

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VI, nr. 1 (61), ianuarie 2022 • Apare lunar

24 pagini

Nicolae MECU

De Mircea

p. 13 – 14

Te chem în somnul meu lipsit de pace
Sunt dus de-avântul unei dulci evlavii...
Oare-ai tăi ochi, iubito, arăta-vei
Au tu din neguri chipul ți-i desface [?]

Ah! te iubesc divino! Ca și sclavii
De-amor, sfioasa gura-mi pururi tace
Și numa-n somn cutează să te-nvoace
Ș-atunci răasai, ca îngerii așa vii

Parc-am murit... de văd pe pragul porții
C-așteaptă cei ce vor să mă îngroape...
Aud cântări, zăresc lumini de torții...

Ah! Vino mai aproape, mai aproape
Să simt plutind alături geniul morții
Cu umezi ochi sub gene, lungi pleoape.

Mihai Eminescu

(Varianta poemului *Când însuși glasul...* din tripticul *Sonete*, cuprinsă în ms. 2268. Reprodusă după: M. Eminescu, *Opere*, II, ediție critică îngrijită de Perpessicius, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 127-128.)

Liviu Ioan STOICIU

Depresii, zodii ale poezilor

Constantin COROIU

Mitul de la Ciucea

Gellu DORIAN

Literatura – o afacere

Adrian ALUI GHEORGHE

O „apocalipsă” personală

Ionel BOSTAN

Serafim de la Neamț sau „Invocarea osândeii”

Poezie:

Bianca MARCOVICI, Vasile Dan MARCHIȘ

Vasilica BĂLĂIȚĂ

Scrisoare către Florin Faifer

Cristina SCARLAT

Vasile Tudor, *același altcumva*

Liviu ANTONESCU

Kocsis Francisko

10

Victoria DRAGU-DIMITRIU

Parabola privighetoarei hoațe

11

Magda URSACHE

Frica în valuri

17

Eugen MUNTEANU

Jurnal epistolar IV

18

Adrian Dinu RACHIERU

Sorin Titel și „Simțul vieții” (I)

19

Dan Bogdan HANU

Post(st)ări...

20

Victor DURNEA

„Ultima oră”

22

Constantin PRICOP

Occidentalizarea

24

„Nu renunța la iluziile tale. Când ele au murit tu poate mai exiști, dar ai încetat să mai trăiești.” – Mark Twain

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Ioan Răducea, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU, Depresii, zodii ale poezilor 3

Nicolae PANAITE, La început de an 3

Constantin COROIU, Mitul de la Ciucea 4

Gellu DORIAN, Literatura – o afacere 4

Adrian ALUI GHEORGHE, O „apocalipsă” personală 5

Ionel BOSTAN, Serafim de la Neamț sau Invocarea osândeii 6

Bianca MARCOVICI, Picături de apă... 7

Vasile Dan MARCHIȘ, O altă chemare... 7

Ioan ȚICALO, La hram 8

Dan Bogdan HANU, Post(st)ări 8

Vasilica BĂLĂIȚĂ, Scrisoare către Florin Faifer 9

Cristina SCARLAT, Vasile Tudor – *același altcumva* 10

Liviu ANTONESEI, Kocsis Francisko 10

Victoria DRAGU-DIMITRIU, Parabola privighetoarei hoațe 11

Marin IANCU, Poezia singularității și a tăcerilor plurivalente 12

Nicolae MECU, De Mircea – în trei ipostaze 13

Georgia ZMEU, În frigul tăcerii 14

Flavius PARASCHIV, Athanor 15

Ioan RĂDUCEA, Sens cultural eminescian 15

Traian D. LAZĂR, Lungul drum al istoriei (I) 16

Magda URSACHE, Frica în valuri 17

Eugen MUNTEANU, Răstimp parizian, 1997-2000 –
Jurnal epistolar (IV) 18

Adrian Dinu RACHIERU, Sorin Titel și „Simțul vieții” (I) 19

Dan Bogdan HANU, Post(st)ări... 20

Daniel Ștefan POCOVNICU, Ratarea admirației carteziene 20

Dana ȚABREA, Sly Fox 20

Teodor PRACSIU, Teatrul „Victor Ion Popa” –
Bârlad, „Fazanul” de Georges Feydeau 21

Victor DURNEA, „Ultima oră” 22

George BĂDĂRĂU, Nicolae Busuioc –
din memoriile unei frunze 23

Constantin PRICOP, Occidentalizarea 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com;
www: exprescultural.ro
facebook.com / expres.cultural
ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

**84 lei / an + 24 lei taxe poștale,
42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.**

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

**Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistului plastic Claudiu Popescu**

*** Responsabilitatea asupra conținutului
textelor revine în întregime autorilor.**

*** Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar
pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până
pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să
aibă maximum 7000 de semne și să fie
în format Word.**

dtp: valicirca@gmail.com

Liviu Ioan STOICIU

Depresii, zodii ale poezilor

S-a împământenit ideea că a treia zi de luni din luna ianuarie e cea mai tristă din an. Luni, 17 ianuarie ar fi cea mai deprimantă zi a anului 2022. *Teoria despre „Blue Monday” a apărut în 2005 și îi aparține psihologului britanic Cliff Arnall. Acesta a creat o formulă matematică elaborată pentru a calcula care este ziua cea mai deprimantă din an. A luat în considerare mai mulți factori: condițiile meteorologice, nivelul datoriilor acumulate, câte zile au trecut de la sărbătorile de iarnă, câte zile au trecut de la încălcarea obiectivelor trasate pentru noul an și nivelul scăzut de motivație... Această marcare a celei mai triste zi a anului este, de fapt, un prilej de a reflecta asupra uneia dintre bolile acestui secol: depresia. De „boala secolului” suferă unul din zece români. Așa numesc specialiștii de la Organizația Mondială a Sănătății noua maladie mondială: depresia. Studiile făcute în urmă cu mai mulți ani arătau că până în 2030, depresia riscă să devină principala cauză a mortalității. Între timp, a apărut pandemia COVID-19 și frica de viruși, lockdown-ul, izolarea, care au accentuat aceste stări. În Japonia, de pildă, în octombrie 2020 au murit mai mulți oameni pentru că s-au sinucis decât oamenii care au înregistrat în special în rândul femeilor, relatează CNN. Eu, unul, nu cred în această teorie – la început de an ești totuși optimist (chiar dacă ești pesimist din fire), îți faci niște planuri, crezi în faptele bune... După 19 februarie (când m-am născut eu și când începe zodia Peștilor, cea mai deprimantă zodie, „guvernată de Neptun, planeta viselor, a iluziilor și a imaginației”) încolo, să zicem, da, că încep să apară una după alta frustrările, depresia (grecii vechi o numeau *Melancholia*; stare de tristețe, deprimare, dar și „boală mintală care se manifestă printr-o tristețe morbidă, prin apatie, delir, halucinații, anxietate și prin obsesia sinuciderii”), suflul greu, de neînțeles, îndoilele că ești pe un drum bun... Lasă că a treia zi de luni din ianuarie e din zodia Capricornului, zodie (21 decembrie – 19 ianuarie, „guvernată de Saturn, planeta învățător”) care e aproape imună la depresie, dacă te iei după horoscop. Deși nici interpretarea horoscopului nu se potrivește, dacă tragi cu ochiul la destinul nefericit al vieții de zi cu zi a lui Eminescu, la starea lui patologică atrasă de descurajare, pesimism, singurătate, reverie (altfel, pentru limba și literatura română, un destin esențial, strălucit, fundamental), născut în această zodie.*

Apropo de zodii, de sensibilitatea poetică influențată de căderile psihice, de depresie comună îndeosebi. Ce e depresia asta? Conform psihiatrilor, intri într-o stare de indispoziție, ți se pare că nu mai ai o stare normală, să știi pentru ce trăiești și ce scop ai în viață. „Depresia este produsă de lipsa serotoninei, un neurotransmițător care asigură starea de bună dispoziție. Practic, neuronii responsabili cu captarea ei nu mai funcționează normal”. Foarte multe din elementele depresiei au de-a face cu regretele, cu neîmpăcările legate de evenimentele trecutului sau cu spaima. Anxietatea față de ce presupune viitorul. Spun „n-aș avea de ce să fiu supărat, trist, și totuși sunt”. Depresia nu te lasă să vrei. Asta e. Nu că nu poți. Nu poți să vrei să faci chestia respectivă. „Fă și tu un efort de voință”. Păi nu pot. Aș vrea, dar nu pot. *Ajunși să îți fie frică de tine. Nu știi cine Dumnezeu mai ești, chiar dacă din punct de vedere rațional ești perfect conștient, decuplarea emoțională e uriașă. Și uci-gătoare, te strivește. Te strivește sentimentul că nu mai vezi în fața ta decât ceva mic, negru, care-ți la bate la ușa ori de câte ori ești treaz. Și atenție, nu e o fantomă, e ceea ce eu la un moment dat când am pomenit despre treaba asta o numeam urâta. A venit urâta. Starea asta de urât existențial (Mihae-*

la Miroiu). Nu mai pun la socoteală *Melanhonia*: „umoarea neagră care se presupune că e secretată de splină și care era considerată cauza anumitor boli” – bila neagră (adică, practic, se crede că în momentul în care bila, colecistul, secretă bilă de culoare închisă, acea bilă neagră produce depresie).

Am observat că lunile februarie și martie, iulie și august sunt cele mai aglomerate în agenda mea de felicitări (agenda în care am notată ziua de naștere a unor poeți de care sunt mai apropiat). Ai impresia că în majoritate poezii sunt născuți în zodia Vărsător, Pești, Berbec sau în zodia celor ce, pe lângă talent, zodia le dă și putere administrativă (zodia Leu e vedetă). Pe de altă parte, deprimarea de care se face caz pentru luna ianuarie e accentuată nu numai celor născuți în zodia Peștilor (19 februarie – 20 martie), ci și spre mijlocul anului, în zodia Gemeni (22 mai – 21 iunie) și Rac (22 iunie – 22 iulie), în principal. Zodii depressive sunt (conform horoscoapelor) și Berbec (21 martie – 20 aprilie), și Taur (21 aprilie – 21 mai), nu însă și Săgetător (22 noiembrie – 21 decembrie) și Vărsător (20 ianuarie – 18 februarie)... De curiozitate am făcut o „statistică” a zodiilor în care s-au născut cei 30 de laureați ai marelui Premiu Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia (din 1992 până anul trecut; azi, când scriu aici, nu știu numele laureatului pe anul 2021). Șase poeți sunt născuți în zodia Leu (Gellu Naum, Cezar Baltag, Petre Stoica, Cezar Ivănescu, Gabriela Melinescu, N. Prelipceanu), cinci poeți în zodia Berbec (Ana Blandiana, Mircea Ivănescu, Constanța Buzea, Gabriel Chifu, Gh. Grigurcu), patru poeți în zodia Rac (Angela Marinescu, Șerban Foarță, Cristian Simionescu, Dinu Flămând) și în zodia Vărsător (Mihai Ursachi, Ileana Mălăncioiu, Ilie Constantin, LIS), trei poeți în zodia Gemeni (Adrian Popescu, Dorin Tudoran, Mircea Cărtărescu), câte doi poeți în zodiile Capricorn (Emil Brumaru, Ion Mureșan), Scorpion (Mircea Dinescu, Ovidiu Genaru), Taur (Șt. Aug, Doinaș, Vasile Dan), și câte unul în zodiile Fecioară (Ion Mircea) și Pești (Aurel Pantea). E acoperit cam tot spectrul zodiilor (mai puțin Balanță și Săgetător), valoarea în natură are sens. În ce mă privește, născut fiind pe linia de graniță dintre zodiile Vărsător și Pești, am ales zodia Vărsător (în condițiile în care la calendarul iulian s-au adăugat 13 zile din 1923), deși mă recunosc în rău în Pești.

Am mărturisit public din tinerețe că eu sunt un depresiv (cu toate belelele naturale pomenite, inclusiv bilă neagră și autoamenințarea cu sinuciderea, când simt că „nu mai pot”; așa am ajuns la 71 de ani!), pe parcursul anului, cu mai puțină intensitate în ianuarie și în decembrie, nu-mi explic de ce. În sfârșit, de reținut: „un studiu realizat în urmă cu mulți ani pe mii de britanici a arătat că persoanele care stau lângă fereastră sau care ies la plimbare pot scăpa mai ușor de starea de depresie”! Aviz...

5 ianuarie 2022. BV

„Strigătul pădurii tăiate”

Nicolae PANAIT

La început de an

Bilanțurile sunt necesare în vederea deducerii procentului de reușită a proiectului, activităților, provocărilor etc., pe care ni le-am propus într-un anume interval de timp. Cunoscând astfel izbânzile, mai multe sau mai puține, și standardele pe care le-am atins, vedem unde mai este nevoie de nuanțări, aprofundări și rededicare, pentru ca lucrurile să fie în matca lor.

La început de an, oamenii stabilesc țeluri importante pentru noul an și au așteptări mari de la ei înșiși. Oare vor reuși să-și îndeplinească toate bunele intenții? Și tot la început de an, unii se gândesc la punctele slabe din viața lor și își propun să schimbe anumite lucruri. Izbânda va depinde de noi, de cei care ne sunt alături, dar și de cât de motivați și pasionați vom fi pentru a concretiza ceea ce ne dorim.

În 1969, anul descinderii mele în Iași, la deschiderea anului școlar, am auzit pe un părinte care își însoțise fiul (eu eram singur) spunându-i câteva cuvinte care m-au făcut să tresar: „Să nu uiți: pentru lume tu ești cineva, pentru cineva tu ești lumea.” Am fost surprins de aceste vorbe; nu știam atunci câtă dreptate avea tatăl aceluia elev, dar, recunosc, mai târziu m-am convins că un dram de adevăr se găsea în cuvintele părintelui.

Și anul acesta ne propunem ca *Expresul cultural* să apară, ca și până acum, în fiecare lună, accentuându-i expresivitatea și relevanța. În paginile sale, ne vom da silința ca lectorii să găsească creații autentice ale seniorilor scrisului, artelor vizuale, scenei, publicând cu atenție, apropiere, condescendență și pe cei care vin. Evenimentele culturale și aniversările vor fi prezentate, raportându-ne la amplitudinea lor, de redactorii și colaboratorii noștri. Comentatori, istorici și formatori de opinie își vor pune amprenta personală prin ceea ce semnează și trimit în lume. Materialele cuprinse în *Expres cultural* se vor adresa celor care sunt dispuși, un moment, să citească în acest timp agitat ceea ce contează și, credem, prezintă interes pentru cunoaștere și reflecție, distanțându-ne de imund, neprotocolar, exclusivism, ireverențios...

Pentru cei interesați, amintesc unele dintre evenimentele și aniversările importante pentru cultura și literatura română, care vor marca anul 2022: 350 de ani de la nașterea lui **Ion Neculce**; 230 de ani de la nașterea lui **Vasile Pogor**; **Ion Luca Caragiale** – 170 de ani de la naștere; **Anton Holban** – 120 de ani de la naștere; **Ion Creangă** – 185 de ani de la naștere; **A. D. Xenopol** – 175 de ani de la naștere; **Ana Blandiana** – 80 de ani de la naștere; **Fănuș**

Neagu – 90 de ani de la naștere; **Ștefan Augustin Doinaș** – 100 de ani de la naștere; **Costache Negri** – 210 de ani de la naștere; **Tudor Vianu** – 125 de ani de la naștere; **Gabriel Liiceanu** – 80 de ani de la naștere; **Duiliu Zamfirescu** – 100 de ani de la moarte; **Dimitrie Anghel** – 150 de ani de la naștere; **Nicolae Steinhardt**

– 110 de ani de la naștere; **Marin Preda** – 100 de ani de la naștere; **Ion Agârbiceanu** – 140 de ani de la naștere; **Petre Țuțea** – 120 de ani de la naștere; **Cezar Petrescu** – 130 de ani de la naștere; **Iacob Negruzzi** – 180 de ani de la naștere.

Indiferent din ce generații și promoții fac parte, vom susține autorii cu har. Nu vom uita că ei pot lua o foaie de hârtie și să o „însufletească” cu splendide versuri; un sculptor poate lua un bloc de piatră și să realizeze din el o creație de mare valoare; un pictor poate lua o pânză și să creeze un tablou de renume; un compozitor poate să „extragă” din învolburarea apelor și din cântecul viforului o partitură nemaiauzită.

Așteptăm ca viața noastră să se schimbe; sufletul nostru absoarbe fiecare cuvânt, fiecare promisiune. Disponibilitatea și abilitățile noastre sunt cele care ne pot duce spre epifanie sau entropie. Prețul menirii noastre nu-l știm... Avem chemare, dar noi alegem dacă o auzim!

Chemarea este o viziune a viitorului.

Constantin COROIU

contexte

Mitul de la Ciucea

O cultură matură sau, cum ar fi zis Călinescu, cel puțin eminentă are și o mitologie pe măsură. O mitologie care, ea însăși, la rândul ei, este unul din semnele definitorii ale maturității unei culturi. Cu acest gând am revăzut în această perioadă de mare restriște o agreabilă carte de amintiri apărută în penultimul deceniu al secolului trecut, intitulată „Cu Lucian Blaga” și semnată de *Lelia Rugescu*, nepoată de soră (Letiția Blaga) a poetului și filosofului, devenită prin căsătorie Pavel. În paginile ei, dincolo de titlul din păcate cam anodin, se înșiruie, precum într-o galerie a unui pictor naiv de o expresivitate frustă și de o candoare pe alocuri cuceritoare, câteva schițe de portret ale rudelor lui Lucian Blaga. În fapt, de la prima pagină și până la arborele genealogic care încheie volumul, parcurgem cronică (desigur, condensată) a unei familii, o familie scoasă spectaculos la moment astral al istoriei dintr-un onorabil cvasianonimat și adusă în lumina strălucitoare pe care o proiectează o personalitate excepțională ivită din mijlocul ei. Mai presus de coborâri, vicisitudini, izbânzi, înfrângeri, toate povestite simplu, cu discreta căldură și emoție reținută, stăruie aura simbolică a unui mare destin. Pare că toată ascendența lui Lucian Blaga nu a existat decât în vederea unui singur scop: ivirea poetului și filosofului, de altfel întotdeauna (și încă de la o vârstă fragedă) conștient și mândru de valoarea și menirea sa, hotărât să-și consacre întreaga viață „blestematei” opere (epitetul pus în ghilimele îi aparține lui Blaga însuși; îl găsim într-o scrisoare reproducă de Lelia Rugescu).

În monotonia oarecum de neevitat a depănării amintirilor de către o ființă pentru care Lucian Blaga a nutrit – scrisorile o atestă – o statornică și tandră iubire părintească, apare, la un moment dat, spre final, scena surprinzătoare, scena tare care ridică temperatura unei narațiuni cuminiți și așa-zicând obiective, străbătute totuși de nostalgie, de la incandescența marilor ficțiuni, la tensiunea marilor drame. La prima lectură, îmi amintesc, aproape că așteptam episodul pe care îl voi evoca, fără însă să sper prea mult – și asta până aproape de sfârșitul cărții – că el va și apărea. Protagonistă: nimeni altcineva decât *Veturia Goga*, rudă de gradul doi a lui Lucian Blaga, figurând în cartea nepotei poetului doar la capitolul „Alte rude din familia Blaga”.

Așadar, ne aflăm la Ciucea, cu vreo trei ani înainte de moartea celei ce devenise demult un personaj aproape legendar, stăpână absolută, cum relatează memorialista, pe un „domeniu” aidoma „unei curți princiere din Germania de odinioară”. Aici se produce de multe decenii, în fiecare zi, un spectacol, nu lipsit de accente de comedie bufă, un joc „de-a grandoarea”. *Veturia Goga*, acum la o vârstă înaintată, îmbrăcată în negru, „cu toiagul înalt, voit tăiat ca din bardă, dintr-o bucată de creangă groasă”, străbătând în fruntea grupurilor de vizitatori aleile parcului „Muzeului Octavian Goga”, muzeu la construcția căruia, cum se știe, a lucrat un șir lung de ani, cățărându-se temerar pe schele, cu o tenacitate ce o înnobilează și o proiectează în mit; apoi dând ordine precise și severe, inclusiv șefului postului de miliție din localitate care, cu o superbă candoare, intră în acest joc imaginat parcă de un mare dramaturg.

Zilnic, șeful de post îi raportează solemn toate întâmplările și evenimentele mai deosebite petrecute pe raza localității, după ordinul dat, adresându-i-se cu: „Am înțeles, să trăiți doamnă prim-ministru!”. Dintr-o dată personajul „sare” din contingent și rămâne parcă suspendat într-un timp revolut, încât nici măcar mausoleul la care a trudit cu o tenacitate demnă de un meșter Manole feminin nu îl mai leagă de realitatea zilei și a locului. Ba chiar îl îndepărtează și mai mult. Limitele realului sunt literalmente spulberate și ne pomenim, pentru câteva minute, cât durează lectura, în lumea parcă plină de mistere a cutărui roman din veacul al XIX-lea.

În fine, o întâmplare elocventă privind ceea ce a însemnat și înseamnă Blaga (și) pentru familia sa este cea a sosirii unui grup de tineri vizitatori ceva mai curioși, prilejuind prezentarea plină de importanță pe care amfitrioana o face chiar Letiției Rugescu, autoarea Amintirilor: „Iar dânsa este nepoata lui Lucian Blaga” și răspunsul la întrebarea cuiva: „- Cum, sunteți rude?” „- Da, suntem o familie”. O familie al cărei spirit tutelar nu e nimeni altcineva decât Lucian Blaga. Chiar și la Ciucea, la „curțile” lui Octavian Goga, lucrurile nu stau altfel: o bancă pe care a adăstat poetul a căpătat de multă vreme denumirea de „Banca lui Lucian Blaga”, precum „Teiul lui Eminescu” din Copoul Iașilor. Iar aceasta i se datorează desigur tot *Veturiei Goga*, fiindcă cine altcineva ar fi putut întemeia și ar fi putut da nume într-un spațiu sacru în care nu sunt permise nici o ingerință, nici o atingere, decât numai ceea ce hotără doamna prim-ministru!

„Spectacolul” ce se producea cotidian la Ciucea (surprins într-o doar aparent altă lectură cu mulți ani în urmă și de *Ecaterina Oproiu*, într-un antologic reportaj-interviu cu *Veturia Goga*, realizat la Ciucea) și al său personaj suprarealist sunt infinit mai grăitoare și mai definitorii privind biografia unei familii românești, precum cea a lui Lucian Blaga, vreau să spun a unei familii cu adevărat nobiliare, o noblețe a spiritului, mai autentică decât cea a oricărui arbore genealogic, oricât de orgolios și de riguros ar fi el întocmit, cum de altfel este și cel reconstituit cu migală de Lelia Rugescu în cartea sa, în fond, un prețios document pe care orice biograf al lui Lucian Blaga nu îl poate ocoli.

Gellu DORIAN

Literatura – o afacere

De la bun început, în breasla scriitorilor – mai întâi Societatea Scriitorilor Români (1908), apoi Uniunea Scriitorilor din România (1949 și 1990) – a intrat cine a vrut și cine a meritat din rîndul scriitorilor români, mult mai mulți decât numărul membrilor care au organizat-o inițial ca un club de elită, ca de altfel și acum, mult mai mulți decât cei aproximativ 2.700 de membri, cîți numără acum această breaslă. Nimeni nu este adus cu forța în breaslă, nimeni nu este dat afară din rîndul membrilor, decât doar dacă, statutar, greșește. Astfel, ea, breasla scriitorilor români, nu este doar a „unor scriitori”, așa cum afirmă un poet, supărat, pe rețelele de socializare, insistînd în tot felul de acuze extinse și generalizate, pe motive de pură frustrare, interzicînd amenințător ca breasla să nu-i premieze ultima carte. Ifose care, de regulă, nu intră oricum în modalitatea de funcționare a breslei.

Nu mai e cazul să insistăm acum – s-a făcut în ultima vreme de mai multe ori, cu argumente legale, fără echivoc – că de la bun început această breaslă a funcționat, ca orice club, ca orice organizație de interes public, după un statut legiferat prin hotărîri judecătorești, decrete și legi recunoscute. Astfel ea, această breaslă, așa cum sunt și cele ale artiștilor plastici, arhitecților, muzicienilor și actorilor, a ajuns acum să fie o instituție veche de 113 ani – de altfel cea mai veche dintre toate! –, trecînd, ca toată societatea românească, prin diverse etape istorice, afectată, într-un fel sau altul, de

aceste transformări, fără a fi niciodată mai atacată din afara ei ca acum, fie de scriitori care au ieșit din rîndurile breslei din vina lor, fie de instituții ale statului, care, prin abilități resuscitate artificial, caută nodurile în papura recoltată de pe tarlalele înțelenite ale acesteia.

Dintr-o instituție solidă cu personalitate și rîvnită de majoritatea scriitorilor ca o drept recunoaștere oficială a lor ca meseriași ai cuvîntului scris, a ajuns, din cauza acestor erodări din ultima vreme, o instituție șubredă, cu o imagine deloc favorabilă în fața celor cărora scriitorii vin cu operele lor, cititorii români, beneficiarii unor produse artistice identitate în cultura din care fac parte. Șubredă în imaginația celor care o atacă din toate părțile, ca niște șacali în preajma unui leu muribund, că în realitate, prin consecvența celor care o administrează acum, depășind greutatea asemănătoare cu cele prin care trece întreaga țară, în criză, cum se spune, Uniunea Scriitorilor din România este una bine consolidată și încă de respectat de cei mai mulți dintre cei care sunt conștienți de importanța ei în spațiul culturii române.

Poate că unii cred că administrarea Uniunii Scriitorilor din România este o afacere, ceva din care poți scoate bani și prospera. Se știe că scriitorul român nu trăiește din scris, însă, așa cum s-au obținut prin eforturi nenumărate unele drepturi în ultima vreme, scriitorilor români, după o activitate de o viață, avînd, de regulă, pe durata activității lor sociale o slujbă de pe urma căreia primesc o pensie, de cele mai multe ori una foarte mică, li se oferă de către statul român, pentru că au avut încăpățînarea să scrie și să publice de cele mai multe ori fără drepturi de autor, fără plată cum se spune, un procent de 50% din cuantumul pensiei de bază, ceea ce multora le-a prelungit cu adevărat viața. Iar unui număr limitat, pentru o activitate deosebită, o indemnizație lunară. Doar așa, se poate, spune că scriitorii români, cînd ajung pe ultima lungime de

tură a vieții, pot trăi și de pe urma scrisului lor, își pot menține sănătatea, își pot achita costurile mari ale unor boli! Ce e de invidiat și de ținut sub lupă în această situație? Iar pentru cei care-și asumă și riscul de a administra breasla meseriașilor cuvîntului, meserie recunoscută în ultimii treizeci de ani în Codul Muncii, această activitate, statutară, legală deci, nu are cum să fie o afacere, așa, cum am spus mai sus, nici literatura în sine nu poate fi o afacere, ci doar o pasiune cu responsabilitate pentru care poți fi răsplătit, dacă ești în interiorul breslei sau nu, dacă ții morțiș să fii în afara ei. Sunt asumări și riscuri absolut omenești. Dar cum ele, aceste riscuri și asumări, au devenit motive de harță și hărțuială, de ranchiună și bănuială a unor ilegalități, o astfel de „afacere” este una, din ambele puncte de vedere, perdantă.

Poate că literatura (mai curînd scrisul și publicatul cărților!) a devenit, mai mult în ultima vreme, o miză pentru unii „scriitori” care și-au descoperit menirea la bătrînețe sau, în cazurile fericite, și-au amînat publicarea cărților după ce au ieșit la pensie. Și asta doar pentru că există acel procent de 50%, care, aceștia devenind odată membri ai breslei, ajunge să fie legal și de obținut. Aici poate că apare devierea spre o medie de vîrstă care îmbătrînește rîndul membrilor breslei. Dar și din motivul principal că scriitorilor tineri, din cauza imaginii deformate a Uniunii Scriitorilor din România, intrarea în breaslă nu li se pare deloc o oportunitate, o miză. Dar de supărat, cei mai mulți se supără și lansează tot soiul de acuze, mărînd distanța dintre ei și ceilalți scriitori, membri ai Uniunii Scriitorilor. Și, doar aici, putem să-i dăm dreptate celui poet supărat, că doar unor scriitori le putem acorda calitatea de membri ai breslei, organizație statutară care nu-i desconsideră pe scriitorii din afara ei, dimpotrivă, îi așteaptă în rîndurile ei, pentru a contribui direct la menținerea ei și pe mai departe. Să vadă și ei cu adevărat dacă literatura scrisă este o afacere, așa cum o văd ei din afara breslei, sau este o responsabilitate imensă, așa cum se vede din interiorul acesteia.

»Studiu de atmosferă citadină»

O „apocalipsă” personală

(Gabriel Chifu – „O viață. Pagini dintr-o epopee efemeră”, „Editura Junimea”, 2021)

O carte despre „apocalipsă” personală pare să fie cel mai recent volum de poeme semnat de Gabriel Chifu, „O viață. Pagini dintr-o epopee efemeră”, care este concepută sub forma unui dialog între vârste, cu amintiri ce izbucnesc de sub crusta memoriei, cu adevărurile crude ale vârstei care nu exced timpul, ci mai mult îl îngână. Astfel, poezia este instrument de introspecție, cu care poți pătrunde până în zonele inaudibilului, ale invizibilului, până acolo unde se naște nu ființa, ci țipătul vestind „înființarea”. Este puterea pe care Ortega y Gasset o atribuia metaforei, pe care o considera ca învecinându-se cu vrăjitoria și care acționează ca un instrument de creație pe care Dumnezeu l-a uitat în creaturile sale, „așa cum chirurgul distrat uită un instrument în trupul celui operat”. Viziunile poetului sunt furtuni ce modifică „geografia interioară”, care tulbură ordinea prestabilită a lumii: „Drumurile se șterg sub pașii mei,/ cerul devine casant,/ se sparge în câteva locuri. Prin deschizăturile absurd ivite se revărsă/ valori de tăcere grea./ E o tăcere care spune ceva/ pe un ton poruncitor,/ dar nu înțeleg ce spune. Tot prin spărturile acelea/ izbucnește un vânt versatil:/ lingșitor la început/ și neîndurător după aceea. Mă izbește peste față,/ mă rupe-n bucăți,/ mă recompune altfel decât eram,/ mă ia pe sus, mă duce în afara lumii știute. Trăiesc indescriptibilul/ trăiesc anticipat, pe cont propriu, apocalipsul.” (*Trăiesc indescriptibilul. O viziune*, p. 6) Poezia postmodernă face un salt de la eterogenia părților ei la o unitate a textului, emițătorul textului este „posedat” de text, pe acest fond straturile secundare de imagini sunt cele care iau locul realității ca și cum visul tinde (și chiar și reușește adesea!) să preia controlul asupra lumii concrete. Inocența, ca un reziduu, animă memoria și imaginarul, până și moartea cu toate înțelesurile și subînțelesurile ei evoluează în poemele „recuperatorii” din această carte. Există un personaj al poemelor, Nelu, martorul din copilărie, care este invocat adesea pentru confirmarea „grozăviilor” vieții, al succesiunii halucinante de lucruri văzute, un model „plin de cutezanță” pentru vremurile pe care le trăia. Acest personaj, Nelu, avea două pasiuni, vinul și poveștile și care se ghida după un adevăr greu de contrazis, acela că „lumea nu este cum e, ci așa cum o povestești” (*Lumea povestită de Nelu*, p. 109). Între poveștile lumii acesteia una este și cea a morții, care are dramatismul pe care i-l atribui, în funcție de cât o înțelegi, în funcție de cât și cum o trăiești: „Moartea a intrat în viața mea încet-încet, pe nesimțite, ca un grăunte de muștar care e mic, neînsemnat la început, iar apoi crește până se face copac în ale cărui ramuri se adăpostesc păsările cerului. Într-o zi mama a exclamat către tata: Biata doamnă Duțulescu, a închis ochii și ea!. Eu, sincer, nu mă dumiream de ce lucrul ăsta o amărăște într-atât pe mama: și eu închid ochii când vreau și pe urmă îi deschid cu ușurință, imediat, nu e un motiv de supărare. Drept care l-am întrebat pe Cristi, fratele meu, ce înseamnă să închidă cineva ochii. Dar frații mai mari totdeauna râd de cei mici: Adică, a dat ortul popii, mi-a răspuns el încurcându-mă și mai tare, căci n-aveam idee ce e acela ort. Abia când a murit Rex, câinele meu drag, am înțeles cum stă treaba: doar soarele și stelele de pe cer țin veșnic, oamenii și celelalte viețuitoare din preajma lor sunt trecători, închid ochii, adică se sting ca lampa fără gaz și sfârșesc în pământ. Am plâns răvășit de durere, când mi-am dat seama. Apoi moartea m-a lovit repetat, zguduitor, precum crivățul când am făcut drumul cu Nelu, într-o iarnă, de la stația CFR până în sat, la casa bunicii. (O, atunci crivățul a dansat dezlănțuit cu cele o sută de trupuri smintite ale sale!) Chiar mama și tata, chiar fratele meu au închis ochii. Moartea a intrat în

mine, locuiește în mine, și-a făcut casă în inima mea. Casă mare, de piatră, palat crăiesc, împodobit cu aur și cu diamante” (*A închide ochii*, p. 41) „A închide ochii”, „a da ortul popii”, „a pleca” sunt traduceri ale dramei care se ascunde după cuvinte: „Mama mea nu mai e, a plecat./ Tatăl meu nu mai e, a plecat./ Fratele meu nu mai e, a plecat./ Doar eu aici, pribeag/ bățut de vânt/ rățăcit printre cuvinte/ pe care nu sunt în stare să le adun în propoziții (...)”. (*Doar eu aici*, p. 24) „Visul este dușmanul timpului”, cum spune Freud, o antinomie care situează omul la intersecția dintre terestru și paradisiac, capabil să se regăsească în ambele locuri, dar situat mereu într-o contradictorie negăsiere. Poetul este, deci, prin atitudinea sa, un Adam care se trezește după ce păcatul și-a consumat ultimele consecințe, ultimele voluptăți și care chiar ajunsese în faza vinovăției asumate, ascunsă sub aparența fericirii în contingent. Dacă omul este cel care naște păcatul, care trăiește întru păcatul ființei sale, e subînțeles că el este și *păcatul lui Dumnezeu* care și-a simțit singurătatea la un moment dat și a vrut să-și decoreze lumea pe care o făcuse *cu o ființă* care să-i semene, care să-i alunge plictisul eternității în care nimic notabil nu se întâmpla. Alungat din transcendent, omul a ajuns pe pământ cu povara cunoașterii, insuficientă însă pentru a ști to-

(*Emoțiile*, p. 22) Dragostea este, în poezia lui Gabriel Chifu, chiar (sau mai ales?) în această carte a tonalității joase, a recuperării calme și înțelepte a lumii trăite, o „poveste fără sfârșit”, un colac de salvare, o justificare a existenței care adesea se golește de sens în fața unui univers aparent insondabil, care poate fi văzut dar nu înțeles. Luăm o mulțime de chipuri pentru a trăi iubirea cât mai deplin, luăm chiar și o mulțime de trupuri, „niște trupuri de formă” pe care le lăsăm în locul nostru „(...) ca pe niște sperietori de cârpe și paie menite să apere livada de păsările lacome. Iar noi ne vedem în voie de magnetismul nostru, prin fel de fel de orașe străine, multicolore, scânteietoare. Înfometaji unul de altul, însetaji unul de altul, ne înfulecam până la ultima firimitură, ne sorbeam până la ultima picătură. Până când nu mai rămânea nimic din celălalt. Până când fiecare cu celălalt se făcea totuna.” (*Poveste fără sfârșit*, p. 84) Este ceea ce spunea Platon, în „Banchetul”, că dacă ar trebui să urmărim frumusețea după înfățișarea exterioară, „ar fi o nesăbuintă să nu socotim că frumosul din toate trupurile este în fapt unul și același”. Iubim frumusețea de dragul frumuseții, iar capacitatea de a o vedea ține de calitatea interiorității fiecăruia în parte. Alegorizarea relației trup-suflet dă individului conștiința universalizării personalității, înscrierea acesteia într-un cosmos care devine astfel accesibil și omului. Iar supra-alegorizarea iubirii care se petrece în imaginarul poetului e ca o împăcare a dualității uman - suprauman, creează un sentiment de eternitate, de nemurire. Numai că mecanismul „de funcționare” al frumuseții rămâne la fel de misterios ca înțelegerea realității din celebra alegorie asimilată paradoxurilor din filosofia Zen, cu acel om care se visează fluture. Zboară ușor din floare în floare, deschizându-și și închizându-și aripile, fără să-și mai aducă aminte că a fost om. Când se trezește își dă seama, cu uimire, că este om. Dar este un om care s-a visat fluture? Sau e un fluture care se visează om? Relația cu frumusețea buimăcitoare are același efect asupra ingenuității omului, asupra sensibilității poetice: „Se mutase de vreun an la noi în oraș. Era tânără și infinit de misterioasă. Era tânără și orbitor de frumoasă. Chiar nu pricepeam cum de era atât de frumoasă: că doar avea și ea, ca noi, tot alcătuire omenească, iar oamenii, știm asta, sunt înțesați de cusururi trupești (...)” (*Aerul îngâna melodii în urma ei*, p. 44) Un poem antologic, pe aceeași temă, a iubirii, este despre „o despărțire” imposibilă, deși definitivă, așa cum sunt toate despărțirile din poveștile de dragoste: „Într-o zi am hotărât să ne despărțim și chiar ne-am despărțit. Noi, care eram inseparabili./ Împlețiți parcă definitiv./ precum tulpinile de bonsai pietrificate./ Ne-am despărțit./ Fiecare pe calea sa, fiecare/ sub cerul său și pe pământul său./ ca și cum celălalt n-ar mai fi./ Au trecut ani de la ruptură. Și observ contrariat/ că de-atunci, întruna, fără tine./ se luminează de ziuă mai târziu/ și se întunecă mai devreme./ Salcâmul înflorește mai greu și numai pe jumătate./ e fără miros. Drumurile se rățăcesc și se-ncurcă./ bete, amnezice, mă poartă unde n-aș vrea să ajung./ iar podurile duc pe maluri absente./ Substantivele dispar subit, inexplicabil din propoziții./ făcându-le de neînțeles. Da./ Fără tine./ universul s-a stricat. Rău de tot, nu e de glumă./ Și e palid, e sleit de puteri./ Seamănă cu un aparat de radio portabil./ cu bateriile slabe, care se aude tot mai încet.” (*Aparat de radio care se aude tot mai încet*, p. 31) În volumul „O viață. Pagini dintr-o epopee efemeră” de Gabriel Chifu, angoasa este împlânzită de un superior înțeles de pierdere, o metafizică proprie transformă într-un memorabil ritual evocativ o sumă a obseșiilor dintr-o viață de poezie.

Piatra Neamț, 10 ianuarie 2022

tul, îndeajuns pentru a fi nefericit de noua sa condiție. Omul a luat din fructul smuls din *pomul cunoașterii* doar o înghițitură, prea puțin pentru o iluminare totală. Focul lui Prometeu, de asemenea, nu a fost decât o scânteie, el nu putea lumina adevărurile toate, el a dat frâu intuiției, a făcut obscurul și mai obscur. Pentru artist/ poet însă, *emoția* este cea care luminează adâncurile cele mai obscure, care dă sens ilogicului existenței, cu care poate vedea în sine și peste sine, care-l diferențiază în ordinea naturii: „Cum stau împărătește în adâncul mării/ peștii multicolori și enigmatici./ așa stau în inima mea neliniștea, îngrijorările./ Cum stau atent rânduie,/ într-un biblioraft dintr-o secție de poliție./ dosarele crimelor cu autori necunoscuți./ așa stau în inima mea marile spaime./ Cum stau pe crengile portocalului din Tesalia/ fructele coapte, aurii./ așa stau în inima mea bucuriile./ Cum stau globurile de sticlă în bradul de Crăciun./ Și, da, cum stau în paginile cărții versurilor/ nepieritoare./ Și, da, da, cum stau pe bolta cerească stelele./ Și, da, da, da, cum stau pe pereții bisericeții icoanele./ așa stau în inima mea toate aceste emoții, miriade./ E-n trupul meu eroarea, sunt slab, aproximativ/ suferind, efemer, muritor./ dar găzduiesc în mine o comoară/ fără pereche./ emoțiile.”

Serafim de la Neamț sau *Invocarea osândeii*

(de Vasile Avrămiuc, Editura Sedcom Libris, Iași, 2021, 276 pagini)

Autorul cărții asupra căreia ne aplecăm cu prilejul de față afirmă emoționant undeva, așezând bineînțeles vorbele în gura personajului său, că „primăvara este anotimpul vieții, anotimpul când întreaga natură se reține, reînvie, odată cu Învierea Domnului. Bătrânii înțelepți spun că primăvara este anotimpul în care se înregistrează cele mai puține decese. Pare-se că oamenii se hotărăsc să nu părăsească această lume tocmai când natura înflorește, când și păsările călătoare se întorc pe tărâmul nostru sfânt. Tot bunicii noștri spun că cei care pleacă pe cealaltă lume în săptămâna luminată de după Înviere, ajung direct în Rai, fără înfricoșătoarea judecată a lui Dumnezeu”. Dar ceea ce trebuie remarcat în mod aparte este că paginile romanului sunt masiv centrate pe eroul cu un destin dintre cele mai triste, care evoluează dintr-o uriașă dezamăgire într-una, Serafim Făclie. Ghemul vieții lui este deșirat de autorul cărții – Vasile Avrămiuc, cu meșteșugite mijloace literare, de la naștere și până undeva către zilele noastre, când depășește opt decenii de viață. Fiu de preot, dar care (preot) a plecat la Domnul în timpul războiului (de fapt, locotenentul-părinte a fost dat dispărut în urma luptelor de la Odesa), este crescut de mama sa, rămasă singură și fără niciun sprijin în anii opresiunii roșii. Nu insistăm asupra împrejurărilor descrise de autor cu mult talent, dar se face așa că, după anii adolescenței, lui Serafim avea să-i moară și mama, și iubita. Fără să ne-o spună direct, autorul merge cu povestea într-o zonă tangentă afecțiunilor mintale. „În plină zi, Serafim (n.ns.) scruta îndelung cerul cu speranța că va găsi stelele în care s-au reîntrupat tatăl, mama și Milica.” Apoi revine din ce în ce mai frecvent cu redarea unei obsesii a eroului povestirii, și anume aceea de „a merge cât mai curând la tătuțu, în Rai.”

Ajuns după studiile medii un bun specialist în pomicultură, Serafim, când nimeni n-ar fi crezut, ia calea călugăriei. Starețul unei mănăstiri din zona Neamțului îl acceptă gândind, între altele, că „va avea în obște un frate calificat care să se ocupe de livadă și de grădina de zarzavaturi”. Într-adevăr, livada avea să devină un adevărat colț de rai, dar nici calitățile de ordin bisericesc ale lui Serafim nu erau mai prejos: „La slujba de duminică, cei câțiva credincioși din sătucul risipit pe colinele domoale din josul mănăstirii, au fost surprinși văzând un nou călugăr în corul obștesc, care cu vocea sa baritonă domina grupul de frați, unora chiar stărnindu-le pizma.” Starețul Parfenie avu vorbe dintre cele mai bune văzându-l că știe pe dinafară toate cântările și întreaga rânduială, dar Serafim o ține pe-a lui: „Eu am venit aici să mă rog în liniște pentru sufletul lui tătuțu și, totodată, să mă pregătesc sufletește să merg la el cât mai curând... Sunt convins că mă așteaptă în Rai.” Între timp se mira că nomenclaturiști ai vremii veneau în taină la mănăstire, mai ales la marile sărbători creștine. Starețul Parfenie era cunoscut de mulți demnitari, unora fiindu-le duhovnic... Era greu de înțeles „cum șefi de partid de pe la județe, comandanți de Miliție, primari din mari municipii și chiar renumiți intelectuali din mari universități îl caută pe stareț și zăbovesc mult timp la stăreție. Unii dintre ei veneau și cu familiile, rămânând și peste noapte... Țuca aceea de prune, chiar dacă era botezată și cu un mic procent de mere și pere, era specialitatea casei și stimula dispoziția oaspeților de a ajuta mănăstirea.” A înțeles, în schimb, cât era și el de important în acest context în care livada căpătase „mare însemnătate pentru mănăstire, roadele sale asigurând nu numai necesarul comunității monahale ci și protocolul creator de relații benefice.” Cu toate acestea, își dorea mai mult ca oricând să moară, de fapt, cum spunea el, „să mergă la tătuțu”, dar fără să comită vreun păcatos de act suicidal direct. Ceva mai pe departe, starețul îl atenționează: „Frate Serafime, din această lume, așa păcătoasă cum e, plecăm numai când ne cheamă Dumnezeu. Nu tre-

Nomenclaturiști ai vremii veneau în taină la mănăstire, mai ales la marile sărbători creștine. Starețul Parfenie era cunoscut de mulți demnitari, unora fiindu-le duhovnic... Era greu de înțeles cum șefi de partid de pe la județe, comandanți de Miliție, primari de mari municipii și chiar renumiți intelectuali din mari universități îl caută pe stareț și zăbovesc mult timp cu el la stăreție. Unii dintre ei veneau și cu familiile, rămânând aici și peste noapte...

buie să ne grăbim.” Vestea începerii „măcelului de la București” (Revoluția din Decembrie 1989) îi dădu o undă de speranță, că poate mergând acolo, în bătaia focului, l-o găsi vreun glonț, fie acesta și doar rătăcit. Zis și făcut; după câteva ore de mers cu trenul, călugărul nostru ajunge în zonele din Capitală cu cele mai mari confruntări. Nu se ferește de nimic, intră orbește între manifestanți și militari, gloanțele îi fluieră pe la urechi, dar... degeaba. Autorul ne spune că mulți cădeau prin preajmă, numai Serafim Făclie înainta întreg-întreguț ca pe o uliță liniștită de sat moldav. „Încă nu se inserase bine și pe deasupra mulțimii scânteiau rafale, care treceau ca niște mici meteoriți și, fie se izbeau de ziduri, fie dispăreau în spațiul infinit. Deodată s-a auzit aproape lătratul sinistru și dezlănțuit al unei mitraliere..., iar lângă el s-a prăbușit un trup secerat de un glonț. Un urlet strident a sfâșiat văzduhul. Cu fața lipită de asfalt, a zvâcnit de câteva ori, apoi a rămas înmărmurit. De sub urechea dreaptă se prelungea un fir de sânge vișiniu.” Dezamăgit că nici în acele zile de iad nu și-a găsit sfârșitul, călugărul se întoarce la obștea sa. În scurt timp devine (și) șofer al lăcașului sfânt, motiv suplimentar al creșterii lui în ochii ierarhului. Aproape trei decenii rămâne departe de tătuțu, deși dorința de a fi împreună se amplifică în permanență. Odată, șofând Fiat-ul mănăstirii prin Straja, prin locul blestemat în care fosta lui prietenă, Milica, și-a pierdut viața într-un accident auto, nu a putut decât „să-și

facă cruce pentru a alunga gânduri necurate, a apăsat pedala de accelerație și a părăsit pentru totdeauna acea bucată de drum blestemată, care i-a pricinuit atâtea tristețe și i-a schimbat traiectoria vieții.” Numai că, „din nou i-a dat târcoale obsesia de a scăpa de viața asta nemiloasă, care i-a adus doar necazuri și să ajungă lângă cei dragi lui, plecați la Domnul.” Autorul ne aduce cu povestea chiar în zilele noastre, când o molimă fără leac - Covid-ul, își face de cap, răpunând vieți omenesti cu sutele și miile pe zi. De aceasta își leagă speranțele și Serafim, în dorința lui arzătoare, cea amintită deja de prea multe ori. Nu-i rămâne, gândi el, decât să ia boala de la vreun murind, și apoi, gata... Așa că merge la un spital cu pacienți grav afectați de molima menționată, se apleacă peste paturile lor, îi îmbrățișează și-i sărută pe frunte, chipurile pentru îmbărbătare. Ba, chiar, pe unul, „ca să fie și mai sigur că va împrumuta virusul, l-a mai îmbrățișat odată și l-a sărutat apăsând pe obraji.” După aceea a așteptat în chilie să-i apară semnele bolii cert aducătoare de moarte. Doar că, paradoxal, Serafim rămâne cât se poate de sănătos, în timp ce în mass-media deja se făcuse valvă că mai mulți bolnavi de Covid în fază terminală, internați într-un spital din Nordul Moldovei, și-au revenit miraculos după ce un călugăr (Serafim de la Neamț) i-a îmbrățișat și sărutat. Chemat să dea explicații starețului, supărat că transformase mănăstirea în „agenție lumească de zvonuri”, se justifică: „Preacuvioase, eu cred că sunt blestemat..., numai de necazuri am parte. În primul rând, i-am pierdut pe toți cei care mi-au fost dragi. În al doilea rând, nu mă împac cu gândul că ei sunt dincolo, iar eu încă mai țin umbră pământului. Apoi, de atâția

ani caut cu lumânarea un prilej de a mă așeza lângă ei, dar de fiecare dată dau greș. Iată, acum o spun cu mâna pe inimă; m-am dus la acel spital năpăstuit, convins fiind că voi contracta virusul ucigaș... Când colo, mi se fabrică legenda asta stupidă de vindecător miraculos.”

Finalul cărții este unul demn de viața obștii monahale... Autorul țese o diplomatică ieșire din situație a lui Serafim intrat în contact direct cu oamenii presei de senzație. Astfel, ceea ce părea iminent – convocarea de către chiriarih a sinaxei extraordinare care să propună sancțiuni dintre cele mai severe, a fost cu desăvârșire evitată.

Despre autorul cărții:

Vasile Avrămiuc (n. 17 noiembrie 1941, Comuna Cristești, Județul Iași) este fost profesor de Educație tehnologică, cu gradul didactic cel mai înalt - I, la celebrul Colegiu Tehnic CFR „Unirea” din Pașcani și cetățean de onoare al acestui frumos și însemnat oraș (devenit, ceva mai încoace, municipiu) de pe Valea Siretului. Este cunoscut printr-o activitate artistică remarcabilă, organizând și îndrumând, în cadrul Clubului CFR Pașcani, grupuri de umor, ansambluri de teatru/folclorice, spectacole de divertisment; a înființat Fundația Cultural Artistică „Unirea”, prima și singura cu acest profil din Pașcani. În cadrul fundației a înființat primul ansamblu folcloric al elevilor „Primăvara”, realizând turnee la Chișinău, Ungheni și alte localități din Republica Moldova. Cu acest ansamblu a prezentat spectacole de gală cu prilejul vizitei Regelui Norvegiei la Pașcani. Este autor a numeroase texte de umor și scenarii. A contribuit la elaborarea monografiilor Clubului CFR, a Grupului Școlar CFR „Unirea” și a Municipiului Pașcani și a înființat fanfara de tineret „Marea Unire”. Debutază editorial în anul 2005 cu o plachetă de epigrame. Urmează volumele: *Plugușoare pentru toți*, 2006; *Las că mă fac eu mare – poezii pentru copii*, 2007; *Gușterii*, 2009; *Vitrina cu șmecheri*, 2011; *Instituții și persoane / Disecate-n epigrame*, 2011; *Sărbători în anotimpuri – poezii pentru copii*, 2012; *Cascade umorului*, 2012; *Portocalii scuturați*, 2013; *La amurgul unei citadele feroviare*, 2015; *Niște glumeți*, 2016. La sfârșitul anului 2019 a inițiat comemorarea a 14 ceferiști pășcaneni condamnați în 1959 la ani grei de închisoare pentru „atitudine ostilă față de orânduire”. Placa comemorativă

din marmură este amplasată pe Esplanada Cuza Vodă din Pașcani, prilej cu care a lansat lucrarea monografică *Feroviari în cătușe*, apărută la Editura Sedcom Libris din Iași. Lucrarea cuprinde „informații importante despre cei care au fost condamnați, dar și despre contextul social și politic din acea perioadă.” (Alexandra Munteanu, *Feroviari în cătușe* - lansare de carte la Clubul Copiilor, BitTv.Info - News Societate, 2 decembrie 2019). Tot aici apar și fotodocumente obținute de la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității.

Dar nicio lucrare dintre cele menționate nu are prea multe în comun cu cea la care ne-am referit aici. În

primul rând, *Invocarea osândeii* vine cu vădite accente religioase... Totuși, să reținem, tatăl autorului a fost cântăreț în strana Bisericii din Cristeștii Moldovei.

Bianca MARCOVICI

Picături de apă...

Om-ul-orchestra

Om-ul-orchestra e poetul din mine!
Nu văd peretele roz a Sylviei Plath...nici
Rădăcinile noastre arse din aer a lui
Celan,
sau poate tulpinele...sau poate
manuscrisele
de la Marea Moartă
scrise cu sânge...
Om-ul-orchestra cântă la orice instrument
Imită perfect toate sunetele,
redirecționează toate e-mailurile spre
infiniț,
sau acceptă curbura spațiului lui
Mahler...
Sau Andantele lui Bruch...
Dar acordurile sfinte sunt în mine, le
revăd în nepoți!
Doar sunetul ambulanțelor îmi
reamintește de pandemia
fără de sfârșit, oare care va fi prețul final
pentru omenire?
Doar Paganini ar fi știut răspunsul...
el a cântat pe o coardă... sol sol sol!
măștile negre devin atât de moderne
orchestrele intonează balul mascat!

Refaceri de vis

Ar trebui să nu mă uit în urmă
Știu, dragostea a trecut, totu-i chimie
E vis e absurd e scleroză e o vorbă gândită
dar nespusă
E somnul prelung.
E poate remușcarea, corul de voci care te
inundă sistematic noaptea
Te desfac în fibre de sticlă te scufund în
zâmbetul ei malefic
Care te-a cucerit virtual, compui diplome
îi tai unghiile ei crescute
Și nici nu asculți Rapsody de
Rachmaninov
Undeva... Cândva... Existam.

*

Privind filmele americane unde există
editori, compromisuri
Bastarzi și exprimări pestrițe
Nu-mi mai plac decât filmele muzicale,
spectacole cu binoclu
Costumele bastoanele papioane și rochiile
pe talie tafta,
părul cărlionțat și bucele africane,
sânii sulițe și decolteul adâncit ca un arc-
E simplu să vrei să semeni cu cineva
altcineva
Bate la ușă o persoană oarecare
Cineva mă caută sau poate mi s-a părut!
Ieri am greșit blocul (la fel ca-ntr-un film
rusesc)
Totul seamănă ca două picături de apă, la
fel și oglinda din lift...
Doar butoanele erau invers!
Eu stau la 63 iar blocul geamă e la 65.
N-am bătut la ușă. Mâna mi-a rămas în
aer...

*

Sudoku

continui să mă lupt cu morile de vânt
chiar dacă Sudoku îmi ține mintea trează
numărând îmi pun ordine în lucruri și
amintiri...

de la una la alta remarci că te repeți
corona e în fapt închiderea mea în spatele
unor zăbrele,
pătrățelele sunt un fel de fereastră
ele se divid
dacă ai greșit
îți apar reclame în ivrit!
ajungi să te bucuri, ți se spune: grozav,
felicități, ai reușit 50 de jocuri!
cineva vorbește cu tine, asta-i important!
Politicienii nu au imunitate la Corona!
Un motiv în plus să se izoleze...să ne
manipuleze!
O mască ascunde pe o altă...ca un cor de
voci al neputinței!

Auschwitz

Suntem vii
Suntem martorii
Suntem supraviețuitorii
Unui popor neiubit –
Nici un avion din lume
Nu a distrus drumul spre Auschwitz
- Nici un tren al morții
n-a fost împiedicat să ajungă la destinație.
Cuptoarele i-au primit cu brațele deschise
pe cei ce nu aveau decât o vină: erau
evrei...
Suntem vii
Suntem copiii lor
Cei care mai cântă Șalom
Suntem unicul popor din lume
care nu avem o bucurie întreagă, pentru
că fiecare sărbătoare ne aduce
aminte de cei uciși fără a lăsa urme de
sânge –
arzând ca niște torțe ...și n-a fost pe
timpul Inchiziției ci,
în secolul vitezei, al calculatoarelor, al
Echilibrului Uman.

*

Poezie pe mobil!

Mă rănesc semnalele sonore pe timp de
pandemie
Fiecare cădere în neant
A avionului spre Iași
E o simplă chestiune de timp!
Nu pot vorbi cu tine acum
Umbra poetului Emil Brumaru e între
noi...
Nu aștepta nicio recompensă de cuvinte
explicative
mobilul meu nu recunoaște tinerețea ca
pe o glumă –
De prea multe ori m-am înșelat!
Timpul scrisului a expirat-
Ebraica e o limbă fără vocale
de la dreapta spre stânga literele mă
copleșesc
Trebuie să silabisesc
Fiecare cuvânt. Nimic nu se spune singur!
Prima cumpărătură am făcut-o după
poza reclamei de pe cutie..
Dar iar m-am înșelat.
La interior era numai un fel de griș
pentru copii!
Să mă recunosc după 30 de ani de
absență în Iașiul cărunț
Acolo pe Cuza Vodă nr. 10 vis-à-vis de
poșta centrală!

Vasile Dan MARCHIȘ

O altă chemare...

Exercițiu 3

Cade o ploaie ce pare
o pregătire pentru finala concursului de ploi.
Cum va curge atunci ploaia acționată în finală, în doi?
Dumnezeu cu cine se va confrunta în acest sens?
Când o parte din lume, de inundații a murit și alta momentan moare,
eu refugiatul poeziei scriu parcă aş desfășura un colac de salvare...
Nefăcând altceva, prin ce și prin cine să-mi aflu
o iertare,
o binecuvântare
o altă chemare?
„Ce tot vorbești acolo?”
M-a abordat fulgerător muza și apoi a continuat:
„Te-am atras prin inspirație aici să scrii,
să nu dai apelor tribut chiar și poezii...
Nu ești tu mai marele apelor
ori judecător,
marinar sau salvamar!
Chiar potop să fie, aceștia au rolul lor..
Eu pentru tine sunt aici...
În fața Tatălui Ceresc,
cu sau fără tine
poeziile tale au aceeași trecere....
Pentru că am lăsat pământul și apa din care sunt făcută
te-am dobândit ca pe un premiu sau recompensă
nu ca pe un lucru oarecare
să nu încadrezi totul prin scrierile tale
fără rând în geografie sau în istorie.
Te-am atras unde inima salvamarilor
și a tuturor lucrătorilor pe ape
nu-i cuprinsă de iubirile amăgitoare.
Acum că știi de ce te-am atras aici
și nu în mijlocul lumii
prinsă momentan între ape, scrie!
Controlează-ți cu pixul poziția și fizionomia!
Deci, scrie...!
Doar scrierea ta continuă este virgula credibilă
între tine și lucrurile neînsuflețite...!”

Exercițiu 4

„Pregătește-te să faci ceva special ca astfel
Dumnezeu, să poată dormi undeva
măcar un minut.”
Incredibil, cum a intervenit de această dată muza față de mine!
Credeam că e pe „invers”,
fără nici o legătură cu literatura
și totuși mă gândeam să pregătesc un pat în care
Tatăl Ceresc să se așeze pentru un repaus pe măsură...
„Ce gânduri fără noimă te pătrund în acest sens,
a intervenit ferm muza.
Crezi că Dumnezeu se odihnește în diverse paturi ca tine
sau ca cei un miliard, două de pământeni,
pentru că aceștia nu pot face nici nu pot spune
ce poate înfăptui Tatăl Ceresc?
La câte are de făcut și de spus Dumnezeu,
se odihnește pe unde apucă...
De aceea fă ceva special pentru el!”
Rămân perplex!
Este pentru prima dată când momentan muza
nu mă inspiră personal cu nimic...
Dar a intervenit brusc:
„La câte cereri și vise deșarte sunt în lume...
Însă cum de veacuri munții așteptându-și pădurarul ideal,
îndurând de toate,
m-ai așteptat pe mine,
m-ai dobândit ca pe o recompensă
sau premiu
nu ca pe un lucru oarecare!
Iată-mă!
Îți ofer posibilitatea să scrii...
Astfel să pregătești cel mai fin pat de cuvinte
în care Dumnezeu
să se odihnească măcar (temporar) câteva clipe...!”

Ioan ȚICALO

de-ale lui badea Scârț...an

La hram

– Bine te-am găsit, cumătre, și să nu bănuiești că nu te-am anunțat din vreme că venim la hram, știind că la Duminica Mare porțile sunt deschise și fiecare gospodar e bucuros de musafiri.

Virgil Frunzoiu, văzând că a urmat o tăcere prelungă, și-a împins consoarta de pe căruță, poruncindu-i să deschidă poarta cea mare, a intrat în ogradă, a sărit vesel, ca un gugustiuc, jos și l-a îmbrățișat cu multă căldură pe cumătrul Cîmpoieșu. Și-a dus calul la grajd, să-l pună la iese și, luându-și nevasta de după umeri, au intrat în casă, la răcoare.

– Ia, uite, ce grozavă gospodină avem noi aici, masa-i plină de bunătăți! s-a avântat musafirul nepoftit. Lipsește rachiul cel de poame și ceva vinișor de poamă, nu-i așa, cumătre?

S-au adus și acelea și a început veselia cu sarmale și pastramă făcută la cuptor, iar Virgil părea să nu fi pus nimic în gură de câteva zile. A răfuit movila de bucate și a uscat sticlele cu țuică și vin. Când a ajuns la cozonac, s-a uitat drăgălaș la gazdă:

– Cumătre, aista-i cam înecăcios și nu merge fără stropeală de Odobești de cel profiriu. Nici n-ai observat că s-a isprăvit și sticloanțele astea țipă de durere, săracele, că nu le-ai băgat în seamă...

Vrând-nevrând și cam îngurzit, Cîmpoieșu a vizitat din nou beciul, iar peste o jumătate de oră, cumătrul s-a ridicat, lăudând din nou gazdele, s-a deplasat ușurel în odaia de bună, de unde s-a auzit îndată un huruit strașnic.

În vreme ce Leontina s-a apucat de spălat vasele, cumătra a cerut o pătură pufoasă, că ea se duce în livadă, să-și facă, cică, siesta. Până atunci le spune găzdașilor că bărbatu-său, după ce se trezește, vine iar la masă și n-are obiceiul să plece acasă decât a doua zi, hăt târziu, dar nu cu mâna goală.

– Femeie, a mărâit Cîmpoieșu în urmă, tot cojocul își găsește acul cel potrivit. S-ar putea să-i stric eu obiceiul cumătrului nostru cel drăgălaș.

Aproape să amurgească, gospodarul a învărtit căruța, a scos calul și l-a înhamat, sub privirile nedumerite ale soției. Apoi i s-a adresat cu voce scăzută:

– Eu deschid poarta, iar tu vezi dacă a venit ariciul la mîncarea mătelor. După aceea, du-te și cheam-o pe cumătra, că și nesimțita aceea mână porcii la jir cu tot cu siesta ei.

Omul s-a dus la locul știut cu un șervet, a rostogolit ariciul și s-a dus la cumătru care puflăia precum o veche locomotivă urcând o pantă. A ridicat pătura puțin și, văzându-l pe acela crăcănat, i-a lepădat ariciul între picioare, după care s-a dus dincolo, așezându-se dinaintea unei sticle cu vin. N-a isprăvit primul pahar, când urechile i-au fost sfărtecate de un zbieret care a cutremurat casa. Frunzoiu s-a arătat cu ochii holbați ca la un smintit, răcnind din ușă:

– Cumătre, mata ai în casă diavol! L-am văzut eu! Să n-am parte de!...

– Vino să iei un pahar, l-a îmbiat Cîmpoieșu, răzând în sine-și. Friptura trebuie să sosească...

– Nu-mi trebuie nimic! a continuat să urle. Asta-i casa diavolilor!... Rămâneți cu bine și petreceți voi, dacă vă dă mâna!...

S-a repezit la căruță și nu s-a mai gândit cum de-i înhamat calul, a aburcat-o pe nevastă-sa și nici nu s-a mai uitat îndărăt. A rămas mut o bună bucată de drum și abia târziu a deschis gura:

– Să știi, femeie, că tot michiduță ne-a înhamat și calul! Cumătrul are păcate cumplite, de stă cu ucigă-l-crucea în casă. Noi nu mai avem ce căuta acolo!

În vremea asta, Veniamin Cîmpoieșu, eliberând ariciul, și-a invitat jumătatea, hlizindu-se cu gura până la urechi:

– Hai, nevastă, bea și tu un pahar, că acum o să ne ticnească și nouă. După aceea, o să ne facem și noi siesta...

suburbii subterane

Dan Bogdan HANU

Post(st)ări

(secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* După douăzeci de ani... Un cvartet de poeme, poate fi același lucru cu cei patru pereti ai unei încăperi, unul este peretele din față, cel cu fereastra ce dă spre stradă („Starea de legătură - F(r)icțiune în Re(gistru) Minor”, a primit dezlegarea și (s-)a ajuns în „Cartea invaziilor”, Vine, 2004), ceilalți trei, doi laterali + cel din spate (poemele rămase în carantină până astăzi, nepublicate, încremenite ca viața apusă în diorame)...de acoperiș, nu cred să aibă trebuință vreun poet, căci, adesea l-ar putea lua drept capac și ar fi vai șamar de vecini, cît despre podele, după toate mărturiile, indiciile, anchetele, au putrezit demult, așa că, precum ale arborilor, rădăcinile fiecărui poet, rămîn ascunse vederii... (22.05.2020)

* Poate că ziua aceasta are ceva cu Marat și cu Fahrenheit și cu Eric Cantona și cu Ion Caraion și cu Bob Dylan și cu Henri Michaux și cu Joseph Brodski și cu Florin Iaru și cu ațiția alții, însă...nu știu, nu-mi dau seama ce-ar putea avea cu mine, că eu, după toate cercetările și anchetele pe cont propriu, nu am descoperit nici o engramă de ADN identică, deci, nu am nimic în comun, nimic de împărțit, cu ea. Ea, însă, mă urmărește și pace, pînă cînd mă prinde, în fiecare an, doar ca să-mi arate o cifră cu trend ascendent, ca și cum ar fi ecranul unui contor care măsoară, în impulsuri/ minut, intensitatea în creștere a unei radiații (a lumii de dincolo?)...1990/2020. în imagini și texte. Între timp, unii au luat Nobelul, altora nu le-a fost dat nici măcar să găsească (să forțeze?) „intrarea în cărți”, cît despre manuale, ce să mai vorbim... (24.05.2020)

* Astăzi, din nou (nu doar), despre ciini... Un nou caz de „reclamație” în zona mea de acoperire curriculară, undeva, la un bloc aflat în vecinătatea garajelor poliției din Cobaia, între Arcu și Străpungerea Silvestru. Noroc că, de data aceasta, cei ai căror enoriași erau, s-au mobilizat la timp, iar ciinii n-au mai trecut prin trauma hîngherești. Este simptomatic pînă la transparență, pentru vremuri ca acestea, cînd delațiunea sans riva-ges este încurajată, sugerată, recomandată pe toate căile și în toate formatele, libidoul delaționist al acestui hibrid deopotrivă atroce și jalnic, romanul-cobai, co-vidat (obținut prin inginerii de vidare colectivă) pare să fie insașiabil, fapt simptomatic, de altfel, și pentru o justiție axată de ani buni pe persecuții/ execuții cu damf de poliție politică. Dar, aici, vorbim de cea mai josnică specie a delațiunii, aceea care transformă în victime (colaterale?), suflete lipsite de apărare, iar lovitura îi țintește și pe aceia, tot mai rari, pentru care un ciine este o sursă de afecțiune (nu vreau să mă gîndesc că ar putea fi vorba despre o acțiune programatică, orchestrată de administrația locală, căci, atunci ar fi incalificabil!). Dar, pentru așa ceva, trebuie să știi să citești în ochii unui ciine, or, analfabeții afectivi nu vor putea să facă niciodată așa ceva, indiferent cite rafturi sau biblioteci au măturat și cită angajare hermeneutică le-ar fi stîrnit asta. Ei își drenează frustrări și dejecții, cu o sursă radical diferită și etalează acea sinistră, implacabilă jubilație a puterii de a săvîrși răul, capitalizată subconștient și drapată în tot soiul de elevate și apretate intenții, o pinză freatică în perpetuă stare de urgență, dominantă a spiritelor imunde. Sub protecția anonimatului, ca și cum ar fi vorba de o minoritate de castă, care se bucură de neînchipuite privilegii imunitare, identitatea „reclamanților” rămîne de nedezvăluit. Dar, cine mai are a se uimi, aici, unde vocația de poet a cedat complet în fața celeia de hingher, uniforma noilor vremuri, a noilor tenduri ideologice, aici, în acest ținut ocupat de șlehte și triburi securitare, unde jindul su-

prem este datul (sau darea?) în gît în cadru cît se poate de aseptice și instituționalizat, fiecare după necesități, după posibilități...care mai securistopat, care mai securistofil, care mai securistoid, afundați în scîrna pixeliformă a smartphoanelor. Aici, unde alegem nesmintit doar arti-zani ai dezbinării și destrămării, pe cei care sînt împotriva conviețuirii, deci, a vieții. (31.05.2020)

* Scriam, prin august anul trecut, cam așa... Arta lui Noe revisited...știu că sună ca o nefericită schimonoseală a celebrissimei arce, însă mă gîndesc, scrutîndu-mi puterile, să înaintez primarului Mihai Chirica (așa, ca de la fost profesor la fost student, sînt peste măsură de curios dacă mi-aș menține calificativele de excelență și acum, în zona curriculară pe care o păstorește!) un memoriu cu o listă a ciinilor („de patrimoniu”) de care să nu se atingă forțele și trupele Salubris (oare cei ce reclama cu asiduitate aceste ser-vicii, uneori pînă la a-și face din asta o profesiune de credință, vor fi fiind într-atît de fervenți, de ireproșabili & intransigenți în apostolatul europenist/ eurofil, de canonici într-ale conștiinței și față cu alte „target-uri” civice?!), atașînd și o hartă cu ocurența candidaților la mirabila condiție de „exemplare protejate”...nu de alta, însă am început de ceva timp să survolez prospectiv vremea cînd nu voi mai avea cum să ies din casă, căci nemaisuportînd să trec prin locurile din care ei au dispărut, lașul se va șterge pentru mine, stradă cu stradă, alunecînd treptat într-o ficțiune pe cît de (re) curentă, pe atît de concretă, ce va începe chiar dincolo de ușa mea...P.S. Bref, după anumite „criterii”, avem, se pare, parte de o predestinare genetică spre a fi într-atît de „europeni”, încît nu ne-a mai rămas nicio șansă de a fi umani. P. S. (bis) Nici lista nu mai e ce-a fost, s-a subțiat în amarul asta de 7-8 luni...iar cînd, pe străzile Iașului, va înceta să mai fie vreun ciine, atunci vor înceta și ieșirile mele din casă, atunci abia, pentru mine se va declanșa pandemia.

* Există și poeme ale căror rădăcini sînt în...bucătărie! Nu în bucătăria literară personală, ci, de-a dreptul în aceea pur și simplu personală!

* În junglă la Flendurosu, ne trasă-răm taburetul, șezum și îndelung cugetărăm & contemplărăm... Cîteva ore mai tîrziu, Leuțu, dez-mor-tîndu-se pentru un mic dejun informal, nu înainte de o mică ședință foto. Trezindu-se din îndelungile sale dormitări, în care recade după neștiutele-i ronduri de rutină. Cînd am revenit, la scurt timp, nu mai era acolo, așa că am mers mai departe și, pe neașteptate, mi-a apărut undeva, în deschizătura dintre două blocuri bară, din aceea cu patru caturi, tocmai cotind de pe alea minusculă, un interstițiu între trotuarul străzii principale și curtea interioară, o oază delimitată între patru blocuri identice, spre alea de contur...am rămas nemișcat, preț de cîteva minute, căutînd să ies din timpul meu și să pătrund într-al lui, urmărindu-l cum se îndepărtează, legănîndu-se nesi-gur, ca un străvechi trenuleț de jucărie, rablagit și scor-jit, pe lîngă gardurile vii opulente, revărsate spre trotuar, pînă ce s-a pierdut printre blocuri, într-unul din colțurile părculețului în formă de patruleter... l-am însoțit ca pe o ființă din alt timp, care nu mai păstrează nicio legătură cu lumea aceasta teribilă, în care cică noi facem și dregem, în fapt, căsăpîndu-ne mutual în figuri cît mai diverse și perverse și a fost ca și cum aș fi asistat la un miracol, să văd această mică fosilă vie, simțînd și ea, într-un fel pe cît de intens, pe atît de străin nouă, că face parte din lumea aceasta. Și i-am fost într-atît de solidar, încît, n-aș fi avut nicio tresărire dacă totul, în jur, ar fi dispărut brusc. Cum-va, doar aș fi asimilat, aș fi absorbit organic întreg golul iscat, ca pe o liniște definitivă și l-aș fi privit mai departe, cum faci atunci cînd urmărești pe cer o stea căzătoare...

București. Strada Brezoianu

Scrisoare către Florin Faifer

Foto: Vasilica Bălăiță

Dragă FF,

E început de an. Adina Bardeş, discipola ta în spirit și literă, mă tot îndeamnă să scriu despre tine. Să fie vreun an de când face asta. Cum sunt prinsă mereu de acțiuni imediate risipindu-mă, poate, dialogul telefonic pe care îl am în răstimpuri cu ea, mă oprește năucindu-mă ușor: „Dar ce-aș mai putea eu scrie despre Florin?” Conviețuiam în același oraș fără să ne întrebăm multe, eram prieteni fără să ne povestim prea des. Ne adunam în jurul vreunei cărți – de obicei, scrisă de mine – privindu-ne prin paginile ei, părând că nu ne-am desprins vreodată din poziția aceea. O dată la zece ani, ne scriam. Dar Florin s-a dus, așa că nu mai putem corespunda. O întreb pe Adina: „Cum ai vrea să scriu despre el? Cum visezi tu să fie asta? Pentru că, insist, voi face ce îmi ceri.” „Scrieți-i o scrisoare, o glossă,” îmi zice ea cu voce suavă – și nu pot să nu o iau în serios, pentru că insistă. Are alonjă.

Așa că îți scriu. Întorc filă după filă din memorie. Notez în registru dublu, într-o filă ascunsă și într-una reală. Putem opera astfel, pentru că eu sunt umbră, tu, lumină. Eu încă joc o partitură de pământ pe această planetă, pe când tu ai trup de literă.

Real: procesiunea înmormântării. Oameni de la Academie, de la Universitatea de Arte, de la Universitatea Cuza, de la Teatrul Național, din familie. Speech-uri. Al lui Bogdan Crețu, cel mai viu. Vorbește și soțul meu, Aurelian Bălăiță. Eu însă, te moșesc pe lumea cealaltă.

Ascuns: Ne conversăm pe drumul către groapă. Încă stai puternic în trup și mă întrebi panicat ce se aude. Groparii bat cuie în sicriu. Îți răspund calm și exigent că nu mai ești acolo. Observ că e același proces ca la naștere. Înainte ca pruncii mei să se nască a existat o perioadă în care m-au instruit subtil în tot ce gândeam și simțeam, astfel încât procesul de INTRARE – IEȘIRE din lume mi-a devenit familiar. În virtutea acestei sensibilități am cunoscut și mai înainte oameni aflați la trecerea spre dincolo, sau aproape de venirea lor dincoace, când foarte proeminent e sufletul ființelor umane și foarte ușoare sau inconsistente deprinderile omenești. Îți spun una doar așa, ca să stai să te uiți la mine fix ca în fața teatrului în tinerețea noastră terestră: o voce din înalt mi-a spus cândva că jobul meu real este acela de PORTAR DE INIMI. După jumătate de secol de viață terestră, încă nu știu cu ce ar trebui să mă îndeletnicesc anume... mai încerc.

Real: Suntem chit. Și tu m-ai nășit spiritual în tot ce-ai scris de-a lungul vieții despre mine. Ultimul bilet, după memorabilul tău obicei de a trimite oamenilor bilețele

scrise de mână, cu litere ușor aplecate spre stânga, lin curbate și legate minuțios între ele, a fost un îndemn de a mă întoarce la scenă. Mi-ai decupat un titlu dintr-un ziar: STEJARII SE ÎNTORC LA TREABĂ și mi l-ai trimis în plic. Mi l-a adus bărbatu-meu din cutia poștală, într-o zi de duminică. Joc și voi mai juca la Teatrul din Stejar. Prima cronică după întoarcere mi-a făcut-o colega ta de Academie, Gabriela Haja, cu următoarea remarcă: „Dacă FF ți-a trimis biletul respectiv, e bine să îl ascuți. El era recunoscut ca ursitor pentru scenă în cazul unor actori.”

Morala: Oameni ca Gabriela Haja, Bogdan Crețu, încă se sfătuiesc cu tine pe aici. Bogdan Crețu mi-a zis că îți păstrează deoparte scaunul din birou.

După înmormântare și după redactarea scrisorii pe care m-ai îndemnat în taina inimii s-o scriu la moartea ta, în plan real m-a invitat Călin Ciobotari la emisiunea lui, **Scena**. Pentru momentul acela, deveniseră congruente elanul inimii și anvergura culturală a unei colege mai mari, prof.univ. dr. Anca-Maria Rusu. Mă priveau ușor năuciti pentru că prietenia cu tine îmi dădea un aer insolent ori nepotrivit unei discuții despre un profesor, scriitor și cercetător care a plecat din lume. Mi se părea clișeistic să joc afirmația că plecarea ta însemna o pierdere, căci tocmai conștientizasem câștigul ei. Tocmai îmi făcuseși vizibilă congruența dintre minte, inimă și spirit de-a lungul vieții tale pământeste. Om fi asemănători? Oi fi urmașa ta în spirit?... prin această plecare m-ai făcut atentă că am nevoie în jur de oameni mai tineri pe care să îi valorizez. Tăria asta ai avut-o și mi-ai lăsat-o moștenire. Iată câștigul. La punctul acesta, de câștig după moarte, aș avea o restanță. Îmi aduc aminte că tocmai îți dădusem spre recenzie un volum despre filmele lui Alexa Visarion. Tu m-ai întrebat – eram în curtea școlii – „De ce nu scrii despre el după ce moare?” Și pentru că nu ți-ai completat cu nimic altceva întrebarea, ți-am luat-o în nume de rău. Înțeleg însă acum că ceea ce aduce trecerea în așa-numita moarte a unui om de valoare este tocmai cernerea ei.

Real: A venit o pandemie pe aici. Ai plecat la timp. Te-ai fi panicat. Deocamdată o trec cu bine. M-am obișnuit cu ea. De fapt, e ca o stare de război. În ascuns ori în real se poartă războaie într-una, așa că nu prea văd diferența. Pandemia mă scoate din rutină, provocându-mă să trăiesc. Am declanșat cel mai costisitor proiect de artă performativă făcut de UNAGE vreodată, în care am adunat un grup de 100 de oameni în condițiile în care nu aveam voie să ne întâlnim câte doi în facultate. Dacă un singur om din cei 100 ar fi tușit, ori ar fi murit, s-ar fi prăbușit totul. Dar nu a murit nimeni, așa că în anul următor, când toată comunitatea era mai obișnuită cu noua stare și vâna deja rezultate, Oltița Cântec ne-a invitat în Festivalul Internațional pentru Publicul Tânăr și am reluat instalația.

Ascuns: Cât am jucat în instalația performativă, vizitatorii mi-au dezvăluit pulsul unei societăți amorțite într-un mod periculos, anesteziate. Dar cum toți eram mândri că jucăm în Festival, cum ne obișnuiserăm deja în conviețuirea cu moartea, nimănui nu i s-a părut potrivit să spun asta. O fi fost nepotrivită o asemenea afirmație în cadrul lansării cărții despre evenimentul artistic... Eu cred că amorțeala asta periculoasă vine de la combinația dintre viteza de circulație a informației și rutina cu ideea de moarte. E un alt nivel de diluare a substanței umane care se proiectează prin viteza și frecvența stimulilor doar în exterior. Ajungem să ne lipim, să ne proiectăm efectiv de pereți imaginari, virtuali din mândrie, din frică, din panică. O zeamă de stimuli colorată, rece și imputită în care tot ce ar putea să ne ancoreze în spațiul interior se numește scurt suferință. Suferința cristică este un remediu spiritual. Toți orbii își pun însă mâinile în cap la auzul unor astfel de cuvinte și fug lovindu-se de tot ce e în jur, ca și când ar fi vreun singur loc pe Terra unde să nu existe Dumnezeu. În timpul ăsta, pentru că oamenii nu mai sunt articulați, li se dezarticulează și limbajul. Nu biserica e în criză, ci

limbajul ei.

Real: Din dorința de a genera energie pentru scenă, tocmai promisesem să nu mai scriu. Cartea asta despre proiectul instalației performative Pan-Demon a venit ca o cerere din partea unei editoare de origine spaniolă, Beatriz Navarro. Citise un articol pe care îl publicasem într-o revistă internațională (și pe acela mi-l ceruse o colegă de proiect!) și mi-a trimis un mesaj în care m-a întrebat dacă nu mi se pare o idee bună să dezvolt subiectul într-o carte. Și, fiindcă mă frustrase faptul că nu am putut pune poze în articol, m-am hotărât să scriu

Foto: Bogdan Crețu

cartea în cheie de album foto. Sincer, pentru mine Beatriz Navarro face mai mult decât cartea, pentru că ea a reușit să mă provoace – dar cartea rămâne ca mărturie în timp și este nevoie de mărturie. Cât de prețios este entuziasmul, Florin! De ce îl cenzurează lumea?

Nu am putut s-o public fără tine ca recenzor, așa că am luat câteva dintre cuvintele tale despre cum scriu eu despre teatru și le-am pus pe copertă spate. La ora asta, circulăm pe Libroterra, Barnes and Noble, Amazon, Ingram, Bokus, Lightning Source.

Sub tine scrie cavalerul român al teatrului francez, Matei Vișniec. Nu mă cunoaște. Cartea are un puls unic, spune el, e fragilă și frumoasă.

Aștept s-o premieze cineva.

Real: Pentru acest început de an încep cu Aurelian Bălăiță la Teatrul Luceafărul o **Cenușăreasă** pe scenariul meu, în versuri. De fapt, am două variante. Îmi trebuie niște făcăniți pentru varianta a doua sau, mă gândesc acum, când îți scriu, poate doar o s-o public....Sau poate o s-o trimit într-un concurs...

Mai pun de un proiect pe care îl vreau cu arc de 10 ani în educație. De data asta, n-o să coste niciun ban, nimic lichid. Doar oameni. Vreau oameni vii.

Mai am texte de teatru. Dar nu știu când, nici unde să le public și nici dacă am curajul.

PS:

Deja m-ai condiționat prin Adina. Dacă va continua cu invitația de a-ți scrie, o să-ți povestesc despre acest proiect. Până atunci, vorbește cu academicienii acestei lumi despre una dintre dramele vieții mele: Fiul meu de șase ani tocmai i-a spus soră-sii că nu știu să fac nimic decât să spăl după ei. Să se îngrijească cineva să-mi dea măcar post-mortem premiu pentru educație!

10 ianuarie 2022, Iași

Cristina SCARLAT

Vasile Tudor același altcumva¹

POETUL CA NIMENI

Ființă diafană, *aceeași* cu sine și *altcumva* lumii, poetul e o însumare de mări, de castele, de izvoare, de labirinturi, de păduri, toate – zăbrele între care un neostoit *eu* scurmă, mușcă, aleargă, țipă mut – Munch, Munch și zile, se contorsionează, un făt frumos care, încă înainte de a se naște, e conștient că e *altcumva*, încercând să găsească limba în care să-și vorbească, să se deslușească și să se nască *asemenea* lumii. Toată viața, fiind *altcumva*, știe că nu va face altceva decât să arunce chei lumii, cheile prin care va încerca să se deschidă și să deschidă încăperile misterioase ale unui palat doldora de minunății prin care-și va invita semenii la de-gustări și pre-gustări inedite. Multe din chei, însă, nici el nu știe de la ce odăi misterioase sunt, ale lui sau ale palatului. Băjbăie să le găsească rostul. O viață. Viață de artist. Le aruncă lumii, sperând că ea le va găsi rostul și îi va desluși sensul ascuns și drumul spre el însuși. Salba de chei – ca lanț, ca zăbrele, ca mărgelile de sticlă, învelire în aripă încuibând zborul. Nu are cum, ființă diafană, chiar respirând *altcumva*, să găngurească și să vorbească și să plângă altfel decât cei pe care și-i dorește asemenea, *asemănătorii*. Ales de muze, rătăcește în labirintul strălucitor din sine, căutând ieșiri, ferestre, încercând să se deslușească, să deslușească în ce comori nenumite se învește pe dinăuntru, ca să poată ieși în lumina lumii într-o limbă care să-l hrănească, să-l nască, să-l ajute și pe el să respire *aidoma* asemănătorilor. Dacă nu și-i găsește, încearcă să-i învețe limba pe cei care, curioși, se apropie, atrași de luminițele din labirint, neștiind ce pălpări mijesc acolo, ghidându-i, după puțință, să-l dez-zidească, să-l scoată și pe el din labirint, să dărâme zidul de neînțelesuri și să deschidă cărări firești spre lumesc. Vrajitor. Șaman. Muritor. Cât se poate.

SCRISOARE CĂTRE TATA. RĂDĂCINILE SUNT AMARE

Asemenea lui Kafka, poetul Vasile Tudor scrie, și el, înainte de a se scrie lumii, înainte de a se dibui lumii, o „scrisoare către tata”, încercând să-și pipăie rădăcinile subtile ale ființei, revendicându-și-le: „Tatăl meu / care-ai trecut prin noui / lasă-mi tăcerea ta / bunătatea și simplitatea / nervul de a fi / același altcumva / lasă-mi bucuria / zilelor duse / în frumusețea anonimă / și întristarea fără gând / aici cuvîntul nu-mi ajunge / și totuși este-n mine” (p. 5). *Aici* – în lume, *cuvîntul nu-mi ajunge, fiind ascuns în mine* – spune, de fapt, poetul – făt – frumos deja născut, dar care nu a deschis, fiindcă nu a dibuit, toate odăile palatului pe care-l poartă în sine, *cu* sine. E o teamă, un tremur, o neliniște, o zbatere în încercarea de a găsi pe țărîm cochilii potrivite pentru ființele-cuvinte care se rostogolesc și cresc și se agită în ființa plăpândă, muritoare, a artistului: „cu tremur de frunze / umblă inima mea / obosită de mine / prin cer fără pământ / singuratică stea (...)” („Cu tremur”, p. 7).

COCHILII ÎN CĂUTAREA CĂRNII SENSULUI. SUFLARE ÎN VÂNT

Mircea A. Diaconu opinează în textul de prezentare a volumului *același altcumva* că Vasile Tudor „invocă antieul, neeul, noneul.” Că e „o absență dureroasă la mijloc.” Și continuă: „În fapt, absența este a Sensului, cu toate conotațiile pe care cuvântul acesta le implică. Mai există transcendența? – întreabă printre rînduri poetul. Mai există un înțeles? Un rost? (...)” Elegiile lui Vasile Tudor „întemeiază tocmai dificultatea găsirii de sine.” Ca mostră: „sînt cel care mai sunt / dacă mai sunt / a fi a nu fi / liber pe pămînt // sînt cel ce nu mai sînt / și iarăși sînt / trist de a nu fi-n a fi / neîngîndit cuvînt” („Sânt”, p. 64). Poate fi *dorul de sine*, ceea ce căutăm despre noi aflându-ne în lume, în timp, în istorie. Poate este ceea ce se așteaptă plămădit în cuvinte, să capete formă. Statuia din piatra sculptorului, forma din lutul olarului, textul scribului, ascunse, palpitând, încă, în *tot*. Altfel „suflu în zadar / geamul înmuia în ger / mă închide iar” („***”, p. 11). Sunt „suflare în vînt”, ar spune poetul Bob Dylan, într-un context doar un pic *altcumva*.

CASTELUL CU POVEȘTI DINLĂUNTRU

¹ Vasile Tudor, *același altcumva*, Editura Rocart, 2020.

² Vasile Tudor, *Somnul din nămoluri*, Editura Junimea, Iași, 2020.

Liviu ANTONESEI

engrame critice

Kocsis Francisko – traducător, prozator și poet

L-am descoperit pe Kocsis Francisko mai întîi ca traducător din autorii maghiari din țară și din țara vecină în românește. Traduce mai ales poeți, dar am citit și un roman de Peter Demeny, care suna de parcă ar fi fost scris în limba noastră, nu tradus. Apoi, l-am descoperit pe poet, povestitor și pe autorul de jurnal – despre cel dedicat ultimului deceniu comunist am și scris la rubrica aceasta.

Cel mai recent volum de poezii al lui Francisko – *Fii bun și cînd ceri un strop de apă*, Editura Ardealul, Tîrgu Mureș, 2021 – a ajuns foarte greu la mine. Un prim exemplar, expediat acum mai bine de două luni, n-a ajuns nici la mine, nici înapoi la expeditor. Cu al doilea, trimis după vreo lună, am fost mai norocoși, am găsit în cutia poștală nu avizul, ci cartea în litere și hîrtie! Poetul crede că acest ar putea fi cel mai bun volum de poeme din cîte a publicat pînă acum. Cum nu le știu pe toate, nu pot evalua asta, dar sînt sigur că este un volum extrem de bun. Și afirm asta după două lecturi complete și una pe sărite. De fapt, mai potrivit ar fi cuvîntul „citiri”, pentru că volumul mi-a fost citit de cineva care mă ajută să rezolv urgențele de lectură de la începutul toamnei încoace. Cu acest prilej, mi-am dat seama că medievalii aveau dreptate, lectura cu voce tare sau ascultarea unei asemenea lecturi sînt preferabile lecturii tăcute, prinzi mai bine sensul și nuanțele.

Acest volum excepțional alternează, împletește cele trei maniere, sau tonuri lirice observate deja de mine în experiența de lectură pe care am avut-o pe măsură ce am publicat poezii de Kocsis Francisko la rubrica dedicată *Cercului Poeților Apăruți* de pe blogul meu. Unele poeme, de obicei mai lungi, sînt grave, interrogative, problematizante, cu sugestii religioase sau etice. Sugestii am spus, poetul nici nu moralizează, nici nu face catehism!

Sînt apoi poemele mai scurte, un fel de stampe foarte plastice, care nu evită uneori cîte o formulă gnomică, care te pune îndelung pe gînduri. Dar și poemele din cel de-al treilea registru, în care poetul apelează la ironie și dă friu liber simțului ludic, sînt memorabile. Sînt poeme cumva înrudite cu o anume zonă a poeziei lui Mihai Ursachi și a altor poeți de la 70. Am spus înrudite, vorbesc prin urmare de un aer de familie, nu de descendență, poeziile fiind cit se poate de autonome, de personale.

Ca la toți poeții buni ai generației de la 70, frazarea lirică este impecabilă, indiferent dacă în versuri albe sau rimate, ritmul interior este respectat mereu ca și cum ar fi parte și din ființa poetului, nu doar a poeziei sale. Voi ilustra cu unul din poemele care îmi plac cel mai mult din volum, *Cocoșatul*: „Nu l-am întîlnit pe stradă, deși de multe ori/ aș fi jurat că el s-a furișat pe lângă colțul vreunei clădiri/ în amurguri grăbite spre întunecare;/ știam că el l-a jucat pe ghebosul de la Notre Dame,/ un actor înalt, adus de spate, dar niciodată/ nu i-am cunoscut fața nemachiată;/ și totuși de multe ori mi s-a părut că l-am zărit/ pe cocoșatul acela traversând orașul înserat/ ca o stafie cu ochii mijiți, ca o închipuire/ de care m-am lăsat de multe ori tulburat – //se flecărea prin oraș că rolul acela l-a scrîntit/ și umbla după o țigăncușă numită Estera/ (el îi spunea Esmeralda)/ și-i făcea propuneri exotice de indecente. pe care limba țigănească nu le pricepea;/ chiar de-ar fi fost o farsă, o minciună gogonată,/ o iscusită scorneală a unor minți desucheate,/ tot ar fi fost un hatâr aristocrat/ să mă văd cu el față în față/ ca să-i spun că din farmecul unei asemenea bărfe/ mi-aș trage o porție cât un rai;/ din asta se înțelege negreșit și de îndată/ că într-un oraș ca al nostru/ o asemenea sminteală te suie la rangul de nabab/ al simțirilor de-a dreptul mirobolante”.

Frumos poem, frumos volum. Dacă un comentator are voie să facă așa ceva – instig la lectură!

Poveștile (se) nasc (sens) prin lectură. Asta însemnând cel puțin doi. Presupune existența a cel puțin doi. Cititorul. Timpul poveștii e viața ei. A nașterii. Timpul, „adevăratul timp e apa vie / marea înălțată în abis / oglinzi tăiate-n valuri / aprind la suprafață / cerul scufundat / un soare crud / aruncă-n suflul umbre / și-i începutul, albul / în care iar mă scald / lumina dizolvată împarte-n nopți adâncul (...)” („Plajă”, p. 9). Poetul-povestaș e purtător de povești, luntraș între lumi, citite și necitite, văzute și nevăzute. Multe nu le înțelege, le dibuie sensul, rostul, cuvintele, rodind alte povești, împreună cu al doilea eu – cititorul.

POETUL: SUMĂ DE EU. NONEU. ALT EU. TOT EU!

Nestingerea, nefocul, necenușa, un Uroborus încolăcit în jurul propriului eu, adulmecând sensul: „în pîlpiire-i umilînță / dar eu nu mă topesc / asemenea lumînării / ci mult mai mult / în rug interior / în centru fără margini / îmi sunt un antieul / o, nevăzut mi-i focul / de însumi orbitor / iar asta mă salvează / de cenușă...” („Orbitor”, p. 13).

Ființa poetului vizitată de inspirație e ieșirea din eu într-un alt eu, din cămăși succesive care se îmbracă una din alta: „nimeni nu știe cîtă luciditate / pentru o clipă de neeu / cîtă frunză / pentru un fruct amar / zvîrlit de vîntul derbedeu / mut adîncimii lui / numai pămîntu-mi știe / tot ce va fi să-nvie / din totul amarui” („Mut adîncimii lui”, p. 12). Un eu alchimic, fierbinte, contorsionat.

Statuia ascunsă în piatră își neliniștește sculptorul: „cuvinte șterse / lucruri moarte / memorie uitată-n alb / ce corp obscur / lumina mi-l topește / și freamătă o umbră / și pîlpiie impur” („Freemăt”, p. 14). Hârjoana cu necuvintele, cu sensurile care se vor intrupate în cuvinte, în-cuvîntarea ca în-truparea își incită poetul-povestaș, purtător de povești încă nespuse: „e o lumină împotmolită-n geamuri / timiditatea încolțită-n ierburi / răspunde înălțimii / cine mai aude ceea ce-i oprit / singurătății rugăciunii / din ceruri se aprind imagini / între cuvintele ascunse / intimitatea-i fără margini / cel ce măsoară libertatea / rămîne-n limite de alb / iar în clipirea lui absentă / ce-mi pare în afară / este-n adînc mai mult.” („E o lumină”, p. 16). E moștenirea ancestrală, zestre de la zidirea lumii.

TOT SUFLARE ÎN VÂNT. DIN NĂMOLURI, ALT-CUMVA

Între *Somnul din nămoluri*² și acest *același altcumva*, numitorul comun este zbaterea, este singurătatea căutătorului de perle. Întru în-trupare, întru găsirea de forme care să îmbrace înțelesurile, după ce vor fi fost dibuite. Cochilii de locuit pentru melcii cuvintelor: „singurătatea / nu mă mai poate uita / și iată-mă umblind / de la un cuvînt la alt cuvînt / de la o tăcere la o altă tăcere (...)” („Iată-mă umblind”, p. 22). Dibuind. Adulmecând Sensul.

Vasile Tudor e un alt Kafka, poet în tribunalele limbii: „uneori mă visez / în tribunale interioare / inovat de singuraticul meu suflut / cineva mă apropie / prea mult de lucruri / și-mi văd doar lumea din cuvinte (...)” („Procesul”, p. 24), tratând cu „Domnul NU” „printr-un reprezentant ciudat / nu are formă / ci numai conținut / și mi-i apropiat / dialogăm despre existență-inexistență / despre eu și non-eu / în timp ce își potrivește / umbra din călcîiul meu (...)” (p. 27).

Limitele ființei creatoare, ale micului demiurg, care nu poate naște sensurile în carcasa lor, precum Marele: „e viu cuvîntul / chiar de nu-i rostit / o naștere de lucruri / din chipul meu pierdut / o moarte ce învie / interiorul mut / e viu cuvînt-mi / cine l-a tăcut?” („Cuvîntul”, p. 49).

ÎNTRE MINE ȘI TINE. LUME

Între mine și tine, lume, e un castel. Un castel de cuvinte. De povești nespuse care se vor spune. Care tulbură ființa poetului până la găsirea cochiliilor potrivite să cuprindă mușchiul sensurilor. Un palat cu luminițe multicolore pe care nu le poți atinge decât cu ochii. Cu geana inimii. Ceea ce face, iar, poetul Vasile Tudor, este să deschidă porțițe, ferestre, uși, să invite cititorul în palat, întru căutare. De sens. Precum căutătorii de perle, în labirintul din adâncuri. Am acceptat provocarea. Lecturii.

Parabola privighetoarei hoațe Camil Baltazar (1902-1977)

În noiembrie 1924, când Felix Aderca stă de vorbă cu E. Lovinescu, pentru revista *Mișcarea literară*, mentorul, amfizionul din Câmpineanu apare ca un senior al literelor, trecut prin multe, îmbătrânit în războaie surde și zadarnice cu autoritățile academice și universitare, modelat amarnic de aceste înfruntări, dar el are numai 44 de ani, abia a ajuns în clarul miez al vârstei, chiar dacă, după părerea jurnalistului anchetator, mai tânăr cu 11 primăveri, domnul Lovinescu, cu toate liniile rotunjite, *și-a pierdut calitatea care-i împodobește junetea: grația în stil*. Aderca se grăbește să adauge, consolator, dar și prudent: *A dobândit însă o fermitate de convingere pe care o pășesc, în conversație și în scris, ironia și politețea*.

Lovinescu nu și-a pierdut niciodată grația în stil, dovadă stau rolul și atitudinea lui în nenumărate întâmplări sburătoriste, în general, după cum, din răspunsurile acordate belicosului reporter, înțelegem că niciuna din întorsăturile de frază ale sortii, petrecute în cercul de la Sburătorul, nu stă numai sub semnul hazardului, ci, în mare măsură, al unui stil plin de grație diplomatică în înfruntarea vieții. Este un dar al ursitoarelor, poate, dar și al convingerii criticii că *totul trebuie privit ca un fenomen natural, și când pornești o acțiune, trebuie să ai în vedere și riscurile ei*.

Cercul *Sburătorul*, acțiune pornită cu pasiune, imense așteptări, curiozitate tinerească și inimă deschisă, conține, în resorturile ascunse, cele mai neașteptate dificultăți, conflicte, nu numai literare, ci și politice, rasiale, etice, iar inițiatorul și conducătorul revistei și al cenaclului nu li se poate sustrage, ele trebuie înfruntate, biruite, potolite, măcar amânate.

Uneori este vorba numai de adevărate pozne ale câte unui sburătorist, de un gest necugetat sau o greșeală de comportament, asemănătoare cu acelea pe care Lovinescu le întâlnea la elevii săi de liceu. Vinovatul trebuia pedepsit pe măsura faptei sale. Iertarea nu lipsea din arsenalul pedagogic al criticii și adesea subiecții treceau prin toate stadiile unui astfel de scenariu fără o confruntare directă, fără schimb de replici, dar cu învățătura însușită. Întocmai cum spunea criticul, la *Sburătorul* și tăcerea avea înțelesurile ei.

Iată filmul unui asemenea conflict, așa cum îl regăsim, secvență cu secvență, în însemnările din *Sburătorul. Agende literare*. Personajul momentului este Camil Baltazar, cel de-al doisprezecelea cadru al Sburătorului pe vestita listă. Răsfoim paginile primului caiet și căutăm, în notele zilnice, numele care ne interesează. Mai întâi, parcurgem faza premergătoare momentului critic. Prima consemnare are în vedere ziua de miercuri, 5 septembrie 1923, o după-amiază aglomerată. Între vizitatori: *Câteva poezii de Baltazar, sinistru, Ilarie Voronca, candid și pueril, Valerian, veșnic o dilemă*. Dar maestrul are, pentru toate aceste stări, care-l neliniștesc și-l incomodează, un leac universal: *Scurtă preumblare în Cișmigiu cu acești trei din urmă*. Cișmigiul e la câțiva pași, în jos, pe Câmpineanu, apoi la stânga, prin Piața Valter Măracineanu, unde fusese inițial intrarea principală în grădină. Sburătorii au în Cișmigiu salonul lor în aer liber. Efect sau nu al plimbării, a doua zi, Baltazar se arată mai puțin sinistru dinaintea criticii, aduce poezii noi și zece nuvele. Sunt de față Aderca, Brăescu, Rebreanu, iar acesta din urmă, prin prezență și insistență, îi împiedică pe Brăescu și pe Baltazar să citească, așa că, din nou, pentru a alina spiritele, Lovinescu își duce autorii de toate vârstele la plimbare în Cișmigiu. Vineri, 7 septembrie, au loc lecturi: *Câteva poezii de Baltazar, din ciclul copilul mort, de o mare elevație. Lumină paradisiacă. E un miracol de unde scoate omul acesta aceste accente eterate*. O săptămână mai târziu, cron

nicarul prezintă o altă imagine a poetului ce părea situat cum nu se poate mai sus în notația anterioară: *Camil Baltazar îmi citește o nuvelă - în progres față de anul trecut, dar încă banală*. Sâmbătă, 6 octombrie, nota zilnică este consacrată în întregime acestui tânăr dificil: *Camil Baltazar apare, după o lungă absență, cu volumul „Vecernii”, admirabil tipărit, cu o dedicație puerilă, ca tot ce scrie în proză: „bucurii albe în zile negre”! E, în fine, luminat la față, după atâtea tragedii în care se zbate acest adevărat orfan al omenirii*. Este prima lui carte apărută, dar bucuria autorului nu durează mult: trei zile mai târziu: *Baltazar își aduce dezastrul, a fost concediat! De acum nu mai caută slujbă, se lasă în voia soartei*. Acest dezarmat este cu desăvârșire amoral, observă criticul, fără să bănuiască ce premoniție ascund ultimele cuvinte. La sugestia rezonabilă de a-și găsi un post, Baltazar se declară sătul de sfaturi, iar Lovinescu adaugă în caiet ceea ce, desigur, nu se îndurase să-l arunce în față dezolatului: *la prima ocazie, deși sper că nu va mai veni, îi voi răspunde: și eu sunt sătul, de atâtea jelanii*.

Cum să nu mai vină? Foarte curând, Baltazar avea să-și reia vizitele regulate și să-i aducă un al doilea volum de versuri, *Reculegeri*, apărut în aceeași toamnă. Lovinescu nu avea scăpare!

Surprizele dinspre Baltazar însă, abia urmau. Deși Lovinescu notase în jurnal multe reacții care-l nemulțumeau, curând poetul luminii paradisiace se făcea vinovat de o faptă menită să-l indigneze și să-l uluiască pe maestrul.

Pentru a înțelege personajul și, poate, și actul lui reprobabil, să conturăm mai precis portretul lui, așa cum se desprinde din *Agende* în cele câteva săptămâni de dinaintea faptei. În noiembrie, o întâmplare ciudată: *Baltazar a fost luat drept sinucis, câțiva prieteni au venit cu flori și un discurs. Brăescu a venit să-i anunțe moartea*. Brusc, Baltazar apare în persoană: *abătut. Își arată bandajele, tot inoportun, în urma sinuciderii lui. Mitomania lui împiedică orice crezare*. Intuiția nu-l înșeală pe Lovinescu, totul nu fusese decât un zvon lansat de poet, destinat să-i măsoare popularitatea.

Vineri 21 decembrie 1923: *Baltazar cu poezii, dar nu le citim, îmi raportează scene de la cafenea, indiscret acuză pe Voronca că mă face reacționar la cafenea în țigăneasca lui Vineia, se plânge de olimpianismul meu: nu întreb pe oameni de au mâncat sau au făcut baie*. În adevăr! A doua zi, însă, citim: *Baltazar cu admirabile poezii noi*.

Aceasta nu este o succesiune oarecare de întâmplări, ci un fel de schemă a raporturilor dintre cei doi. După grosolăniile de neiertat, e deajuns ca poetul să apară cu *poeme admirabile*, pentru ca Lovinescu să-și uite supărarea și să meargă mai departe, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Mai mult, criticul își asumă adesea riscul de a-i intriga pe ceilalți, luând apărarea *mitomanului*, ca poet. La o ședință de cenaclu, *încerc să citesc o serie de poezii din Baltazar și mă lovesc de ostilitatea excesivă Cioculescu-Vladimir Streinu, la care se adaugă incompreensiunea zgomotoasă a lui Rebreanu... Vii discuțiuni, atmosferă supărătoare*. Cioculescu introduce un ton agresiv, incompatibil cu existența unui cenaclu, e de remediat.

Poetul lipsește o vreme, criticul notează: *Camil Baltazar, reapărut. Firește că nu-l întreb asupra eclipsei sale*. Apoi, într-o duminică de cenaclu, un paragraf întreg este consacrat lui Baltazar: *venit mai devreme, îmi povestește mizeria lui*. Nu mai

scrie, după ce a publicat un articol elogios despre Fischer-Galați, a scris unul injurios... că nu e filantrop. Acestor rânduri le este adăugat un comentariu ciudat: *La această dată, Baltazar practicasese deja furtul de la Cartea Românească*.

Lovinescu își revizua și își completa însemnările. Această dezolată constatare devine de înțeles când citim, în miercurea următoare: *Elementul senzational e scrisorica lui Baltazar de la poliție: arestat pentru cleptomanie! M-am dus cu C. Petrescu la poliție, fusese eliberat. La Socec aflu trista poveste a cleptomaniei. Teancuri de cărți confiscate. Ce atitudine să iau? O întrebare aproape disperată*.

Faptele presează și domnul Lovinescu, cu buna lui creștere, cu bunul lui simț, cu simpatia pentru poetul Baltazar, trece prin clipe neplăcute. Primul șoc e provocat de vizita în

Câmpineanu a cleptomanului, a doua zi după ce fusese eliberat de poliție: *Extraordinară e apariția lui Baltazar. Am devenit gazdă de hoți! A stat omul trei ceasuri, fără să i se adreseze o vorbă*. Timp de câteva zile, toată lumea discută cazul și Lovinescu pare cel mai afectat. Ceilalți observă acest lucru: *Cioculescu, dezbatem cazul Baltazar. El crede că sunt lovit*. Pe de altă parte, spre mirarea criticii, nu toată lumea este la fel de indignată ca el: *Hortensia Papadat-Bengescu, apoi Aderca. Discutăm și cazul Baltazar, morala lui Aderca nu suferă zguduiri prea mari de pe urma hoției. Mă aprobă convențional, ca și Voronca, dimineața, în Cișmigiu*. Mai târziu își face din nou apariția Baltazar, nimeni nu-i vorbește, dar nici el nu adresează nimănui niciun cuvânt. Lovinescu îl socotește *inconștient* și speră că *la plecarea Aderca i-a lămurit cazul și că Baltazar va fi dispărut de pe orizontul nostru*.

Deși supărat pe Baltazar pentru nebulia de a fi încercat să fure cărți, Lovinescu nu găsește puterea să-și exprime direct decepția, se mulțumea să tacă ostentativ, să-l ocolească cu pri-

virea pe vinovat, să-l vestejească în conversațiile cu ceilalți și se bucură când, după explicația cu Aderca, poetul nu mai vine la ședința din 22 martie 1924 și luni de zile nu vom mai găsi numele lui printre *prietenii artei* sosiți la Cenaclu.

Dar Lovinescu bagă de seamă că lipsește și Aderca. În dorința de a împăca lucrurile, preocupat să-l dezvinovătească pe hoțul de cărți, Aderca încercase în fel și chip să moaie inima lui Lovinescu, direct sau prin mesageri. Camil Petrescu era unul dintre ei, la prima cină duminicală a sburătoristilor: *îmi*

spune parabola lui Aderca în cazul Baltazar, un grădinar admiră cântecul unei privighetori, o împușcă atunci când află că i-a mâncat câteva cireșe. Grădinarul Lovinescu nu se lăsase impresionat de povestioară. Mulțumit că Baltazar nu a mai venit la ședința din 22 martie, el consideră absența lui Aderca o întâmplare, până când tot Camil Petrescu îi limpezește criticului situația: *Aderca e cu Baltazar*. Așadar, absența este o formă de protest: *Poate de aceea n-a venit*.

Viața merge înainte, defilările de scriitori de fiecare zi, lecturile, ședințele agitate ascund absența lui Baltazar. Chiar dacă parabola cu cireșele și privighetoarea îi e repetată didactic de Sanda Movilă, câteva zile mai târziu, chiar dacă Aderca, reapărut după o lună, îi rezumă criticului *conferința lui la Brăila despre Baltazar*, Lovinescu ocolește subiectul. O singură dată, într-o discuție teoretică cu Aderca, îi apără lui Bal-

tazar condiția de poet român, în literatura română, dar lunile trec și Baltazar nu mai vine în Câmpineanu.

În luna februarie a anului următor, pe neașteptate, criticul însuși dă citire unor pagini din volumul lui Baltazar, fapt consemnat fără niciun comentariu în *Agende* și rămas fără urmă. Lunile de absență continuă să curgă.

În decembrie 1925, într-o zi cu *mare zăpadă*, la Lovinescu se adună la ceai lume simandicoasă: Riri Gibory, Cella Lahovary, Pica și Nuni Dona, Getta Cantuniari, Bebs Delavrancea, Sanda Movilă și doi domni, Ramiro Ortiz și F. Aderca. *Ceai foarte animat, rezumă gazda, în discuție premiul Femina, pe care l-a luat Bucuța. Citesc o parodie mediocră a Sandei Movilă și alte poezii, de Barbu, Baltazar, H. P-Bengescu*. Autorii unul și unul, totuși, numai în dreptul lui Baltazar, Lovinescu notează în paranteză: *Mare poet!*

De aproape doi ani *marele poet* nu a mai fost în Câmpineanu și, deși îl laudă, Lovinescu nu ridică interdicția. În martie 1926, pedepsitul își ia inima în dinți: *Sâmbătă, 13 martie 1926, notează criticul în agendă: Baltazar îmi scrie o scrisoare, prin care se invită la mine. Neplăcut!*

La ședința de a doua zi, pedepsitul se numără printre participanți, ba chiar și citește două poezii *mediocre*. *Reapariția lui Baltazar la 4 ½ - profund antipatică*. Această oră patru și jumătate ne spune că vinovatul, sperând în iertare, apare cu mult înainte de începerea ședinței, tocmai pentru a avea parte de atenția specială a criticii. La ședință, deși poetul e de față, Lovinescu preia el lectura poeziilor lui: *Eu citesc din Baltazar, „Salomeea”, discutată, și „Moartea lui Moise pe Muntele Nebo”*.

Obiceiul ca textele să fie citite de altcineva decât autorul lor era și un semn de bunăvoință. Totuși, ora împăcării nu venise. Baltazar aduce mereu poezii, comentează poemele lui Barbu, își reia chiar seria colportărilor de cancanuri din cafenea, iritantă și plăcută totodată, în secret, pentru gazdă, ba chiar, într-o după-amiază: *Luni, 22 martie (...), la plecare, Baltazar vine cu poezii și ca să-mi ceară explicații, din fericire numai literare. Îl reped la locul lui*. Pe 31 mart, admonestarea se limitează la nota din *Agende*: *Baltazar cu o poezie de primăvară și cu toate cancanurile de cafenea. Antipatic*.

Lucrurile merg așa până la 9 mai 1926, când se adună la cenaclu Cella Lahovary, Bebs Delavrancea, Tudor Șoimaru, I. Valerian, Ticu Archip, Mă Frollo și Camil Baltazar. *Ședință totuși animată și plină, comentează Lovinescu, Titu Archip a citit nuvela Rămas bun, remarcabilă, Tudor Șoimaru, nuvela Felicia sau partida de șah, pasabilă, Sarina Cassvan-Pas, o nuvelă execrabilă. Eu citesc din Baltazar și alte poezii. La masă: Mia Frollo, Ticu Archip, Baltazar, Șoimaru*. Iertarea s-a produs, Baltazar este poftit la cină, așadar, din nou înregimentat între aleși.

Ce l-a determinat pe Lovinescu să treacă peste supărarea lui profundă? Agendele nu ne dau decât rareori explicații, faptele sunt lăsate să vorbească singure. Nici de astădată nu vom afla nimic. De nu ar fi trecut doi ani de pedeapsă prin închiderea ușilor salonului din Câmpineanu în fața vinovatului, am zice că povestea cu teancurile de cărți de la Socec nici nu s-a petrecut vreodată. Lovinescu are acum de rezolvat alte conflicte, cu altă lume, poetul a fost iertat și regăsim din nou, în încheierea mai multor note zilnice, propoziția pașnică și evocatoare: *Cu Baltazar, în Cișmigiu*.

Marin IANCU

Poezia singularității și a tăcerilor plurivalente Mihaela Oancea

Distins cu Premiul al II-lea la Concursul de manuscrise „Împlinește-ți un Vis”, secțiunea POEZIE, ediția I, Editura Universitară, 2021, *Praguri* este fără îndoială cel mai valoros volum de până acum din creația lirică a poetei Mihaela Oancea. Orientate spre construcția unei viziuni sub semnul unor grave acorduri meditative asupra existențialității, poemele din volumul *Praguri* reușesc să configureze, prin radicalismul lor fundamental, o realitate aflată în regresivitate, scindată și supusă unui șir de teribile experiențe. Structurate pe trei secțiuni, în ale căror titluri poate fi găsită deruta unor căutări (*Isabelle sau ferestrele unei comunicări ratate*, *Praguri autopsiate*, *Carcera - sfâșiere haute couture*), textele de față surprind prin spaima unui eu care, aflat într-o relație specială cu o lume unde „înțepate cu un cu gămălie/ visurile se fac pulbere”, cutreieră peisajele în speranța de a primi revelația dezordinii fundamentale, sursă a unei liniști înrudite cu angoasa metafizică: „se retrage/ să viseze la o altă naștere a timpului” (*în liniște mocnită*). Plăstate sub semnul unor trăiri ale frustrării, adeseori cu „ieșiri” spre oniric, asociațiile din registrul sumbru al notației sunt frecvente peste tot, „desciind” în chipul cel mai direct atmosfera de coșmar a unui univers cu articulații închistate: „părea că pământul/ uitase pentru câteva momente/ să respire// în curând/ aluviunile s-au adunat în oglinda cerului/ secându-i puterea/ de a răsfrainge imaginea infinitului// amintirea lui/ a umblat de-a bușilea/ prin întunericul alb/ până ce orizontul a înghițit-o/ pentru eternitate” (*estuare*). Refuzând efuziunea romantică a sentimentului, în nuanțarea reflexivă a impresiilor provocate de complexitatea spațiilor explorate, poezia devine lucidă, tragică, antipoeitică. De altfel, într-o notă de la începutul volumului *Praguri* asupra experienței poetice la care se supune, autoarea atrage atenția că *pragurile* sunt „treptele urcate zilnic într-o desăvârșire a ființei noastre. Sunt situațiile-limită, încercările care pot distruge și, în egală măsură, salva, contribuind astfel la rezultatul scenariului ontologic.”

De o „sensibilitate ultragiată, ușor nevrotică”, Isabelle se supune unui tip de confesiune profund neliniștitoare. Aflată într-un impas de comunicare, deznădejdea și coșmarul se substituie euforiei și visului. Sesizăm în acest caz o schimbare de perspectivă, o decizie de sine și o trezire la o realitate într-o variantă modernă. În acest sens, la Mihaela Oancea, tăcerea desemnează, incorporalitatea lumii în absența cuvântului și, implicit, corporalizarea lumii prin cuvânt, prin logos. Într-o realitate lipsită de spiritualitate, tenta de searbăd devine vizibilă și în iubire. Plasată într-un spațiu în care reveria unei iubiri e deviată spre un șir de tăceri, un lung coșmar în care „luna/ are gust opalescent” și „minte i-o ia razna”, Isabelle eșuează în lupta de a se elibera de orice convenții preexistente, rămânând, în afară de o vagă consolare în muzica lui Vivaldi, doar cu zbaterea între boală, frică și respingere: „Isabelle nu mai are plămâni să respire - / un gest de neiertat i s-a întipărit/ în memorie – o urmărește în trepidația/ zilei ca o piață-rea/ o studiază ca pe o insectă/ îi simte oboeala în oase/ dar și acele suprapunerii/ de creșteri și surpări concomitente/ care o zăpăcesc” (*creșteri și surpări*). Cele mai multe dintre poemele acestui prim grupaj sunt construite pe dimensiunea dominantă a singurătății, imaginarului acestei crize fiindu-i consacrată tăcerea ca subiect și obiect, elegia despărțirii, a întârzierii la clipa revelației, a așteptării indecise a trecerii, a nepuținței și a solitudinii în fața unei deschideri infinit multiple, însumând dimensiunile unei angoase existențiale. Alteori, se întâmplă ca poeta să opereze o deschidere spre alte cadre dominate de fantezismul ludic și sugestive pentru modalitatea artistică de reprezentare a unei umanități degradate, cu versuri de felul celor din poeme ca *Păpuși ninot*, unde, asemenea *Elegiilor pentru ființe mici* de Eugen Ionescu, cititorul să fie orientat spre absurdul dominant al unei vieți, unde orice act se definitivează în zădărnici, iar conștiința omului se confruntă cu moartea: „strigătele

/ se ramifică mașinal// o mână le răsucesce ca un tirbușon/ în plămâni ei – cu învelișul umed/ sunt împrăstiate/ de la o generație la alta// Isabelle le consideră păpuși ninot/ ce trebuie incendiate”.

În dorința de a oferi mai vechilor teme, eros și thantos, noi rezonanțe și largi posibilități de expresie a vibrației autentic umane, Mihaela Oancea se arată deschisă spre termeni cu mare miză simbolică, de esență livrescă: „odată ce vei intra pe ușă/ se va încolăci ca anaconda în jurul tău/ strigând că începutul și sfârșitul/ trebuie deslușit/ cum sensul ascensiunii lui Moise/ pe muntele Sinai// te va agăța în cui/ te va întoarce pe toate părțile/ se va zăvori/ în hematiile roșu-vermilion” (*dincolo de ușă*). Susținută de același patos, poeta se arată împărțită între un discurs liric concentrat pe o dimensiune discretă a temei vulnerabilității făpturii și pe un tip de poezie descriptivă, cu unele sugestii picturale, multe dintre ele amintind de universul plasticii suprarealiste. Stăruind pe o asemenea componen-

tă descriptiv-spirituală, imaginilor din poeme ca *ușor și liber* li se asociază câteva efecte de o pregnantă acuitate auditivă, așa cum, în altă parte, cu o luciditate neconcesivă față de răul din lume și din sine, Isabelle, supusă unui ritual febril al căutărilor și al unei „comunicări ratate”, se luptă să se refugieze din lumea amenințată de spectrele spaimei: „Isabelle caută prin hieroglifile spiritului/ drumul de întoarcere – primul drum - / până și ploaia se străduie să-și amintească/ ce a fost ea/ inițial” (*drum de întoarcere*). Situat sub semnul unei exemplare convergențe a universului liric, ansamblul poemelor din cea a doua secțiune se înfățișează ca o altă ipostază a stărilor și reveriilor unde spiritul își dorește să se refugieze dintr-o realitate crispată și total transfigurată de atâta tăcere și deznădăjduire: „dincolo de chilia spaimelor nerostite/ de zgomotul galeriilor purpurii/ cu nervurile încă pulsând/ pe vasele cretene/ ori

pe zidurile palatelor minoice/ e cubul alb – sanctuarul perfect - // aici, dați-mi, vă rog, un hamac/ și nu mă trimiteți din nou/ pe pământ!” (*cubul*). Adevărate „spații de trecere” între exterior (profan) și interior (sacru), imaginile au, aici, rolul de a submina iluzia confortului existențial, de a proiecta ființa într-o zonă a combustioanelor nedăruite, unde psihologicul nu mai acționează. Fixată în notele unei stări de tensiune provocatoare de halucinații, atmosfera devine obiectivă, sordidă, refugiul în fantezie fiind reprimat în numele unui neorealism brutal, anticafol, variante dintre cele mai semnificative ale dezarticulării lumii lăuntrice și externe, cu secvențe menite să contrarieze, să respingă brutal privirea, poeme descriptive în notele unui simbolism decadent, precum în poezii din categoria celor intitulate *strigăt albastru*, *praguri autopsiate*, *să stăm la taifas* sau *tăceri circulare*.

Stăruitor în tentativa de a se instala în inima spectacolului straniu ce ne înconjoară, gândul autoarei trece imprevizibil și încrâncenat de la o imagine la alta, plăsându-ne într-o realitate tot mai stranie și apăsătoare, cu nopți, cu „miros de zgură și praf”, unde „tăcerile noastre sunt bypass-ul/ ce ne vindecă inimile”, „ca într-o topitoare de smoală/ noaptea amalgamează sistole și diastole”. Peste tot același topos al unei naturi amenințate de agresiuni iminente, unde, centru al lumii imaginate, textual, subiectul liric se pătrunde cu teamă în fața acțiunii forțelor distructive: „ninge negru – fulgi răi te-nsingură/ cum cei aflați în tăcere”.

Fervoarea destrucției reprezintă o experiență trăită pe un plan de intensitate calculată și în poemele din ultima secțiune (*Carcera - sfâșiere haute couture*), unde, dincolo de aceleași viziuni deformatoare, acestea ating o unitate de stare sufletească și o coerență de adâncime pe măsura aspectelor care le-au inspirat. Scrise sub presiune, la limita unei tensiuni spirituale extreme, provocate de proporțiile unui alt tip de suferință și durere, aceste „instantanee poetice” devin simbolul unui cotidian devitalizant și atroce,

unde poeta, ființă reflexivă și racordată continuu la realitățile lumii, este cuprinsă de obsesia dezagregării lumii. Concentrat și meditativ, cu voite discontinuități și fragmentări chemate să concentreze notații de factură suprarealistă, discursul poetic este construit pe un paralelism de imagini sugerând, prin larga lor simbolică, relația dintre elemente aparținând, în egală măsură, universului obiectual și al celui lăuntric reușind să imprime confesiunii un plus de adâncime și suplețe la nivelul reflecției și al expresivității: „șoarecii – obediente făpturi/ necuvântătoare - / se-adună să adulmece/ libertatea// oamenii? Se descurcă și ei/ cum pot” (*după gratii*). De aici percepția scurtă și intensă, comprimarea sintactică a poemelor și reducerea discursului la substanța pură a sensului, fiind în măsură să coloreze spectacolul mai glacial al viziunii cu secvențe ale căror cumulări metaforice ajută la deschiderea spre un lirism care să dezvăluie o interioritate intensă. Nota de solemnităte este transferată unui ritual sumbru, în decor apocaliptico-expresionist, unde conștiința tragică a nonexistenței s-a instalat definitiv: „ura viscerală/ bucuria calpă/ scabrosul servilism/ și toate celelalte boli/ ce-și extind teritoriul/ se vor vindeca/ numai când omul/ va avea curajul/ de a se sustrage/ neobosita naștere” (*neobosita naștere*). Într-o asemenea ordine a stărilor, ființa poetică își continuă spaima într-o sumă de episoade poetice dramatice, trăiri declanșate de nesiguranța și precaritatea înălțării, de vidul existențial al unei subiectivități lirice în permanentă stare de urgență interioară. Absurditatea generalizată dezvăluie o sensibilitate reticentă, ușor crispată, valorizată în registrul grotescului expresionist, dar și cu deschideri spre notația mediatoare a unui ambianțe obiectuale sugestive pentru stări contrastante. Din toate, rămâne starea de criză a neliniștii care se naște din imersiunea în acest univers imposibil. Discursul se amplifică, sentimentul generat de atitudinea lirică fiind în esență sa unul de spaimă: „temni-cerul privește/ cum poate fi nimicit/ zidul surd al memoriei// glasuri izbucnesc din întuneric/ învăluie realitatea/ cenușiu/ apoi pier într-o clipă// sub pânza deasă a terorii/ singura cunoscută rămâne/ rugăciunea” (*cu aer tâmp și indiferent*).

Pe cât de săracă în sintaxă pe atât de bogată în vocabular, plină de cuvinte tehnice, de neologisme, poezia Mihaelei Oancea abundă în imagini halucinante, fiecăreia dintre acestea revenindu-le rolul de a fixa câte un detaliu obsedant. De aici și ritmurile severe, contrastante, precipitate. Astfel, vechii alianțe dintre *eu* și cadrul exterior tinde să i se substituie o alianță nouă, ce i-ar îngădui omului să se regăsească în angrenajul elementelor care invadează peisajul. Între cele două poeme care deschid și închid volumul de față descoperim cadrele unei imagini a vieții moderne, cea a unui suflet pe care teama, spaima și singurătatea îl încearcă de la început. Violenta vieții și sentimentul fatalității și al tragismului uman devin la Mihaela Oancea semne ale unei poezii tragice, creând o atmosferă apropiată mai degrabă de calamitate cosmică, inaccesibilă și înșelătoare. Semănător de neliniști, aducător de dezordine și deznădejde, acest univers fictiv vizează omul în adâncul său, totdeauna gata să se scufunde în tenebre și să revină la imobilitatea morții. Pe de altă parte, dezvăluind un adevăr existențial, cu experiența-limită precum înstrăinarea, versurile își relevă consistența poetică în enunțuri simbolice, printr-un șir coerent de reprezentări și detalii emblematic. Marea obsesie a poeziei de față rămâne regăsirea de sine în confruntarea cu misterul lumii, gest autoreflexiv de nuanță dramatică provocat adeseori și de nașterea conștiinței dureroase a singurătății. Aceasta este cheia care deschide, sub aspect tematic, sensurile unor mai vechi obsesii generate de starea extremă de criză lăuntrică a omului supus angoaselor înstrăinării. De aici și nota subiacent coșmarescă a viziunilor, cu vehemențe de culoare sau de intensitate a sumbrului, în care imaginile conduc, în fond, către un spațiu străin, cu sugestii ale unui fel de „târziu”: „șoarele devine tăciune/ iar viața – un teritoriu excedat de răni/ prin care întrezărim moartea/ în filigran” (*treptat*).

Scrisă dintr-o acută necesitate a confesiunii, poezia Mihaelei Oancea se dovedește, în ceea ce are aceasta mai bun, a fi naturală și, deci, umană. Construite predominant pe structura unei viziuni sumbre, cu izbucniri la suprafață de un șir lung de tristeți, expresiile din poemele celor trei părți ale volumului *Praguri* sunt susținute printr-o notă acută a concret-senzorialului. Racordabil unei poetici, care, în materie de univers imaginar și de modalități de expresie, își relevă nu o dată afinități în sfera geometriei poetice abstracte, recentul volum de versuri al poetei Mihaela Oancea propune, în aspectele sale fundamentale, o estetică a impasului la nivelul formelor și al funcției.

De Mircea – în trei ipostaze –

Având privilegiul de a-i fi fost vreme de 20 de ani coleg în Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, am și prezumția de a-l cunoaște – poate nu mai bine, dar în orice caz mai *à la longue* decât alții – pe MIRCEA ANGHELESCU, azi neverosimil octogenar.

1. SPORTIVUL DE PERFORMANȚĂ. L-am cunoscut în septembrie 1972 când, odată catapultat în Institut, m-am trezit într-un templu cu două fațade: una fantastică, cealaltă reală. Pe cea dintâi trona incandescența și deja legendara efigie a lui Călinescu; cealaltă era susținută de cariatide și atlanți în carne și oase. Până mai ieri umbre – simple *nomina* de prin bibliografiile cursurilor de literatură română și universală –, ele deveneau acum corpuri vii, printre care nou-venitul pășea cu pioșenia învățăcelului conștiincios, care păstrase de la părinții lui țărani smerenia în fața numelor legiferaute de cărți și de gazete. Zeitățile în carne și oase se numeau Al. Dima (directorul Institutului), I. C. Chițimia, Ovidiu Papadima (șefi de sector), Dinu Pillat, Nicolae Balotă, Cornelia Ștefănescu, Al. Săndulescu, Paul Cornea, șeful meu de colectiv, pe care ca student nu avusesem șansa de a-l avea dascăl... Punctele de suspensie nu au valoare de coajă stilistică, ci de miez. Ele țin locul lui Mircea Anghelescu, mult mai tânăr decât ceilalți, însă de pe acum semnatul unei cărți, și încă al uneia de bază, despre preromantismul românesc. Văzusem în „România literară” figura autorului. Cețoșenia amintirii mi-l restituie ca purtând barba lui Peter O'Toole din filmul *Becket*, care de curând rulse și pe la noi. Chipul real mi-l încuviința pe cel din gazetă, însă plasat într-o grupă mendeleeviană diferită. Teleportată în sala de consiliu a Institutului sub înfățișarea unui tânăr de treizeci de ani, înalt și suplu, deși robust, de o grație virilă degajând o tandrețe discretă, poza din revistă îl muta într-o cu totul altă paradigmă, aceea a atletului clasic. Când mai târziu l-am auzit spunând – *en passant* și lipsit de emfază – că la viața lui făcuse și sport de performanță, nu m-am mirat. Căci, între timp, în deontologia de istoric literar comparatist și contextualizant, de „mistificionarolog” și restituitor justițiar, identificasem etosul sportivului; în mod specific pe al atletului, pe care-l continua începând cu disciplina riguroasă și egală cu care își pregătea „probele”, continuând cu respectarea adevărului în examenul exegetic și încheind cu onestitatea, simțul dreptății, urbanitatea și lealitatea competitorului în relațiile cu ceilalți – comilitoni sau adversari de idei. Cred și că între reminiscențele etosului de sportiv mai trece și felul lui Mircea Anghelescu de a se mișca în competiția cu Timpul. Dar despre asta un pic mai încolo.

Intrasem în Institut într-un moment de maximă expansiune a cultului pentru fostul lui întemeietor și director (e.g., la 10 ani de la moartea lui G. Călinescu, Eugen Barbu slobozea de sub cupola Academiei Române sintagma deificatoare: „divinul critic”). Aproape toți cei care se adunau în jurul lungii mese din sala de consiliu – „seniorii” Institutului – rămăseseră devotați fostului lor *spiritus rector*. Existau însă între ei diferențe de evaluare și de temperatură stilistică: de la deschisa, permisiva moderație până la intransigența „fundamentalistă” a paznicilor cultului, neiertători cu cea mai mică deviere de la codexul superlativelor. Vestalele focului sacru erau Elena Piru și Cornelia Ștefănescu. Când Mihai Vornicu – el însuși admirator al marelui critic și, în Institut, singurul călinescian autentic – a îndrăznit să-și exprime dezacordul cu o aserțiune a profetului, adăugând totuși imediat că „de fapt eu îl iubesc foarte tare pe Călinescu”, cele două colege au reacționat neîntârziat printr-un ireplicabil și definitiv „Daaa, se vede!”. Or: în acest context, *necălinescianismul* lui Mircea Anghelescu s-a manifestat în forme în care se încrustase și etica sportivului de performanță, aceea a unei loialități critice și prin urmare

productive. Înaintea multor colegi, el înțelesese că a-l urma pe G. Călinescu întru toate însemna ori să-l poți duce mai departe (misiune *ontologic* imposibilă), ori să-i fii epigon. Pe de altă parte, tânărul cercetător propunea încă de pe atunci o *alternativă de metodă*. O găsisse nu atât în structuralismul ajuns la apogeu și pe care-l privea din prag, mai degrabă amuzat și în orice caz fără a-i plăti vreun tribut, cât în posteritatea adversarilor impresiionismului, care acum căpătase dreptul la cuvânt și deci la

replică, fiind liberă de sechelele polemicilor interbelice și putând reacționa la sabotajul întreținătorilor exclusiviști ai cultului călinescian sau la cei alergici la sintagma „critică științifică”. Pentru cine vedea dincolo de suprafețe, adică de situarea lui neexclamativă față de patronul Institutului, Mircea Anghelescu se alia unei episteme istorico-literare și generic-exegetice mult mai apropiată tipologic de Caracostea (pe care apoi îl editează și-l comentează justițiar), Dragomirescu și Popovici decât de „critica creatoare” a lui Călinescu. Disocierea provenea dintr-o genuin-diferită *forma mentis*, cum și din opinia privitoare la mult-vânturatul „călinescianism”, în care tânărul cercetător găsea, repet, un exercițiu minor, epigonic și ca atare infertil.

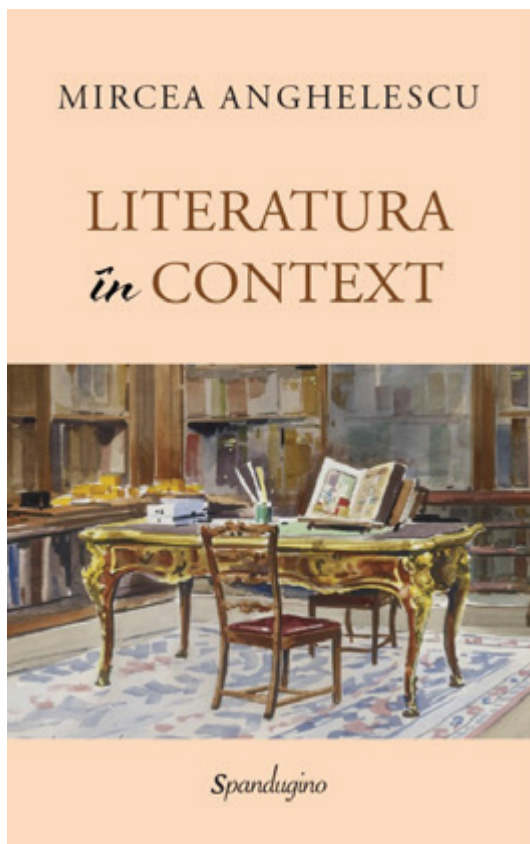
2. „MANAGERUL”. În afara scrierilor, din care reiese neechivoc încotro se îndrepta metodologic, Mircea Anghelescu a avut și câteva prilejuri de a-și aplica instituțional-administrativ dezideratele teoretice și practice – sau măcar de a încerca să o facă. Asta s-a întâmplat când a fost redactor-șef adjunct al „Revistei de istorie și teorie literară” (mijlocul anilor '70 - începutul deceniului 9), apoi atunci când a deținut funcția de secretar științific al Institutului, însă, în mod deosebit, în lustrul imediat următor lui 1989. Doamna Zoe Dumitrescu-Buşulenga fiind trimisă la Roma ca director al Școlii Române, Mircea Anghelescu a înlocuit-o, ca director prin delegație. A urmat, în fine, deceniul 1994-2003, când el a deținut funcția de director adjunct al Fundației Culturale Române. În toate aceste posturi și posturi, sensul acțiunii sale a fost de a imprima un spirit de eficiență, noutate și complexitate cercetării din institutul academic, respectiv programului editorial de la Fundație. Același „*suflu de temeinicie*” – sintagma lui Vianu definind acțiunea junimistă i se potrivește – i-a animat și prestația pe terenul comparatismului. (Poate aflat sub înrăurirea unui mitem cultural național, nu pot să nu menționez, între

izvoarele acestei temeinicii, sorgintea transilvană a lui Mircea, pe care în câteva rânduri l-am auzit evocând-o, mai în glumă-mai în serios, atunci când imperativele lui profesionale făceau câteva sprâncene dâmbovițene să se ridice a mirare: „Ce vreți? sunt ardelean”.) Particularizând: același spirit de temeinicie însemna pozitivarea actului exegetic, deschiderea lui multi- și interdisciplinară, erudiție la obiect (și nu prilej de bezmetică batere de câmpi), eficiență euristic sau prin finalitatea ei practică și, nu în ultimul rând, stabilirea unei ordini a priorităților care să țină seamă de asemenea exigențe. Toate acestea erau concepute dintr-o perspectivă pragmatică, lipsită de închideri și de maniheisme, ca și de prezumția heirupistă a exhaustivizării materiei. În acest sens, mi se par elocvente aserțiunile din finalul textului de început al culegerii de studii din 1996, *Clasicii noștri*. Schița teoretică teoretică intitulată „Istoria literară: una sau mai multe?” se încheie cu aceste cuvinte: „Istoria literară este un conglomerat de discipline care se subordonează în fapt perspectivei din care este privită literatura: ca fenomen artistic, ca material lingvistic și totodată ca maximă întrupare a latențelor limbii, ca indice al tensiunii și mutațiilor sociologice, ca expresie a vieții politice și ideologice care guvernează, dincolo de noi și în pofida noastră, actul creației, ca oglindă și derivativ al procesului istoric și a. m. d. A accepta acest truism e necesar pentru a nu ne risipi eforturile în discuții inutile și pentru a învăța să căutăm într-o cercetare de istorie literară numai ceea ce aceasta îți propune să dea: o imagine parțială și niște răspunsuri parțiale.”

„A nu ne risipi eforturile în discuții inutile”: sintagmă capitală dacă vrem să-l definim pe Mircea Anghelescu-„administrator”. Am luat parte, mai mult ca martor decât ca implicat, la cele câteva adunări ale Institutului inițiate și conduse de directorul delegat. Desfășurate într-o vreme când... finalitatea fără scop a lungilor și verbioaselor „ședințe” încă nu dispăruse, cele patronate de director erau niște întruniri-*blitz*, parcimonioase cu timpul (care nu însemna pentru noi „*money*”, ci doar ore în plus de studiu), practice, de discuții esențiale și fără nimic protocolar, realiste și „la obiect”, prin urmare eficiente. La fel se derulau cele „*en petit comité*” ori întrevederile individuale. Ca totdeauna și în tot locul unde se afla, Mircea nu avea timp de pierdut și nu-l confisca nici pe al altora. A părăsit funcția atunci când în locul lui a fost numit, ca director fără delegație, profesorul Dan Grigorescu. Misia mea în rândurile de față nefiind aceea de a-i pune pe cei doi pe talerele balanței, evoc doar un fapt de relevanță etică. Intrând în clădirea Institutului și zărindu-ne pe Al. Săndulescu și pe mine, directorul tocmai descăunat ne-a spus cu seninătate și

» cu aerul omului care tocmai evitase un mic dezastru de viață personală: „Sunt bucuros că plec fără a rupe o prietenie” (evident, cea cu Dan Grigorescu). Brusc, l-am recunoscut pe sportivul de performanță, care nu poate viețui în afara spiritului de *fair play*. Mai ales atunci când pierde.

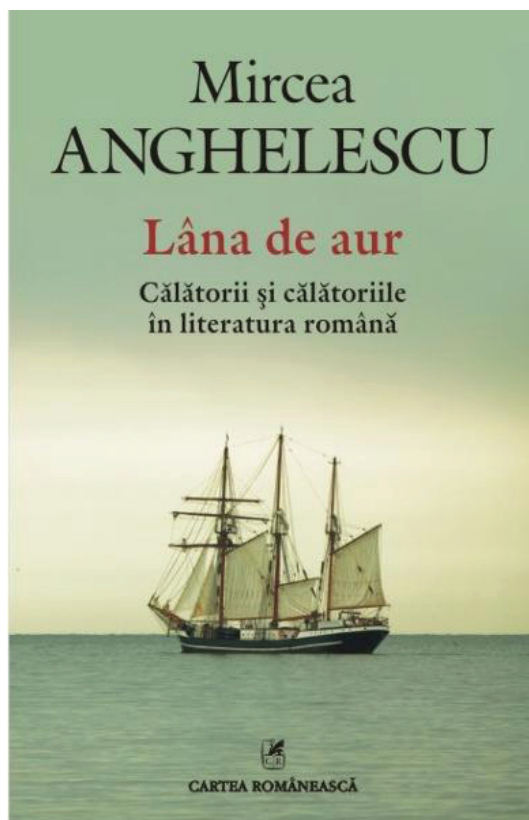

3. STÂLPUL DE BIBLIOTECĂ. Sintagma îl desemnează pe frecventatorul obișnuit, al cărui algoritm, la unii zilnic, constă în a intra și a-și culege informația, apoi a se retrage în biroul personal pentru a o vărsa în athanorul viitorului, noului său uvră. Pentru Mircea Anghelescu însă, biblioteca, prin urmare și sintagma, înseamnă mult mai mult, și diferit mai mult, decât numărările rafturi de cărți din care cititorul cere una sau mai multe. În ce-l privește, biblioteca este și o instituție în sine, un continent cu geografia și istoria lui, o cetate, o bibliopolis cu structuri văzute și mai ales nevăzute, tainice și tentante, cu personaje și fapte proprii doar ei, așadar cu o „epică” spectaculoasă și totodată pilduitoare. Mai mult, există, în opinia lui, tot atâtea universuri distincte câte mari biblioteci, chiar dacă multe dintre cărțile uneia se află și în celelalte. Citim articolul de început, unul programatic așa spune, intitulat „Glose pe o fișă de bibliotecă”, din culegerea *Literatura în context* (2020), și ne lămurim: „Câtă diversitate, câte diferențe între aceste temple și între slujitorii lor, biblioteci unde te simți ca acasă de cum treci de poarta clădirii și totuși descoperi la fiecare pas alte și alte feluri de a fi universal!”. Prefer să iau sintagma „*biblioteci unde te simți ca acasă*” nu în sensul de aici („ca în bibliotecile din țara ta”), ci în cel mai propriu: biblioteca *întocmai ca o casă*, în care trăiești zi de zi, clipă de clipă. Poate de aceea, spre deosebire de atâția alții – și nu turiști, nici măcar turiști culturali –, sosit într-un mare oraș, Mircea caută în primul rând biblioteca specifică, biblioteca *identitară* a urbei sau țării respective. După ce s-a rostuit în odaia de hotel, menită prin definiție odihnei trupești, el se retrage în marea bibliotecă a locului ca într-o casă pentru minte, inimă și literatură. Dar biblioteca face parte integrantă din viața lui și într-alt fel: ca episod din biografia „carierii” profesionale; mai mult, a devenirii sale umane. Și nu marginal, ci în poziție centrală, cu rol de pivot al formării și dezvoltării intelectuale. Pentru Mircea Anghelescu acest pivot se numește secția de manuscrise a Bibliotecii Centrale de Stat (azi Biblioteca Națională a României), primul loc de muncă al absolventului secției de Arabă-Română a Universității bucureștene. Episodul-șansă unică nu îl proiecta doar între obișnuitele, definitoriile rafturi pline de cărți, care, oricât de fidele manuscrisului original, refrigerază totuși palpitul procesul creator, relaxând și relația cu receptorul. Norocosul prilej îl proiecta în înșeși clocotele misterioase ale Facerii, în miezul incandescent al minunilor creației.

Nu era însă doar atât. Miracolul avea și o față diurnă, mai comună, funcționând însă tot ca o instanță formativă de neocolit. Ne-o spune, indirect, fostul manscritolog de la fostul B.C.S.: „Lumea bibliotecii este o lume extraordinar de prietenoasă; prin definiție, ea este chemată să ordoneze, să ajute și să îndrume și nu rezistă (nici n-ar avea cum) cine nu are chemarea respectivă”.

În același articol, autorul mărturisește că, în ce-l privește, patternul tuturor bibliotecilor din lume pe care le-a frecventat – și au fost multe, răspândite pe patru continente –, arhetipul Bibliotecii a rămas principala ei versiune autohtonă: „Până astăzi, pentru mine, «biblioteca» a rămas Biblioteca Academiei [Române] și modul ei de organizare, felul în care sunt redactate fișele, așezate cataloagele, rafturile cu bibliografia de referință, este cel la care mă raportează fără să-mi dau seama...”. Preeminența B.A.R. rezultă și din asiduitatea cu care constantul ei prețuitor o frecventează de mai bine de șase decenii, și nu e o întâmplare faptul că, în urmă cu câțiva ani, oamenii de acolo i-au acordat diploma pentru cel mai fidel cititor, pe care a împărțit-o cu D.Vatamaniuc și Marin Diaconu – imbatabili despuetori de periodice și veritabili proprietari ai primelor locuri din Sala I...

Există o exemplaritate chiar în simpla deplasare a siluetei lui Mircea prin incinta bibliotecii lui atât de scumpe. I-am surprins-o de atâtea ori, încât îi desenez lesnicios diagrama. Premisă teoretică: Cursa contracronometru a fostului atlet e acum o competiție cu sine în fața rafturilor de cărți și a cutiilor cu manuscrise. Clip video: Coboară cu mișcări agile din mașina personală (e un vechi șofer), îndreptându-se cu pași mari și repezi către coviltirul noii intrări, făcut din fier și sticlă. Dacă-ntâlnește pe cineva – și e imposibil ca asta să nu se-ntâmples –, zâmbește amabil, schimbă politicos două vorbe și pleacă mai departe, în același ritm. Cu o precipitare ce nu denotă nervozitate, anxietate, disperare, ci calmul și siguranța bățăilor echidistante ale metronomului, caută în cataloagele tradiționale sau în cele electronice și-și completează rapid buletinele de cerere. Nu știu să-l fi surprins vreodată zăbovind, în așteptarea cărților comandate, la șueta din jurul cafelei, așa cum, levantini impenitenți, facem mai toți ceilalți – deși nici el nu disprețuiește savoarea unei cafele bune. Dar mă întorc la completarea fișei de cerere. L-ați văzut pe Mircea scriind și n-ați rămas locului uimiți de iuțea fluidă cu care el așterne slovele, devenite parcă toate rotunde (imprimeu al exercițiului scriptic în arabă?). Nici eu nu sunt unul care să ațipească pe șiruri, dar dintotdeauna m-a mirat până la uluire viteza degetelor lungi și viguroase, grația cu care ele mănuiesc pixul, ținut foarte înclinat, și mai ales lunecarea pe hârtie a întregului agregat, ase-

mănătoare înaintării unui patinator virtuos pe cea mai compactă și netedă gheață. În junețea universitară ar fi fost – îmi susură un zvon – campion la spadă sau la floretă. După cum mănuieste succedanele nebelicoase ale acestor nobile scule în asaltul asupra foi albe, musai a fost...

Recitesc ce am scris mai sus și îmi vine să plagiez *Prefața la poveștile mele*. Totuși n-o fac, nădăjduind că-mi vor fi iertate fără apel „prostiile”, inexactitățile de factologie și celelalte derapaje. Căci, iubite cetitorule, tu știi, chiar dacă nu atât cât Mircea, că până la urmă, oricât ar jura pe autenticitate, sinceritate, onestitate și alte vorbe mari, memorialistica tot o „mistificațiune” este. Dar mai știi și că, dacă în literă amintirea poate hiclei cronica, în spirit ea rămâne mult mai fidelă himerei numite Adevăr.

Georgia ZMEU

În frigul tăcerii

Întâlnire

Când închid ochii
Și privesc dincolo de lucruri,
Dincolo de lume,
Reușesc uneori
Să văd chipul Nimicului.
Stă la marginea jocului
Și ne privește răsând
Din același loc
Pe noi toți.
Aproape nimeni nu-l vede...
Uneori, copiii,
Alteori nebunii poeți ai lumii,
Uneori cineva ca mine,
Născut sub semnul întrebării,
Alteori, alteori, alteori nimeni.
Încurcați în forme și culori,
Vrăjiți, smintiți
De pânza uriașă a lumii,
Încălciți printre înșelătoarele
Ei fire,
Ne țesem singuri un cocon
De iluzii
În care niciodată nu e loc
Pentru aripi sau pentru vreun zbor,
Niciodată loc de lumină.
Și totuși mai scapă
Câte un zănatic ca mine,
Copiii,
Nebunii poeți ai lumii
Care,
Născuți sub semnul întrebării,
Atunci când închid ochii
Și privesc dincolo de lume,
Dincolo de lucruri,
Văd uneori chipul perfid
Al Nimicului,
Răsând, din același loc,
De noi toți...

Un vis/ cădere

Am visat într-o noapte
Că Luna era rotundă
Și că din ea cădeau pe pământ inimi de cristal...
Zgomotul căderii lor
Erau șoaptele noastre
De la miezul nopții
Prin care ne chemam
Clădindu-ne desăvârșirea
Și din nou ascult acum
Dincolo de căderea frunzelor,
Căderea noastră dintr-o muchie
Într-alta a cuvintelor
Șuierate până jos
În frigul tăcerii...
Ochiul se face rece și cuvântul mut
Iar pașii noștri sfărâmă sub frunze
Orice șoaptă ce vrea să se ridice
Oprind astfel visul în care luna
ar putea fi...
Și frunzele cad uriașe!

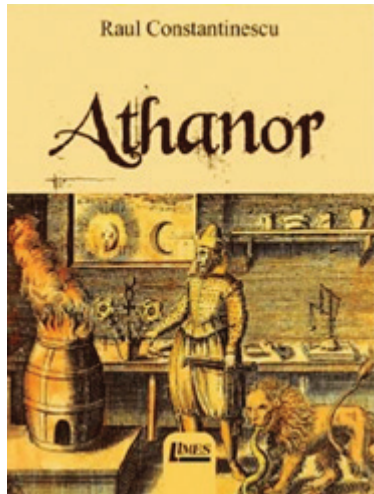

Flavius PARASCHIV

Athanor

Versurile lui Raul Constantinescu din volumul *Athanor* publicat de Editura Limes anul trecut au toate ca punct de pornire dragostea pentru poezie. Autorul, pe numele său real Constantin Constantinescu, cu toate că este o figură discretă în peisajul literaturii române, merită toată atenția publicului cititor de poezie, pentru că are un stil convingător, de o prospețime și sensibilitate aparte.

Poezia din *Athanor* are ca motto câteva versuri solemne, care amintesc de discursul de la începutul Evangheliei după Ioan. Motto-ul este esențial pentru carte, pentru că dirijează conștiința cititorului către un anumit tip de lectură. Pentru autor, Poezia este un generator de lumi, iar în mijlocul creației se află imaginația și cuvântul creator: „La început a fost iubirea întrupată-n poem/ și poemul era Dumnezeu/ și Dumnezeu era poemul / și trăiau se iubeau cu toții în poem/ se hrăneau toți din poem și erau cu toții Poem”.

Mai mult decât atât, textul care deschide prima din cele trei secvențe ale volumului este intitulat tot *Athanor* și vine, de ce

nu?, în continuarea motto-ului, într-o anumită măsură. Athanor, după cum nu ezită și o notă de subsol să informeze, este un cuptor în care alchimistii pretindeau că puteau realiza „regenerarea cosmosului”. Totodată, același cuptor era întrebuințat pentru a transforma metale mai puțin nobile în aur sau era esențial în producerea pietrei filozofale. Pentru Raul Constantinescu, poezia este un astfel de furnal, în care Cuvântul devine materie primă pentru a oferi lumii viziuni, imagini și – nu în ultimul rând – stări: „Leda – vrajă-n roi de stele –/ rade-n visul toamnei mele/ prin frunzele ce scriu în vânt/ al vieții melancolic cânt,/ cum în cuptor athanor/ ard elementele în cor: aur, aer, apă, foc, pământ/ sublimează în Cuvânt,/ la izvoarele vieții,/ elixirul tinereții - / Cuvânt de aur nemuritor –/ izvor sacru atotenascător.” (p. 7).

Spre deosebire de *Athanorul* din 1968 publicat de Gellu Naum, Raul Constantinescu apelează la un registru stilistic care tinde mai mult spre misticism decât spre suprarrealism. De aici provine și farmecul întregului volum. Există o tensiune dramatică pe care poetul o întreține constant, deși, uneori, mai există și poeme-intermezzo, care vin să „relaxeze” ansamblul de scenarii lirice. O astfel de poezie, de pildă, este *Gol trece „regele”*, unde autorul reia binecunoscuta poveste scrisă de Hans Christian Andersen. Spre deosebire de majoritatea poeziilor din volum, textul menționat anterior spune o poveste, căpătând, astfel, o latură narativă. Umorul devine acum un element central și înlocuiește atitudinea meditativă din alte poeme ale volumului: „«Aplaudați-l cu toții pe rege!// Să sune trompetii pe metereze!»/ Azi pe uliță chiar regele trece/ cu mânuși albe, pampon, pranteze/ în care *summa summarum* e zero.../ Venerați prin foruri neagră statuie,/ veniți s-auziți falsetul lui Nero – /alba-neagra...regele-i gol! Ui... nu e!” (p. 15).

Trecând peste excepții, *Athanorul* lui Raul Constantinescu este alcătuit din meditații puternice, în care sunt „cântate” diverse stări. Toate versurile par a fi desprinse dintr-un timp îndepărtat, atunci când latura mistică a umanității era mult mai accentuată. Sunt prezente secvențe poetice prin care topica realității pare a fi recompusă prin niște „gesturi” (expresii) ceromoniale. Ca într-o transă meditativă, poetul „cântă” aspectele care-i domină conștiința. În *Darul iubirii*, spre exemplificare, dragostea este contemplată, iar sensibilitatea și candoarea sunt exprimate într-un limbaj viu și puternic: „O, pe lume, cel mai prețios dar - / darul vieții neprețuit, neînțelesul dar al iubirii,/ de sus ni se dă o singură dată.../ prin labirint băjbăi singur,/ [...] loc de întoarcere nu e, prieteni, un ochi de cer spre 'nalturi te cheamă/ tot mai departe pe drumul vieții, pe culmi,/ splendori înrouate să te pătrundă/ al inimii lumii puls nepătruns - / duhul luminii ce-n toate se scrie și curge/ fără oprire, șipot viu de iubire-n extaz” (p. 33).

Cum am menționat deja, cartea este alcătuită din trei părți: „Calea Regală”, „Duhul focului” și „Dauritul drum”. Nu există mari deosebiri între secțiunile volumului *Athanor*, dar câteva poezii propun teme mari, care au în centru natura ființei umane. Dacă unele texte par mai „luminoase”, altele au o atmosferă crepusculară, unde tonul discursului liric pare a fi mult mai sever. Acesta este cazul poemului *Rătăcirii*, de exemplu: „Să se bucure de fructul vieții/ toți vor, dar nu știu a o face.../ pradă cetii,- n anii tinereții,/ înecă timpul prin băltoace,/ captivi oglinzii oarbe de narcisi,/ [...] Târziu, scorojiți de senectute,/ pe malul bălții ce le fu viața,/ cu darul unic risipit cu tute,/ dispar pe bahne-n vânt cum ceața...” (p. 77).

Ce este poetul? Pentru Raul Constantinescu, poetul pare a fi un „luptător”, o ființă care își săvârșește menirea până la capăt, indiferent de situație sau context, după cum sugerează și următoarele versuri presărate cu simboluri evidente: „Când totul cade-n jur și-n spulber arde, iar *rinocerii* năvălesc în hoiarde,/ poeții peste tot zi și noapte-i înfruntă/ pe viață, pe moarte, în luptă cruntă;/ [...] *albatrosul* nu se pierde în furtună/ între fulger și val glasu-i răsună;/ poeții ard nestins făclii în noapte,/ muiate-n foc sunt rodiile coapte.” (sublinierile mele, F.P; *Poeții*, p. 115).

Athanor este un volum dens, plin de scenarii poetice memorabile, care poate satisface și gusturile celui mai pretențios cititor de poezie.

distanța focală

Ioan RĂDUCEA

Sens cultural eminescian!

Într-un articol publicat în anul 1878, Eminescu reproșează contemporanilor cunoștințele luate de-a gata din cărțile Occidentului (ca și cum ai viri mîna în buzunarul de la paltan), asemănătoare bunurilor de larg consum importate, în (prea) mare măsură, tot de acolo. Totodată, poetul național al românilor atrage atenția – în primul rînd implicit, prin propria sa operă – asupra existenței unei alte construcții spirituale, izvorîte dintr-un sincretism răsăritean al gîndirii, ce poate da oricînd replica aceleia occidentale.

De fapt, materialele elaborate de o veche tradiție culturală autohtonă își cîștigă prin el, pe neașteptate, întreaga lor splendoare, impunîndu-se ca valori universale, încît se poate spune că originalitatea sintezei eminesciene se explică întîi de toate prin moștenirea, de această sorginte, care a condiționat-o. Acestea sînt, în strict rezumat, considerațiile Rosei Del Conte (volumul său fundamental: *Mihai Eminescu o dell'Assoluto*, Modena, 1961; prima traducere românească: *Eminescu sau despre Absolut*, Cluj, 1990), cel mai competent eminescolog străin (aflat, nu o dată, în contiguitatea lui G. Călinescu, cel mai important eminescolog român, menționat cu admirație în studiile sale), în privința unor chestiuni fundamentale: originea, contextul și impactul cultural al fenomenului eminescian.

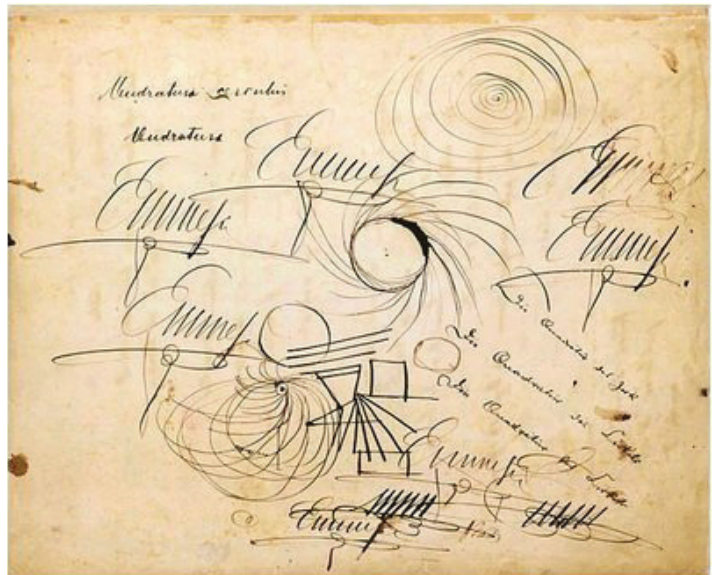
Glosările pe asemenea teme rămîn cît se poate de necesare, mai ales dacă ținem cont de împlinirea că traversăm o epocă de vulnerare a factorului național (românesc și nu numai), în ciuda faptului că o „genială expansiune”, prin creație, este condiționată, invariabil, de către acest factor (expresia citată este călinesciană și se referă la un alt fenomen cultural major, cel reprezentat de Creangă, afîn cu Eminescu și catalizat, în mare măsură, de către el). Se cuvine deci reiterată ideea că „omul deplin al culturii românești” (C. Noica) reprezintă și un model ideal de răspuns la agresiunile (culturale) săvîrșite asupra unei națiuni. O asemenea agresiune a dat prilejul unui contraatac spiritual, al unei riposte creative de incomparabilă vigoare, ce au revelat potențele unui geniu și, prin ele, ale străvechii civilizații autohtone care îl poartă. Astfel, cazul cultural Eminescu poate fi pus în paralel cu cel politic, al Țărilor Române din secolul XIX – în urma agresiunilor imperiale și a rapturilor teritoriale suferite, acestea (inclusiv provincia sa natală, Moldova, căzută după 1775 și după 1812 la mare suferință) reacționează printr-o bruscă intensificare a luptei pentru idealul național, definit și urmărit cu vigoare (unire spirituală, politică, independentă, instituții funcționale, cadru statal autohton), pînă la îndeplinirea sa, în mare parte, pe parcursul unui singur veac...

Se poate spune că Eminescu reprezintă o sublimă punere în abis, la nivel individual, a acestei mărețe epoci de devenire românească. Sensul social și istoric, asociat celui estetic, al operei Luceafărului este una dintre cauzele fundamentale pentru care devenim modele spirituale de interes universal și dobîndim virtualități de considerabili exportatori de cultură. Această reușită ne trimite la un important principiu politic al său, cu privire la statul român, de care ar putea să se pătrundă decidenții săi de orice nivel: „Trebuie să fim un strat de cultură la gurile Dunării. Aceasta este singura misiune a statului român”. În orice caz, apoftegmatice sau nu, textul eminescian are totdeauna un teribil aplomb, mergînd chiar către o retorică a infailibilității, iar aceasta este de pus în legătură cu temeiul nu atît individual cît social al demersului său. Urmărindu-se „cuvîntul ce exprimă adevărul”, se readuce în atenție ideea de sacralitate a mesajului, de creație a lumii prin logos – și este de subliniat că, între exegeți, tocmai poeții (Tudor Arghezi, ulterior Nichita Stănescu, Cezar Ivănescu) au insistat, uneori în superioare metafore, pe caracterul creativ și sacru al versului eminescian.

Intervenția eminesciană în lumea românească este, desigur, providențială și, cu timpul, odată ce consecințele acestei intervenții vor fi devenit foarte evidente, genialul creator va fi trecut, cel mai probabil, în rîndul sfinților români (mai ales că dimensiunea religioasă a creației sale este, încă o dată, fundamentală – aspect asupra căruia merită, de asemenea, să se insiste cu toată hotărîrea). Cu o uriașă putere de sinteză și de discernămint, el fixează cel mai adecvat răspuns comunitar în fața istoriei veacului său (și, prin extrapolare, în fața istoriei dintotdeauna). Nu în zadar vorbea G. Călinescu de „lungile rădăcini fiorease pe care le vădesc apele care bat în maluri cu copaci bătrîni” și, de exemplu, se poate spune că opera sa de gazetar este în bună parte convertită în operă didactică, instruind în sensul acomodării cu adevăratele idealuri naționale a maselor de cititori.

Mizînd pe cunoașterea afectivă, specifică literelor și artelor, Eminescu realizează o resemantizare profundă a comunicării, în cadrele limbii române. Iar resemantizare înseamnă în mod inerent și re-mitologizare, prin care sîntem invitați să aderăm, cu toată inima, la limbajul în uz ca și la propriul nostru idiolect, la aria semantică ce ne definește ca și la varii constructe culturale – căci poetul nu este, sau cel puțin nu se cuvine să rămînă doar al românilor.

Caz excepțional pentru o existență individuală, el elaborează, aparent din nimic și de unul singur (cum înclina să creadă încă G. Ibrăileanu), o întreagă atitudine existențială în fața provocărilor

(din Fondul Documentar Eminescu, Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu”, Botoșani)

veacului – am amintit însă de rolul esențial al matricei noastre etnice, pe care o conștientizează încă din adolescență, precum în această notație de pe la 16 ani: „Dumnezeul genului m-a sorbit din popor cum soarbe soarele un nour de aur din marea de amar”.

În cultura română (treptat, și în cea universală), poetul național va proba mereu puterea fenomenului genuin, bazat pe temeuri alternative, nealterate, nonconformiste și, pornind de aici, el va putea constitui totdeauna o instanță de apel a creativității etice.

Vorbînd în termeni financiari, ori cel puțin în metafore de acest fel, el se dovedește a fi asemănător aurului ori artefactelor estetice, obișnuite valori de refugiu, în perioadele de criză.

Ar fi poate mai cuminte să investim în *eminești* decît în bitcoini, ca sistem de simbolizare (financiară) mai corect, mai acoperit de valoare. În orice caz, Eminescu constituie una dintre cele mai importante motivații pentru a duce mai departe proiectul românesc, fapt care are de a face cu rolul său, unic în epocă, de echilibrare, prin autohtonism și organicism, a provocărilor veacului asupra ființei individuale și etnice.

În felul acesta, se poate spune că detractorii săi (cf. un faimos număr, din 1998, al revistei „Dilema”) se poziționează, conștient sau nu, drept detractorii libertății și vitalității creației culturale – în speță, ai poeziei românești și ai poeziei limbii române, cu care limba *eminescu* are atîtea afinități...

Lungul drum al istoriei (I)

„Cărțile lasă impresii diferite în funcție de starea sufletească cu care le citești”, scrie Gianfranco Calligaris în romanul său *Ultima vară în oraș*, tradus în limba română și publicat în acest an.

Apreciindu-i aserțiunea, pot spune că am citit recenta carte publicată de fostul meu coleg de facultate, Tasin Gemil, *Tătarii. Relații cu otomani și români*, Presa Universitară Clujeană, 2021, cu imaginea punctului de pornire și a celui în care se află în prezent autorul pe calea Istoriei.

În anul 1960 - după cum relatează însuși Tasin Gemil în volumele sale de memorialistică, apărute relativ recent (*Pe drumurile istoriei*, vol. I-II, Presa Universitară Clujeană, 2019) - tânăr absolvent al Liceului Mixt din Medgidia, se prezenta la și lua cu succes examenul de admitere la Facultatea de Filologie a Universității din Iași, a cărei secție de Istorie-Filosofie devenea facultate distinctă în toamna aceluși an. Tasin Gemil a stabilit în lumea universitară ieșeană relații discipolare și apoi de colaborare cu numeroase personalități, dintre care, în amintirile sale, un loc de seamă îl ocupă Mircea Petrescu-Dâmbovița și Constantin Cihodaru.

Ascuțit la minte, la fizic și în relațiile cu iubita sa, arheologia, Mircea Petrescu-Dâmbovița l-a deturnat pe tânărul student Tasin Gemil de la calea visată, când s-a înscris în facultatea de istorie. Atras de bogăția și valoarea vestigiilor arheologice greco-romane abundente în Dobrogea, tânărul student se visa pășind pe urmele lui Vasile Pârvan. În acest scop, din primul an de studenție l-a adoptat drept mentor pe Mircea Petrescu-Dâmbovița. Realismul și precizia ce-l caracterizau pe profesor, l-au determinat să-l sfătuiască pe tânărul studios că este mai util, atât pentru cariera lui, cât și pentru Istoria României, să renunțe la arheologie și să se specializeze în turcologie. Istoria medie a României avea mare nevoie de cunoscătorii ai limbii turce, pentru valorificarea documentelor existente privind relațiile statelor românești cu Imperiul Otoman. Astfel a ajuns Tasin Gemil în aria de influență a profesorului univ. Constantin Cihodaru, om sobru cu statut patriarhal în domeniul Istoriei medievale a României, pe care îl patrona cu înțelegere a omenescului și diabolicului epocii și firii dascălilor și studenților. Omul avea slăbiciunile lui pe care le controla sau tolera, atitudine promovată și față de slăbiciunile altora. Interesat în a crește un specialist pentru domeniul raporturilor româno-otomane, el a știut să dirijeze cu discreție pregătirea lui Tasin Gemil pentru acest rol.

În anul 2021, anul publicării celei mai recente dintre cărțile sale, Tasin Gemil este deținătorul unui CV impresionant: absolvent al Facultății de Istorie-Filosofie, secția Istoria României a Universității din Iași în anul 1965, cercetător științific la Institutul de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol” - Iași din cadrul Academiei Române, din 1966 până în 1977, când s-a mutat în București. Aici, a lucrat mai întâi, timp de șapte ani, la Arhivele Naționale ale României, fiind în contact direct cu sursele documentare turco-osmane din țară și cu cele aduse în copie din străinătate, îndeosebi din imensele fonduri ale arhivelor din Turcia. Pe baza acestui fond, în 1984, Tasin Gemil a publicat un volum masiv de documente turco-osmane legate de istoria României. În 1984, s-a transferat pe „Nava amiral a istoriografiei române”, cum era numit pe bună dreptate Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, fondat chiar de marele savant, în anul 1937, ca „Institutul pentru Studii Istoriei Universale”. Aici a început să lucreze la o temă majoră, fundamentală pentru istoriografia română: *Istoria relațiilor dintre Țările Române și Poarta otomană de la începuturi și până la războiul de Independență*. Lucrarea urma să fie elaborată ca o monografie, în cinci volume, proiectate pentru 20 de ani. Era o abordare cu totul nouă în istoriografia românească. Datorită evenimentelor marcate de transformarea din Decembrie 1989, lucrarea s-a oprit după publicarea primului volum (*Românii și otomanii în sec.XIV-XVI*, Editura Academiei Române, 1991), care a primit și premiul Academiei Române. Tasin Gemil fiind antrenat în acea vreme în activitatea politico-diplomatică, a încurajat alți colegi să continue această lucrare extrem de importantă. Dar, din păcate, nu a mai cutezat nimeni, până astăzi, să facă această treabă complexă(!).

Tasin Gemil și-a luat doctoratul în 1977, la Universitatea „Al.I.Cuza” din Iași, sub îndrumarea prof.univ.dr.Dimitrie Ciurea, specialist în istoria medie universală. Teza

de doctorat a lui T.Gemil a fost publicată de Editura Academiei Române, în 1979, sub titlul „Țările Române în contextul politic internațional (1621-1672)”. Și această lucrare a lui T.Gemil s-a bucurat de recenzii elogioase în publicații științifice și culturale de prestigiu, din țară și străinătate, inclusiv în „American Historical Review” (vol.86, nr.1, febr.1981).

Lucrările științifice ale lui Tasin Gemil sunt numeroase, fiind cantitativ de peste 100, din care cărțile sunt în număr de 23. Doar menționarea faptului că paginile științifice tipărite de T.Gemil depășesc 5000 de pagini, cred că sunt în măsură să releve însemnătatea operei acestui om de știință. Dar, trebuie apreciată mai întâi valoarea acestor lucrări care se bazează pe surse istorice primordiale, de cele mai multe ori inedite. De asemenea, T. Gemil a reinnoit studiile de specialitate prin metodică și, mai cu seamă, prin ideile și concluziile susținute de temeiuri documentare solide.

Meritele sale științifice au fost recunoscute prin premii și titluri academice românești și străine, dintre care enumerăm: titlul de membru corespondent al forumului academic cel mai important în domeniul istoriei din Turcia - *Türk Tarih Kurumu* (1988), Premiul Nicolae Iorga al Academiei Române (1991), Medalia de Argint a Academiei de Științe a Republicii Tatarstan (2013), membru onorific al Academiei Oamenilor de Știință din România (2015), membru străin al Academiei de Științe a Republicii Tatarstan (2016).

Tasin Gemil nu este numai un om de știință, ci și un om al cetății, cetățean devotat și un slujitor al neamului său. A participat activ la Revoluția din Decembrie 1989, a fost membru al CPUN și apoi al Parlamentului României, în primele două legislaturi. Are la activ circa 70 de luări de cuvânt în plen și mai multe inițiative legislative. Este unul din părinții Legii Învățământului din 1995, a contribuit la elaborarea Constituției din 1991, este inițiatorul și autorul principal al amendamentului la Legea electorală din 1990, prin care toate minoritățile naționale au obținut dreptul constituțional de reprezentare în Parlamentul României. Tot lui T. Gemil îi datorează Institutele Academiei Române dreptul de a conduce doctorate ș.a.

Tasin Gemil a fost și ambasador, chiar primul ambasador român în Republica Azerbaidjan (1998-2003), unde a inaugurat practic relațiile României cu această țară emergentă. Deși nu este diplomat de carieră, Tasin Gemil a fost numit ambasador și a doua oară, în Turkmenistan (2004-2007), ceea ce indică măsura reușitelor sale și pe acest tărâm. Potrivit măsturisirii sale, a elaborat circa 1500 rapoarte diplomatice, ceea ce nu este puțin.

Tasin Gemil este și fondatorul, constructorul primei organizații politice a turco-tătarilor din România, fiind și primul ei reprezentant în Parlamentul României. În această calitate a contribuit mult la afirmarea acestei comunități, retrasă și izolată până atunci. Mai cu seamă scrierile sale de după 1990 sunt centrate pe investigarea și cunoașterea istoriei și culturii adevărate a tătarilor, în general, și ale celor din România, în special. Între aceste realizări se înscrie și recenta sa carte, pe care o avem în vedere aici.

Geneza recentului volum publicat de Tasin Gemil începe în anul 1968 când, prima sa temă individuală de cercetare științifică înscrisă în planul de lucru al Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”, se intitula *Relațiile moldo-tătare din secolul al XVIII-lea*.

Însă, „condiții politice nefavorabile au împiedicat, curând, continuarea temei legate de tătari, astfel că m-am orientat către problematica complexă a relațiilor româno-otomane din evul mediu”, pe care a studiat-o timp de două decenii, mărturisește autorul.

„Odată cu prăbușirea regimului comunist din România m-am implicat activ în procesul de transformări fundamentale care a cuprins și comunitatea tătară din care făceam parte. Am avut astfel nu numai libertatea, ci și datoria morală de a face cunoscută istoria și cultura tătarilor”. Dar... împrejurările de după 1989, implicarea în activitatea politică și diplomatică l-au îndepărtat, deși nu total, de cercetarea științifică timp de aproape două decenii (1990-2008).

De-a lungul timpului, Tasin Gemil a cercetat și publicat, totuși, numeroase articole și studii privind complexa problematică tătară. Aceste lucrări, prezentate la întruniri

științifice prestigioase și apărute în diferite publicații științifice și culturale în limbile română, turcă, engleză, franceză au fost incluse în carte, după ce au fost revizuite și actualizate din punct de vedere științific, multe fiind rescrise în întregime, precizează autorul în prefață.

Volumul este structurat pe patru teme (capitole): etnogeneza tătarilor; prezența tătarilor în Dobrogea și Bugeac; raporturile Hanatului de Crimeea cu Poarta otomană; situația actuală și de viitor a comunității tătare din România.

În capitolul I, *Strămoșii Kıpceaci (Cumani)*, Tasin Gemil tratează problema etnogenezei tătarilor în spiritul ultimelor cercetări în domeniu. Autorul precizează că problema formării poporului tătar nu a fost bine și amplu cercetată din multiple cauze: lipsa unui stat național, care să impulsioneze și să protejeze cercetarea acestei teme; lipsa propriilor specialiști de etnie tătară, interesați subiectiv de temă/subiect; circulația restrânsă a lucrărilor realizate, totuși, în acest domeniu pentru că erau scrise cu caractere arabe și în limba tătară, nu într-o limbă de circulație internațională. În context, autorul expune propriile cercetări asupra acestui subiect pe care, acum, îl abordează sub influența modei generate de evenimentele anului 1989, când „eliberarea” și „libertatea” erau termeni nelipsiți în structurarea viziunii asupra oricărei teme. El se referă la „lupta grea pentru eliberarea istoriei tătare” afectată, pe de o parte de „opresiunea de secole” a istoriografiei ruse, în special și străine, în general. „... Autorii străini au abordat problema istoriei tătare din perspectiva culturii din care făceau parte și în funcție de interesele țării pe care o reprezentau”. (p.17)

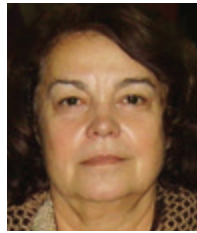
Au existat, însă, și istorici, care s-au străduit „să fie cât mai obiectivi” în cercetarea etnogenezei tătare, dar și cercetările acestora au fost influențate de „clișeele cultivate sute de ani de autorii din prima categorie”. (p.19) Chiar și autori din România „în ciuda obiectivității afișate se vădesc în realitate tributari ideilor preconcepute și clișeele de mult formate în privința tătarilor și a trecutului lor”.

După o impresionantă muncă de documentare asupra temei etnogenezei tătare, începută cu un studiu elaborat și publicat în 1989, autorul sintetizează rezultatele cercetărilor istoricilor tătari, mai ales ale celor de la Institutul de Istorie „Sehabeddin Mardjani” din Kazan, englezi, francezi etc, inclusiv români. Evident că nu putem reda, decât în linii foarte generale ideile autorului. Firul principal al expunerii sale merge de la existența unui trib distinct cu numele de tătari, existent în secolele VII-IX pe cursul inferior al râului Kerulen, „trib turc” zice Marco Polo (p.25), rival puternic al mongolilor, primul cucerit de Gingis han și inclus în Hoarda de Aur. Puterea și civilizația acestui trib erau de un nivel atât de înalt încât „numele tătarilor a fost folosit rapid pentru a desemna - spre marea furie a mongolilor înșiși - toate ordalele unificate și, mai târziu, pe toți indigenii din stepele Europei răsarăitene, din Asia Centrală și din Siberia”. (Jean- Paul Roux, p.26).

Masa populației Hoardei de Aur, dominată de mongoli, o formau cumanii (kıpceacii), care a reușit să asimileze elita mongolă, dar nu și-a păstrat numele etnic, ci l-a adoptat pe acela de „tătari” din motive de ordin psihologic, mai onorabil având în vedere mărețele realizări politico-militare ale tătarilor (în înțelesul de mongoli). (p.27) Era un termen exonim, folosit de străini. (p.28) Pentru creștinii din vestul Europei, acest termen, ce genera spaimă, a fost asimilat, (începând cu călugărul benedictin englez Mathew Paris, ante 1259), cu cel de „tartar”.

Diversele etnii ale populației Hoardei de Aur se denuneau cu termeni proprii (endonime), dar au acceptat și denumirea de „tătar” ca etnonim comun al populației din Crimeea, regiunea Ural-Volga și Siberia de Vest. Era un proces care ar fi putut duce la nașterea/formarea, în secolul al XIX-lea, a unei mari națiuni tătare, proces care „nu a ajuns, însă, la desăvârșire din cauza inexistenței teritoriului comun și a lipsei statului național unitar”. (p.29) Pentru că în Hoarda de Aur majoritatea populației o formau cumanii (kıpceacii), limba kıpceacă a fost adoptată de toți locuitorii, inclusiv de mongolii conducători, de unde cercetătorii au dedus/recunoscut „rolul decisiv al kıpceacilor (cumanilor) în formarea poporului tătar modern”. (p.29) La ruperea legăturilor acestei populații cu uniunea și tradiția mongolă a contribuit islamizarea, de la sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul celui următor, ceea ce a dus la înscrierea acestei populații în aria de cultură și civilizație a lumii turco-islamice (p.34).

Amplul studiu științific al autorului privitor la etnogeneza tătarilor, confirmă adevărul formulat și de prof. Virgil Ciocâltan, „care a studiat o viață întreagă istoria legăturilor românilor cu lumea mongolă și turcică”: „Tătarii de astăzi nu sunt decât urmașii, cu nume schimbat, ai cumaniilor medievale” (p.36).

Frica în valuri

Zice presa de octombrie 2021 că *Pas cu pas*, cartea Președintelui nost', costă 80 de bani, dacă ți-o comanzi n-am reținut unde. E singurul obiect care s-a ieftinit. Cât despre librăriile din România educată, nu poți intra decât cu certificat verde, pe motiv că ele, librăriile, nu-s „esențiale” ca magazinele alimentare. Se pare că nici școlile. De ce? Ministrul Învățământului Sorin Cîmpeanu spune că nu știe să răspundă la această întrebare. În ritm de rock, Împrumutătorul Cătu deschidea fizic școala. Era asomat (pardon, asumat) să riște. Supermanul cu emisie accelerată (de nu-l înțelege mai nimeni) riscă, dar riscurile sunt ale noastre. Decizia asumată de Iohannis a fost să-l ținem sus-sus-sus, însă incompetența noi o plătim. Cu abandon școlar, cu școli închise iarăși, în re-deschidere promisă și tot așa. Păcănelele or fi rămas permanent deschise? „Primarul - interjecție” din Cluj, cum îi spune Virgil Rațiu, se lăuda că a rezolvat problemele cu laptopul. Domnu' Boc, chiar credeți că țaranul ardelean are computer și laptopuri la copiii de școală? Are doar coasă.

Cum mergeau lucrurile (dar mergeau?), se contura o dictatură medico-militară. Colonelul Gheorghită, clarvăzătorul profetind în vară 20.000 de infectări pe toamnă, dădea mâna cu Comandantul Arafat, cu Pistol la purtător. Mă refer la doctorița cu acest nume, mai neconvingătoare decât Gheorghită, ancorat de-o garofiță. Gen. Ciucă (încă una și-s pe ducă) și gen. Bode se aliau într-o toamnă cu stele multe. Toamna generalilor. Apărut în teatrul de operațiuni, gen. Gabriel Oprea, președintele Asociației Militarilor și Polițiștilor „Mihai Viteazul” (!), susținea că suntem într-un „moment excepțional”. Cu peste 500 de morți, jurnalist? Se vede treaba că habarnistul Oprea nu știe ce înseamnă excepțional. Un coleg de-al meu de facultate, ajuns șef peste cultura iașiote, în vreme de competiție a incompetențelor, nu știa ce înseamnă execrabil. Se mira că primise un cinci la examenul de Literatură contemporană, pentru o lucrare execrabilă. „Cum de mi-a dat notă mică pentru o lucrare execrabilă?” Prostia incurabilă a activiștilor PCR nu cunoaște niciun vaccin. Istoria își trage secvențele la xerox? Da, re-trăim competiția incompetenței. În același tîrcus de operații sanitar-medicale (s-au dat bilete la circ, contra vaccin), se aude repetitiv, din vârful scării sociale : „Avem un glonț pe țevă: vaccinul.” Rulă rusească sau cum?

O fi firească soluția asta: să te faci frate cu dracul ca să treci puntea (recte valul al patrulea, despre care ni s-a spus că nu se știe dacă va fi ultimul)? Și n-a fost.

Șeful statului vorbește (cum poate el să vorbească) de eșecul statului. Statul a eșuat cu demnitate cu tot. Ce-o fi căutat neamțul în Bulgaria? se întreba Nenea Iancu. Ce-o fi căutat sasul în Egipt, pe 27 octombrie a.c.? Pe Anubis, zeul lumii de apoi în Egiptul antic? Ministrul peste Fonduri Europene opinează că: românii vor opta să intre târziu „în sistem” și că de acolo vor ieși „cu picioarele înainte”. Alinuta e mai decisă : „mori pentru sănătatea ta”. Iar noi rădem de aberațiile astea și le punctăm pe cele mai cretine. Să fie prostia „veritabilă politică națională”, cum susține istoricul Mihail Neamțu, care a descoperit leacul : funia de usturoi?

Cine te poate pregăti pentru prăpăd mai bine decât umorul?

De la Mircea Costache primesc o fabulă „anonimă”, Vulpea farmacistă, a cărei morală sună : „Când lumea stă închisă în neputință surdă / profită demnitarilor, își fac de cap și zburdă!” Doar vulpea deține pastile antivirale. Noi nu. Alte țări au acces la medicamente de tratament, le au în farmacii, noi nu. Vaccin-vaccin-vaccin nu-i suficient. Mască peste tot nu-i tot. Abia testăm, nu tratăm, doar vaccinăm. Testezi la timp, tratezi la timp, e simplu. Din acest motiv, îmi spunea un prieten doctor, dacă se iau măsuri târziu, relaxarea e periculoasă: ajungem la dezastru sanitar. Vin miile de infectări și mor mii de oameni pe săptămână. Cine ține la guvernare o gașcă de incompetenți? Răspunde „taxistul”, folosindu-se de hitul Quizás, Quizás, Quizás : „Un sas, un sas, un sas”.

Constat mereu că se întâmplă iarăși cenzurarea opiniilor diferite. Îndrăznești să ai altă părere decât cea oficială, CNA veghează și te amendează. Cum să cenzurezi, la rândul tău, decât făcând haz de nehoz? Ironia e scut contra

măsurilor contradictorii, aberante. În Grădina Botanică din Iași s-a intrat o vreme numai cu Certificat verde. și nu-i țișenie pe- acolo în timpul săptămânii. În ce mă privește, mă las convinsă cu argumente, cu calm, cu logică, nu constrânsă. Am fost constrânsă de presa socialistă, mi-a ajuns.

Președintele gândește și re-gândește guverne o *peroadă*, vrând-ba nu vrând *coperare* cu Pe-Se-De. *Coalțița* PNL-USR încetează să funcționeze, de vină fiind, cu vocabulă prezidențială, crizatorii. Iar realizatorul de emisiune Mihai Gădea spune că, la întâlnirea Iohannis –Barna, discuția a fost detrimentală.

Și-n timp ce Iohannis vorbește la TV despre cele „573 de inimi de români care au încetat să bată”, euro atinge un nou maxim. Cine i-o fi scris discursul? Bogdan Rareș cumva? Sofistul lui Platon demonstra că tiranul își are originea în demagogul Puterii. Care o fi numele lui actual? De observat că în discursul politicianilor a reapărut cuvântul națiune, numită până acum, predilect, comunitate.

Mie îmi place exprimarea unui cascador al pandemiei: „două indicații care se completează una peste cealaltă”. Care-i peste, care sub știe președintele, dar nu spune. Sau, până spune, euro ajunge la alt maxim.

Consiliera Sandra Pralong, Prea Longa, așa cum e poreclită, își expune „filosofia de viață”. Îi rezum conferința de pe Recorder, dar mai clar și mai coerent decât o face doamna însăși. „Soluția”? Biserica nu trebuie crezută, nici pre-

oțimea creștin- ortodoxă, intrată în „necredibilizare” (din gura păcătoasei a ieșit cu totul altceva decât a dorit: în alte cuvinte, se duce o operație de decredibilizarea preoțimii). Adevăr-Bine-Frumos nu-i „monopolul cristianismului”, „reziduu moral și etic” refuzat de Occident, după S. Pralong. Binele comun n-are legătură cu Biserica. Instituția Bisericii e decepționantă pentru tinerii care vor proiecte metafizice, pe care s-ar plia, însă preoții îi împiedică. Și asta pentru că Biserica nu poate fi garant al spiritualității. Cum se vede treaba, Pralong nu rupe chibrituri la Cotroceni, fiind pusă pe acuze grele și nejustificate, de tip Tribunalul Poporului, din anii 50.

Fapt foarte vizibil, pe doamna consilier o strâng pantofii: cel liberal, din dreapta, când afirmă că liberalismul (al brătienilor?) n-are nimic de-a face cu „conservatorismul Bisericii”, dar mai ales pantofiorul din stânga, de rit nou neomarxist. Concluzia? Biserica e pericol pentru mic și mare. Păi da, Biserica poate fi pericolul pentru trimisa progresistului Soros, ca directoare la Open Society România. Biserica, ne consiliază consiliera, n-are nimic de-a face cu progresul. Ce-i drept, cu progresul progresiștilor nu are nici în clin, nici în mănecă.. A venit în țară călare pe un sac de bani, să ne dea lecții de democrație vestică, iar buhicul general venise pe tancul cu stea roșie al uneia dintre cele două divizii trădătoare, coordonate și ordonate de Ana Pauker. Citiți-l pe istoricul Radu Greceanu, care a refuzat întoarcerea acasă pe tanc sovietic. A revenit în țară după ani de lagăr, distrofic, de nerecunoscut pentru familie. Și mă întreb de ce acceptă președintele această ostilitate anti-creștin- ortodoxă, ba o și răsplătește cu salariu de 10.000 de lei noi.

Sunt misogină ca Sorin Lavric? Cam da, când e vorba de politicianele cu minte scurtă. Nici nu-i nevoie de caricaturi. Ele însele sunt caricaturi. Sonora liberală doamna P. (a nu se confunda cu Doamna T(urcan), în rol de Mița Baston, a strigat că pierderile de popularitate ale PNL sunt

cauzate de PSD. E mai grav decât atât, cucoană: e vorba de pierderi de populație. Vasile Dîncu e redundant: „Interesează interesele partidului, nu interesele poporului român.” În vremi imprevizibile, PSD+PNL = LOVE. Iar „brătienii n-au ezitat să fuzioneze cu partidul lui Băsescu”. Pentru ex-premier, om cu principii, „orice e posibil”.

Soluția mea? Clasa politică, în întregimea ei, ar trebui să dea exilați proprii. Ducă-se din Londra în Madagascar și-n Zanzibar, asta ca să scăpăm de „piloții orbi” care ne conduc. Am spus orbi, ca Mircea Eliade? Mai exact ar fi: mărunți. Nici măcar nu mai practică „șărăclucuri” (vorbă de cronicar), ci o spun pe față. Vorba lui Cîțu, după gura presei: „Cât vrei ca să închidem?” Cu cât o fi egală închiderea asta? Cred că nici n-aș ști s-o scriu în cifre arabe.

Pe Florin Cătu nu poți decât să încerci să-l înțelegi. Ce dispune în „șe'înțe de guern” rămâne enigmă *nesplicată*: „cu două, scade imunitatea, deci, din 28 septembrie, doza trei”. Certificat verde nu, da ba da, da ba nu, și-a-mî-dî, ducând la frică și la învrăjbire. Ce mai urmează? O stea, în câte colțuri, pe rever? Empatic, Sabin Gherman ne-a anunțat că pregătește „părăstas” pentru nevaccinați în Transilvania lui.

Ni se spune că nu există „pe masă” nicio discuție despre lockdown total, dar nu se știe ce-o însemna lockdown parțial: liber la untold și interzis la botezul unui copil? Liber la congresul PNL cu 5000 de delegați votanți și interzis la o nuntă de cincizeci?

Purtătorul de cuvânt al USR, par-că ales anume bălbăit rău, lălaie cum poate: la la la treia în-tâlni-ni-re, Io-Io-Io-hanniss di-di-zolvă Parlamentul, o să o-o-o-moare copilul. Din dilema asta nu putem ieși: cine-i copilul și al cui este?

La vreme de război Cîțu versus PSD, USR și așa mai departe, avem nevoie ca de oxigen de unitate internă, nu de discriminări de tot soiul: vaccinați-nevaccinați- antivaccinați. O divă a talk-show-ului, părând a avea brațele divinului Shiva, cum e pusă pe dans neconținut cu 4 mâini, își purifică spațiul: „La mine în emisiune nu intră nevaccinați”.

Dar ce știe să facă președintele decât să dezbine și să amâne un armistițiu mai mult decât util? A, să stea cât mai mult timp în aer, pe vârf de pandemie. Cinci sute de mii de euro – zic păgub-

oșii din presă – ar fi costat zborul în SUA, ca să se pozeze alături de un manelist.

Importăm 70% lapte? „N-avem vaci, dar avem boi”, ricanează cineva, pe urmele lui Mircea Dinescu. Umor de vai nouă are destul Dumitru Hurubă și mi-e mai ușor să înfrunt restricțiile (făcute la tocmală) cu cârțile lui în brațe: ne re-învață să rădem, neținând seamă de frânele cenzurii. În situații extreme, când „viața pare-n carantină” și-l privim bănuitor pe celălalt, că ar fi nevaccinat, infectând tot și tot, să-l citești pe un umorist dublat de un moralist face parte din terapia contra fricii. „Astăzi răul este logic, / Azi normalu-i anormal... / Înșuși Parcul Dendrologic / Pare plin de Fleurs du Mal (*Copii legalizate*, Editura Vatra Veche, 2021). În Simeria lui Mit Hurubă, la fel ca-n Iașul meu, afli mască peste tot. Pe dealul Bucium, numit de mine și de Petru „acoperișul lumii”, full de măști chirurgicale peste trifoi, peste vrejurile de nalbă, peste scaieții uscați de arșiță. Peste tot. Mască peste tot.

Revin la Hurubă, aflat în siajul lui Coșbuc, scos postsozialist din manualul de română: „Degeaba v-aud murmurând- / De mine nu scăpați curând; / Chiar dacă un nebun vă par / Și de popor nu am habar, / Vă pun eu jugul rând pe rând / Și pieile pe par!” Cum? „Scumpesc benzina de opt ori, /Ș-apoi, n-aveți decât...” (Guvernul către popor). Iar Cîțu, cu ce să rimeze decât cu sughitu? „Când ia câte-o măsură Cîțu, / Și-adeșea binele-l prezumă, / Ar râde lumea, ca de-o glumă, / Doar că, pe mulți, îi ia sughitu” (Catrene).

Mă grăbesc să pun punct, amintindu-vă că râsul nebului (v. sentința anonimă „Schimbarea domnilor, bucuria nebului”) nu-i mereu expresie a comicului, ci semn al neliniștii duse la disperare. Cum se văd lucrurile cu ochi liber, de 30 de ani încoace se tot joacă piesa schimbării (în... modificare), care n-a dus la mai bine, ci la mai rău. N-ar fi momentul să scoatem măștile măcar la anumite intervale de timp? De pildă, la alegeri anticipate, făcute după legile democrației, unanim acceptate de români?

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (IV)

(continuare din nr. 11/2021)

Mi-a dat telefon Eliza, ca să-mi transmită că dl. Hăulică (numit de francezi Monsieur Aulică, în trei silabe, accentuat pe ultima silabă!) ne invită, inclusiv pe mine, la o ieșire din oraș, poimăine, duminică, la Chartres. Am acceptat, cu toate că amicul Costi mă tot bate la cap cu apropouri la benzină, deși el o cumpără pe nimica toată, cu 2 franci litrul, privilegiul corpului diplomatic, când ea costă la liber 10 franci (acesta, adică prețul ridicat al combustibilului, va fi principala noastră problemă cu mașina, dacă o vom aduce cu noi, fără să mai vorbim de locul de parcare). Eliza mi-a împrumutat 2000 de franci până la primul salariu, plus că i-am spus să îmi facă o socoteală pentru cele trei zile cât am stat la ei. Roagă-l pe Alexandru Gafton să se îngrijească de corespondența venită la facultate pe numele meu de la DAAD, care-i foarte importantă. Să o roage pe secretară să pună de-o parte tot ce primesc, ca să nu subtilizeze cineva scrisorile. Măine mă întâlnesc cu Mihai-Dinu Gheorghiu, care-i aici din anul 1989. Vreau să-i propun să mergem la Centre Pompidou, unde-s trei zile de „portes ouvertes”. E de văzut neapărat sala cu noua amenajare a atelierului lui Brâncuși și multă artă modernă (Picasso, Miró, Mondrian, Gauguin etc.). Prețurile la muzee sunt între 20-50 franci. Când voi primi legitimația de enseignant voi beneficia de reducere de 50%. La fel, reducere au copiii de peste 18 ani și șomerii. Cei sub 18 ani – gratuit, ceea ce va fi minunat pentru Dinu. Nu mă voi duce încă la muzee, vă aștept pe voi, ca să mergem împreună. Dacă nu voi merge duminică la Chartres, cum a fost o vorbă, cu alde Hăulică, mă voi duce singur la Luvru (prima duminică din lună e gratuit, dar cu coadă, trebuie să te duci de dimineață, să stai la rând vreo 2-3 ore). La Paris vezi, într-adevăr, enorm de multă cultură pe metru pătrat! Zeci, poate sute (!) de teatre și de cinematografe, conferințe de tot felul etc. Prețurile la film și teatru, de la 100 de franci în sus. La operă, peste 200 de franci. Cu Pavarotti, peste 300 de franci, 150 de franci trebuie să dai numai ca să stai într-un colțisor în care doar să-l auzi, nu să-l și vezi. Deși atât de scumpe, biletele se cumpără în avans de săptămâni bune. Cât am putut pricepe, viața culturală pulsează tare. Peste tot, la metrou, în universitate, prin muzee, la marile magazine, continuă operațiunea antiteroristă „Vigipirati!”, care implică neapărat controlul bagajelor. Eu am probabil o figură pașnică și serioasă, așa că cerberii nu mi-au deschis geanta decât la Beaubourg (Centrul Pompidou, o uzină uriașă, himerică, de sticlă și oțel, cu muzee, bibliotecă, fonotecă, discotecă, computere, un paradis pentru educația copiilor), în seara când am văzut piesa despre Brâncuși.

Paris, sâmbătă, 1 februarie 1997. Întâlnire cu Mihai-Dinu Gheorghiu și vizită împreună la Centre Pompidou. M. D. G., același ca acum 7-8 ani când l-am cunoscut, aproape la fel la înfățișare, cu barba roșcată, sincer, civilizat, dar uneori ambiguu și evaziv, parcă excesiv de prudent în chestiunile politice. Abia și-a dat doctoratul! A trăit mai mult din burse, nu pare să fi lucrat vreodată cu un contract ferm. A stat un an în Germania, tot cu o bursă. Directorul lui de doctorat este Pierre Bourdieu, reputat sociolog. Soția lui, a lui Mihai, lucrează ceva, nu am întrebare ce, oricum, undeva la 3 ore de Paris; ea are mașină și carnet, el nu. Așteaptă și urmărește un post universitar, ca să-l ocupe prin concurs. Îmi spune că pe orice post sunt în jur de 100 de candidați. Sunt sigur că va reuși, ambițios, tenace și ... plăcut la înfățișare cum este! Băiatul lui, de 17 ani, elev în clasa ultimă de liceu, nu prea mai știe bine românește, într-un fel, deci, este silit să stea pe aici. Vreo catedră în țară nu l-ar tenta. Locuiesc undeva prin rue des Plantes, în centrul Parisului, deși în condiții ultra-moderne (o cameră? două?). Fumează, nu se poate lăsa. Pare cam blazat, dar nu-mi pot da seama cât este mască și cât altceva. Nu se prea vede cu români, afară de profesorul Alexandru Călinescu, care mai rămâne încă un an la INALCO (Institut National des Langues et Civilisations Orientales). În sfârșit, dacă nu va avea până la urmă norocul unei catedre universitare și al unei cariere (nu l-am întrebare nici dacă a mai publicat câte ceva și ce anume!), se poate spune că Mihai a renunțat la o carieră strălucită în țară pentru Paris. În sfârșit, din punctul lui de vedere, țara nu mai înseamnă nimic! Aproape că îl înțeleg, dar eu nu mă simt pregătit sufletește să îl imit.

Acum, câte ceva despre vizita la muzeu. Centre Pompidou, plasat în inima Parisului, în preajma Halelor, pe malul drept al Senei, este o uriașă jucărie de fier și sticlă, care a împlinit 20 de ani de când există. Pare un fel de uzină de cultură populară, făcută în cinstea fostului președinte Pompidou (muzeu de artă modernă, istorie, expoziții permanente, diverse sau expoziții temporare, bibliotecă, discotecă, sala computerelor – ideal pentru Dinu). Astăzi, fiind „portes ouvertes”, profit de vreo patru ore de hoinăreală, foarte obositor. Ajung acasă la 4 după amiaza, mâncând ceva și adorm tun.

Ce mai țin minte din ce am văzut, fără plan, fără țintă precisă. Mă simt dat peste cap, copleșit de impresii și emoții. Mai întâi – micul muzeu Brâncuși, afară de clădirea principală. Renovat și redeschis săptămâna trecută, atelierul Brâncuși a primit un local propriu, plasat la câțiva metri la stânga intrării în Beaubourg, mai bine nici că se putea. Zestrea lăsată de Brâncuși statului francez este adăpostită într-o arhitectură modernă, cubistă. În interior, patru încăperi organizate spate în spate, în cruce, cu câte una sau două laturi complet deschise privirii vizitatorilor, prin pereții de

sticlă. Cele patru încăperi ale atelierului lui Brâncuși, din Impasse Ronsin, donate, împreună cu ce se afla acolo, statului francez, au fost reconstruite ca atare. Sunt și câteva lucrări, o variantă M. Pogany, foca, variante de cocoși, etc., inclusiv celebra Madame X, în bronz lustruit, la vederea căreia Mondrian ar fi exclamat: „Iată p...la!” Figura domnișoarei, reprezentând, de pare, pe Mme Bonaparte, o adeptă a lui Freud, este, desigur, neîntâmplător, foarte apropiată de un falus stilizat! Apoi, oul original, alte ouă, schițe, majoritatea în piatră și bronz. În colțul unei camere, vatra cu sobă țărănească. Impresionant atelierul propriu-zis, cu zecile de scule și unelte ale gorjeanului (dălți, topoare, ciocane, clești, scripeți, fierăstraie etc.), cu foale și nicovă. Simt un aproape dureros fior al originilor contemplând uneltele artistului, parcă primitive în simplitatea lor. Lângă ele, șocant și amuzant, sacul cu ustensilele pentru ... golf. Mi se pare expresă preocuparea muzeografilor de a nu reconstitui atmosfera, căci totul pare alb, antiseptic, sub vitrinele de sticlă. Oricum, duhul artistului nu-l prea simți decât printr-un efort de imaginație.

Intru apoi, din nou, în palatul propriu-zis: Muzeul Național de Artă Modernă, la etajul V. Artă modernă, înseamnă, aici, de la Picasso, încoace. Săli după săli, nu sezezi un fir tematic sau istoric. O babilonie înmărmuritoare! Reproductorile fotografice văzute până acum prin albume sunt doar copii palide și inerte, ca umbrele ideilor din peștera platoniciană! Multe nume care-mi sunt necunoscute, dar și Chagall, Fernand Léger, Magritte, câțiva Dali, câțiva Picasso, Klee, Mondrian, Chagal etc. Câteva lucrări de Victor Brauner al nostru, mult suprarealism, mexicani, polonezi, nemți etc., pare-se că s-au adunat aici toți modernii care au putut fi achiziționați. De la panouri de 3 x 5 metri până la tablouriș cu laturi mici, și grafică, multă grafică. Oricum, trec în fugă și din ce în ce mai obosit. Mă mai așezam eu pe câte o băncuță, dar Mihai mă gonea mereu. Îmi zic în gând că, oricum, voi reveni. Apoi, la etajul VI, mult mai interesant, este expoziția permanentă „Face à l'Histoire”, artă și istorie în secolul nostru: afișe, presă, fotografii, filme proiectate pe ecrane tv, de epocă, Stalin, Hitler, Mussolini, războiul, comunismul, Coreea, Vietnamul, 1968... , totul într-un fascinant melanj care te ține cu sufletul la gură. Toată această abracadabrantă istorie contemporană agonisită în artă, sculptură și pictură de marii artiști (cam aceiași enumerați mai sus). Mai că m-aș mai duce și mâine, dacă nu ar fi excursia planificată la Chartres și n-ar fi atât de obositor. Mă dor tălpile de nu mai pot! De pe acoperiș, la etajul al VI-lea, perspectivă înghețată și plumburie asupra Parisului. Gheorghiu nu prea pare să le aibă cu cunoașterea perspectivă a Parisului, așa că mă mai ajut cu harta. Mihai îmi comunică totuși că, văr, în lumina soarelui, privit de sus, Parisul are o strălucire magnifică. Oricum, perspectiva face toate paralele! Parisul este, desigur, cel mai frumos oraș al lumii! Am mai spus de câteva ori această banalitate.

La parter, trec repede prin expoziția Jean Tinguely, un artist, zice-se, celebru, mort în 1991, promotor al unei arte (sculptură!) numite cinetice. Ți se arată combinații ingenioase, de diverse dimensiuni, amalgamuri de fiare, cârpe, obiecte, tigăi, coase, lanțuri, frânghii, bețe etc., totul asamblat mecanic și mișcat cu motoraș. Să sugereze, oare, imaginea (derizorie, tragică, și una și alta?) a angrenajului în care suntem cuprinși? Oricum, este interesant și fascinant mai ales pentru copii, care nu se pot desprinde de unele piese, în special de cea înfățișând un personaj cu o pipă mare, care scuipe mingi, după ce le urmărești cum circulă prin măruntaiele sale. Totul însoțit de plesnituri, scrâșnete, duduieli, pocnituri, șoapte, chițaieli, nu neapărat neplăcute. După minute de uimire, intri în... contemplație și începe să îți placă. Cu metrourl, pe seară, spre casă, după despărțirea sumară de Mihai-Dinu, care mă invită în zilele următoare la o cafea. Ajuns acasă, înfulec un castron de ciorbă de vită și cad într-un somn de plumb. Mă trezesc pe la orele 19. Dau, pe o măsuță de pe hol, de o nouă scrisoare de la Société Générale, în care mi se comunică un cod secret al contului meu, pe care-l pot folosi să scot bani de la automatul din stradă și alt cod secret prin care să cer informații despre operațiile din contul meu.

Apucă-te, rogu-te, și fă o valijoară pentru venirea la Paris, în care să tot aranjezi ce îți voi spune eu, în timp. Fă-ți listuțe, ca să nu uiți ceva! Primele achiziții: 2-3 carnețele elegante, pentru notițe (aici sunt foarte scumpe), binoclul, aparatul de fotografiat, câteva filme, reportofonul, cărțile mele, manuale de clasa a VII-a pentru Dinu, inclusiv cele de franceză. Fă, dacă poți, cu el, lecții de franceză.

Admir, din nou, Parisul de la oarecare înălțime. Perspectiva este impresionantă și fabuloasă: niciun bloc! Ai impresia că e un oraș făcut doar din palate. În afară de Turnul Eiffel, doar Tour Montparnasse, un dreptunghi de sticlă maronie, de vreo 50-60 de etaje străpunge cerul. Se spune că, de acolo, perspectiva este totală, de jur împrejur. Aflu că se vizitează. În rest, repet, doar arhitectură veche, palate grandioase, catedrale, coline. Montmartre cu Sacré Coeur, Notre Dame, Saint Jacques, Domul Invalizilor, Panteonul, Luvrul, Conciergerie, uluitoare aglomerație de grandoare arhitectonică. Piețe vaste în care te simți mititel și pe care doar străbătându-le ai și obosit. Istoria și cultura par să fie peste tot ceva familiar. Ici, Balzac, colo Hugo, urme de regi și împărați, artiști de toate neamurile, cu operele expuse în stradă, mai ales pe cheiurile Senei! Dar și cel mai scump oraș din lume. Se spune că parizienii încep să părăsească Parisul, căci nu se prea mai ajung cu bani!

Cina: grătar de vită. Am găsit rețeta ideală, reține-o, dacă vrei: 3-4 minute pe o parte, 3-4 minute pe alta, pe grătarul foarte încins, iese moale, în sânge, ceva gustos), cu o andivă și un sft de ardei (ca de obicei, am scăpat prea mult oțet în salată!). Revin la expoziția Brâncuși. Una dintre muzeografe, apare numită în pliant, este Doina Lemny, soția lui Ștefan Lemny, istoric din Iași. O slujbă excelentă! Mihai-Dinu îmi spusese că și el, Ștefan Lemny, are o slujbă bună, la Biblioteca Națională. Sunt aici la Paris, amândoi, din 1990. Se poate spune că sunt dintre cei care au reușit. Bravo lor!

După aceea, revenit acasă, continui lucrul la *Confesiunile* Sfântului Augustin. Nu mă pot hotări să mă apuc de scris comunicările pentru Lugano, Berlin, Jena. Cred că am să renunț la Lugano și Berlin, nu prea am nici cărți la îndemână și nu am dibuit încă marile biblioteci. Oricum, *Confesiunile* merg foarte bine. Nulla dies sine linea.

Hait! Am dat o raită de noapte prin cartier, poate găsesc pe stradă, părăsit, un frigider mai mic sau niște crățiți și am găsit o mașină de scris Olivetti, electrică, dar nu are fir. Îi încropesc un fir, dacă merge, sunt boier! Uraaa! Merg perfect! Am și cablu, tot ce trebuie, doar banda-i cam roasă și se vede șters. Am o bijuterie de Olivetti pe gratis (asta-i între noi, pentru alții, am dat 250 de franci). Să vedem acum dacă găsesc bandă pentru ea!

Paris, duminică, 2 februarie 1997. N-am mai plecat la Chartres cu musiu Hăulică, așa că am profitat de intrarea liberă de duminică și am vizitat Luvrul. Dimineață la 10, coada era deja imensă în curtea mare, a Caruselului, turiști de toate neamurile, dar și foarte mulți francezi, dispuși să aștepte cu stoicism doar ca să economisească cei 45 franci, cât este intrarea. Spațiile muzeului absorb mii de oameni, așa că nu a durat decât vreo 25 de minute până să intru. Intrarea este monumentală, construită recent, subterană, sub o imensă piramidă de sticlă. Organizarea este ultramodernă, nu am mai văzut atâta eficiență nicăieri. Turismul devenit industrie! Pe lângă vechile scări monumentale, există și lifțuri generoase, precum și, la tot pasul scări rulante. Nu am putut rezista mai mult de 4 ore, am obosit, mă dureau picioarele și mi s-a făcut și foame. Altădată îmi voi lua cu mine un sandwich și o sticlă cu apă, cum am văzut pe la alții! Învălmășeală de imagini și impresii, marile comori ale artei universale năvălind cu toatele asupra bietelor mele simțuri! Imagini cunoscute din manuale, Doamne, emoție până la lacrimi: Sfînxul, Venus din Milo, Victoria din Samotrace, Eros și Psyche, Mona Lisa, madonele lui Leonardo și ale lui Rafael, Velasquez, El Greco, Carravaggio, Delacroix, Ingres (*Marea odalisca*, *Baia turcescă*), marile tablouri cât pereții din Renaștere și din romantism. Zăbovesc din când în când în fața vreunui portret al Sfântului Augustin, conlocutorul și duhovnicul meu zilnic. Este bine reprezentat în diferite ipostaze, în diferite epoci.

Nu am trecut decât în fugă printr-o treime a muzeului: pictura italiană, cea spaniolă și cea franceză (în parte, nu toate sălile, ci la întâmplare, cum cum ne-am învărtit la Vatican, îți amintești?), antichitățile egiptene, etrusce, grecești și romane, marile săli cu sculptură antică. Față de ce am văzut la Atena și chiar la Roma, antichitățile uimesc aici prin impresia de conservare integrală (nu cioburi!) și prin abundență. De exemplu, mozaicurile romane și elenistice, sute de metri pătrați, sunt proaspete și expresive. La fel și pictura murală antică. Nu mai vorbesc de vase, arme, podoabe, mii și mii, o opulență nesfârșită. Rămâne pentru altădată să vizitez restul (istoria Franței, arta medievală, arta flamandă, germană, engleză etc.). N-am putut rezista ispitei și, cum știu că nici tu n-ai fi rezistat, am cumpărat o prezentare generală a tuturor colecțiilor, cu imagini color și explicații, care mi s-a părut cea mai convenabilă (120 franci!). Fiindcă am completat un chestionar, am primit o mică atenție din partea muzeului, un plic cu trei vederi, fiecare de câte 7-8 franci. Le-am expediat mamei, lui Carmen Pamfil și doamnei Șuteu, trei dintre femeile la care țin, după tine! Am dat telefon la serviciul automat al băncii, încă nu mi-a intrat în cont primul salariu, cu toate că doamna de la Personal spunea că voi primi un avans. Oricum, mai am destui bani din cei 2000 franci împrumutați de la Eliza.

Masa, acasă, preparat la iuteală: cușcuș (un fel de ceva între bulgurul de grâu și grișul nostru, mâncare orientală, de prin Magreb, se pare), ușor de preparat, cu ulei, apă fiartă și unt, o bucăică de grătar de vită (nu mi-a plăcut ca data trecută!), plus o andivă tăiată ca salată. După aceea, imediat mă cufund în *Confesiuni*. Sfântul Augustin e suportul meu suprem. Îmi revine mereu în memorie litania auzită cândva la o liturghie catolică în biserica din Huși: „Sfinte Augustine, roagă-te pentru noi”! Cât de straniu îmi suna acest apel ritualic, dar însuflețit și sincer, al unor biete țărânci cu mâinile bătătorite de muncă, adresat către un intelectual rafinat și ardent în convingerile sale, căci asta este pentru mine Augustin: ultimul mare intelectual al Antichității. Îl simt atât de aproape în înflăcăările, îndoielile și exaltarea lui. Sunt din ce în ce mai atras de actul traducerii *Confesiunilor*, care-i pentru mine un fel de drog alinător.

M-am uitat la pozele pe care mi le-ai pus în plic și mi-a venit un dor nespus de tine, abia mă abțin să nu mă duc la telefon. Fără tine viața nu are nici gust, nici rost. Mă întreb cum ți-au putut trece prin cap nebuniile din primele zile de la plecarea. Mai e atât de mult până veți veni, să ne plimbăm și să facem poze din belșug prin Paris, albume întregi, ca să avem provizii pentru bătrânețe și să le arătăm și la prieteni. De-ar trece odată aceste câteva luni!

Am făcut baie complet, un duș zdravăn, care m-a mai întremat puțin. Nu am foehn, m-am uscat cu al vecinului. Iar mi-e dor de tine, îmi lipsește grija ta față de neînsemnata mea ființă.

Paris, luni, 3 februarie, 1997. Lucrurile s-au complicat. Monseniorul Surdu îmi spune din nou că nu mai pot sta la el, că îi ocup camera de oaspeți etc. Am pornit deci în căutare. Mai vorbim la telefon. Abia mă liniștisem și mă pusesem pe treabă. Vă sărut, Eugen (Din volumul cu același titlu, în pregătire)

La Luvru, lângă un portret al Sf. Augustin de un anonim flamand din sec. al XV-lea

Sorin Titel și „Simțul vieții” (I)

Într-o mai veche tabletă din *Expres cultural*, Constantin Coroiu ne oferea o *lecție de literatură*, convocându-l la rampă pe Sorin Titel, un prozator – constata mahnit – despre care „aproape nimeni nu mai vorbește”. Era rememorată scena din Țara îndepărtată, când faimoasa Eva Nada (personaj memorabil) îl roagă pe învățătorul Dobrițoiu să-i scrie o epistolă fiului ei, aflat pe front. Constatând că învățătorul, caligrafiindu-i neutru vorbele, „nu știe să scrie”, neputincios în a așterne pe hârtie ceea ce simte ea. Recunoscând, totuși, că *e tare greu* „să scrii așa ceva”...

Este ceea ce a încercat, mai cu seamă în cărțile din urmă, atins de melancolia trecerii, prozatorul bănățean (n. 7 decembrie 1935), un scriitor aparte în epoca sa și în generația sa. Ne amintim, Monica Lovinescu, recapitulând succesul parizian de critică după apariția, la *Denoël*, a miniromanului *Lunga călătorie a prizonierului*, aproape reproșă „ruptura”, deplângând abandonul (părăsind, adică, onirisul, parabola în favoarea caleidoscopiei realului). Și vorbea despre „o enigmă” titeliană, rămasă nedelegată prin sfârșitul lumesc al prozatorului (d. 17 ianuarie 1985). A mai fost de vină, observa Vasile Popovici, și „tăcerea unei părți a criticii de întâmpinare”, cu deosebire „uimitoarea absență” a lui Nicolae Manolescu (Popovici 2021 : 134), criticul ieșind târziu din rezervă, acreditându-l, în *Istoria* sa, ca „povestitor”, vădind, recunoștea, o „viguroasă artă” și un „realism minuțios”. Încât, conchide exegetul timișorean, Titel „și-a amânat mereu receptarea plenară pentru un moment ce întârzie să vină” (Popovici 2021 : 131); cu speranța că va fi „redescoperit” cândva, ca *prozator major*, obsedat de „temele fundamentale”.

*

Încheind, odată cu *Femeie, iată fiul tău* (1983), tetralogia bănățeană, Sorin Titel mărturisise unor cititori-amici, lui Livius Ciocârlie, îndeosebi (ca prim cititor al manuscriselor sale), intenția de a scrie despre „prima tinerețe” (traumatizanta epocă a studenției, marcată, se știe, de două exmatriculări, la București și Cluj), privită din exterior, însă. Noul proiect a trezit imediat suspiciuni, Titel fiind bănuțat că ar cocheta cu *romanul politic*. Moda, oricum, trecuse; pe Sorin Titel genul nu-l prindea, constata, ulterior, același Livius Ciocârlie, în *Postfața* care însoțea romanul titelian postum, *Melancolie* (1988). Deși victimă, cu destin deturnat, pătimitul Matei – protagonistul acestui roman neterminat – se dovedește pasiv, abulic; fostul său coleg, Șerban, admirator al lui Freud, vrea să priceapă „ceva din toată tâmpenia cu exmatricularea”. Încercările prin care a trecut Matei, atenuate față de realele întâmplări ale autorului, conferă unei epoci negre un dramatism estompat. Credincios viziunii sale „anistorice” (discutabilă), Titel propune, însă, un polemism implicit, refuzând, deopotrivă, viziunea eroizantă sau victimi-

zantă, bătătoritele rețete în vogă, mutând interesul lectorului „în afara literaturii”, cum observase Valeriu Cristea. Totuși, Istoria, cu întregul ei cortegiu de drame, nu este decât politică la trecut, cu deosebire în epoca noastră, obsedată de politic.

Într-un „mic roman de familie”, nota Eugen Simion, tatăl scriitorului, Iosif Titel, va povesti, cu sobrietate, desfășurarea evenimentelor. Fiul va fi reprimat la facultate, după nume-

roase tergiversări, cu binecuvântarea academicianului Mihoc. O scrisoare a lui Mircea Zăciu, datând din ianuarie 1959, îl îndemna să nu abandoneze; ar fi „o crimă” să renunțe la scris! Într-adevăr, „vulnerabilul” Sorin Titel n-a renunțat. Debutul său în volum (*Copacul*, EPL, 1963) fusese precedat de schițele trimise unor reviste, începând cu *Drumul*, apărută în *Tânărul scriitor* (1957). Aceste proze timpurii au atras atenția, încât, comentându-i debutul editorial, G. Dimisianu îl așeza „în linia întâi

a prozatorilor generației lui”, îndatorat *realismului liric*. Alții vor semna influența slaviciană, apetitul de povestitor, interesat, cu ochi cinematografic, de posibile decupaje filmice. Iar D. Micu (coordonator al lucrării de licență), prefăcând *Copacul*, va lansa, pe lângă frazele-stas, obligatorii în epocă, și câteva observații subtile, adevărate în timp. Fiindcă Titel era un *caz* și apariția volumului, explica D. Micu, trebuia motivată politico-ideologic, inclusiv prin *Prefață* (Micu 2000 : 564). *Venit* la Timișoara, în 1964, Titel devine, în redacția *Orizontului*, un *om-punte*, „un punct de sprijin” în mișcarea literară a zonei. Vital, afabil, delicat, legând numeroase prietenii, el traversează aici, după propria-i mărturisire, „anii cei mai denși”. Meloman, cinefil, veritabil gurmand cultural, Titel s-a dovedit un pledant înfocat pentru înnoirea prozei, cu lecturi bogate și opinii ferme, susținute cu îndărătnicie. Nu e de mirare că, în 1968, iva, prin *Dejunul pe iarbă*, primul „nouveau roman” românesc. Cultivă chiar un modernism ostentativ, „extrem” (zicea, recapitulativ, Valeriu Cristea) și beneficiază de sfaturile unor „consilieri” timișoreni: Livius Ciocârlie, Șerban Foarță, Marcel Pop-Corniș (îndemnându-l spre H. Melville) ori, în teatru, Aureliu Manea. O epocă furibundă, în care „bulimicul” Titel (culturalicește vorbind) devine „profetul” noului roman (Ungureanu 2005 : 11). Categorie, cel mai silitor în „aclimatizarea rețetelor” (Popa 2001 : 870). Solidar cu experiențele avangardiste, în teatru și plastică, plonjând în atmosfera febrilă a acelor ani, el are ispită experimentului. Încât, cercetându-i traiectoria, vom observa că aparentul tradiționalism, la start, se metamorfozează, grație frisonului sincronizant, în pas cu orologiul parisian, într-un modernism „inautentic” (după unii), livrând „ciudățenii”. Fază accelerată după *Valsuri nobile și sentimentale* (1967), culminând cu parabolicul miniroman, de atmosferă kafkiană, *Lunga călătorie a prizonierului* (1971). Roman care,

peste câțiva ani, va fi publicat în Franța (la *Denoël*, în 1976), prin bunăvoința lui Maurice Nadeau, în colecția *Les lettres nouvelles*, sub banderola *Scriitori protestatari din est*, cu stimabil succes de critică! În *Lunga călătorie...*, adevărat examen de virtuositate, Titel „filmează” și propune, de fapt, „o alegorie a vieții” (Micu 2000 : 567).

În 1971, Sorin Titel se fixează în București, intrând în redacția *României literare*. Cu bonomie discretă, bucurându-se de amicitia unor spirite înalte (precum Lucian Raicu, un prim comentator al încercărilor sale de odinioară), cu preferințe literare ferme, prozatorul, curios, se va replea, reinventându-se. În „etapa bucureșteană”, odată cu Țara îndepărtată (1974), roman polifonic, Titel redescoperă spațiul banatic; și, prin romanul pomenit, va inaugura așa-numitul „ciclu” bănățean, o tetralogie care a impus un topos propriu, inconfundabil, beatificat, de un realism minuțios. Dacă *le nouveau roman* exersa o tehnică în sine, colecția de întâmplări și protagoniști, dezvăluită prin tetralogie, vădește „foame de concret” și o „amănunțime generoasă” (cf. Ovid S. Crohmălniceanu). După Țara îndepărtată, Titel va tipări *Pasărea și umbra* (1977), *Clipa cea repede* (1979) și *Femeie, iată fiul tău* (1983), toate închipuind, prin aliajul dintre amintire și fantezie, un Banat imaginar, un „spațiu filtrat de memorie” (cf. M. Ungheanu), foind de viață. Cu istorisiri ciudate (simultaneizând vocile) și rememorări dezordonate, în realitate și în vis, în lumea aceasta și în cea „a morților”. Și în care, obișnuitul, învăluit în mister, face loc unei „bucurii temătoare”. Confirmând, peste ani, un „diagnostic” pus de un alt prieten timișorean, pictorul Ciprian Radovan, cel care îl „citise” cu exactitate, observând că Sorin Titel era stăpânit de „o melancolie persistentă, ascunsă cu înțelepciune”. Mereu grăbit, totuși binevoitor, disponibil, interesat de scenarii (publicate postum), piese de teatru și regie film (are în palmares doar *Iarbă verde de acasă*, regizat de Stere Gulea, în 1977), Sorin Titel (1935-1985) a fost un devot al scrisului. Inițial, fără aderență la Cehov, a descoperit – brusc luminat – tandrețea, proza „cu inimă”. Umorel îi era străin, nu-l

prindea (notase Paul Georgescu); dar, într-o vreme care cultiva industriuos literatura „de curaj”, Sorin Titel a dovedit *curajul literaturii*, cum, memorabil, se pronunțase Valeriu Cristea. Persistă și o ciudată indecizie în a-i fixa *locul*. Prozatorul, băntuit de presimțiri negre, avea o percepție fragmentaristă, „asculta” vocile, practica clivajele temporale. Marea lui „descoperire” a fost, evident, *feeria cotidianului* (cf. Mircea Iorgulescu), dizolvând tragismul, viața mărunță, mereu în cumpănire între miracol și suferință. Intrat, pare-se, într-un con de umbră, scrisul lui Titel a prilejuit, totuși, câteva studii de amploare: Adrian Dinu Rachieru (1995), Ada D. Cruceanu (1997), D. Vighi (2000) și, mai ales, Elisabeta Roșca (Lăsconi), cu două volume, în 2000, dedicate „ciclului

bănățean”, respectiv „universului creației”. Unii îl ignoră (Alex Ștefănescu, de pildă), alții (cazul lui Valeriu Cristea) văd în el „un artist cum puțini avem chiar printre scriitorii importanți”, un prozator cu *har*, rezistând temelor la modă și propunând „o literatură a sentimentelor frumoase” (Cristea 1987 : 79).

Adevărul e că scotocind în „imensul depozit” al trecutului, pe acesta îl schimbăm, de fapt, populându-l cu vise sau întâmplări care ar fi putut avea loc, constata Borges; e singura noastră posesiune. Prin vegetația epică pe care o favorizează visul, atotputernica rațiune este „sporită cu o parte de umbră” (Jean Starobinski); predispusă la calmitatea formelor, convertind totul în lumină, ea se încarcă de stranietate devenind o *conștiință lărgită*. Această „înțoarcere a umbrei” nu este purtătoarea unei solemnități funerare. Și, astfel, demiurgul (adică autorul) se „pregătește să intervină”, deși abreviază o lecție existențială; se desprinde hoțeste de propria-i persoană, mângâind lumea cu o privire surăzătoare și înțeleaptă. El se îmbată la gândul invenției, posesiei și, mai ales, al „bucuriei de a ști totul”. Și de a ne spune totul. Aluatul amintirilor, însemnările rememorative păstrează o legătură misterioasă cu realitatea; sunt reciclate prin „tratamentul fabulatoriu”, închegând o lume proprie, deopotrivă a armoniei și a dezrădăcinării, rătăcii și descumpănirii purtând speranța unei iluzorii reînțoarceri. În pofida aparențelor, *falia titeliană* nu se susține; premisele operei sunt de aflat în primele povestiri și, neapărat, în prima parte a *Dejunului pe iarbă*. Titel, s-a spus, esențializează banalul și, prin repetiție, ajunge la „confuzie”: copilăriile se suprapun, destinele par xeroxate, cărțile ultime rescriu – la alt nivel – aceeași „realitate”. O realitate care lasă impresia de cunoscut, deși filtrul ficțiunii o deformează; ea ne este restituită „ușor altfel”, descoperind sub crusta obișnuitului adevărurile fundamentale. E vorba de un *realism fabulos* (constatase Lucian Raicu), de un fantastic îmblânzit printr-un expresionism patetic, surdinizat și irigat prin ironie și umor; de o proză, în ultimă instanță, plină de ambiții mari câtă

vreme slujește doar o omenescă privire a vieții. Doar atât. Or, ceea ce se oferă privirii noastre nu este posomorâta oboasă și, cu atât mai puțin, greața existențială. Cu o răbdătoare sârguință, Titel gospodărește amănuntul paradisiac, plonjează în baia cotidianului, biciuiește într-un crepuscul ironic energia sentimentală și descoperă fisura, vestind tănuita amenințare; nenorocirea care va să vină, zbaterea, tentativa amânării, lumina originară și noaptea veșnică, suprimând distanța. Titel pătrunde în „esența ascunsă”. Depoziția lui Honoriu Dorel Rațiu (a *Artistului*, deci) este veritabila *meditație titeliană*: pasărea de pe șevalet este „născocită și văzută, deopotrivă”. Născocită și văzută, deopotrivă, proza lui Sorin Titel se rupe de context.

Daniel Ștefan POCOVNICU

Ratarea admirației carteziene

Cioran ratează cumva metoda admirației atunci când îl citește pe Descartes exclusiv printr-o grilă raționalistă. Ce-i drept, adecvată vremurilor în care Șestov, altă țintă a admirației sale, îl distingea parcă prea net de Pascal (*Les Favoris et les déshérités de l'histoire: Descartes et Spinoza*, în *Mercure de France*, tome 164, 1923).

Poate de aceea, peste timp, Ioan Petru Culianu se arată sceptic față de *Exerciții* (considerând că pe *exerciții* trebuie pus accentul, nu pe *admirație*), echivalente unor *eforturi gimnice* (*Otrăvurile admirației*, în *Studii românești II*, Polirom, Iași, 2009).

Admirația otrăvită de parada ereziilor, prin care Cioran defilează cu binecunoscuta-i nonșalanță sofistică, nu interzice defel idolatria dedicată lui Pascal. Asta și fiindcă, pentru Șestov, Descartes se înscrie în *spiritul timpului*, pe când Pascal își asumă autoexilarea din timp, *la distanță de evenimente, de ideea „în evoluție”*.

Astfel, autorul *Căderii în timp* îi acceptă resemnat idolului său detașarea față de scepticism, pe care Pascal l-a abandonat în *marginea filosofiei*, ca și monopolul strict empiric asupra suferinței și bolii. Dar *admirația* lui *otrăvită* nu semnalează cumva un atașament mai presus de cuvânt și idee? Cum nebulia de față a bufonului scoate în evidență înțelepciunea suverană?

Și dintr-o asemenea perspectivă, filosofia lirică cioraniană evită orice eventuală dimensiune etică implicată de sincretismul viziunii carteziene asupra rațiunii, statuată în al nouălea dintre *Principiile filosofiei*:

„Par le mot de penser, j'entends tout ce qui se fait en nous de telle sorte que nous l'apercevons immédiatement par nous-mêmes; c'est pourquoi non seulement entendre, vouloir, imaginer, mais aussi sentir, est la même chose ici que penser.”

Sincretismul fundamental al lui Descartes e implicat încă din supozițiile gândirii operând în a doua *meditație metafizică*:

„Dar ce sunt eu, așadar? Un lucru care gândește. Ce este acest ceva care gândește? Adică ceva care se îndoiește, care înțelege, care afirmă, care neagă, care vrea, care nu vrea, care își imaginează, și care simte.” (Descartes, *Meditații metafizice*, Crater, București, 1997, p.40)

E subînțeleasă deja dificultatea disocierii trupului de suflet, ce explică revenirea la exigența clarității taxonomice aplicate lui *res cogitans* în acel ultim volum anum, *Pasiunile sufletului*. Scriere mai puțin evocată în ansamblul operei carteziene. De înțeles oarecum prin prisma presiunii exercitate uzual de conformismul interpretărilor consolidate. Despre care Denis Kambouchner, inițiatorul unei veritabile reconsiderări a doctrinei carteziene a pasiunilor, vorbește răspicat în *Descartes n'a pas dit*. Subtitlul lucrării e, de altfel, foarte elocvent: *Un répertoire al ideilor false despre autorul Discursului metodei, cu elementele utile și o schiță ale unei apologii* (Les Belles Lettres, Paris, 2015).

Kambouchner reacționează ferm la *efectul de eroziune sau de abraziune a nuanțelor și rafinamentelor pe care le comportau formulările carteziene asupra unor puncte cruciale ale metafizicii, fizicii, moralei și altor domenii de reflecție. Ce au fost aproape sistematic rigidizate de învățământ, reprezentări colective, publicații generaliste și chiar anumite lucrări specializate*.

Tensiunea pătrunderii raportului dintre suflet și trup e transpusă de Descartes în articolul 47 din *Pasiunile sufletului*:

„Căci nu există în noi decât un singur suflet și acest suflet nu posedă nici o diversitate a părților: partea care este sensibilă este și rațională, iar toate poftele lui sunt voine. Greșeala comisă punând sufletul să interpreteze diverse personaje, de obicei contrare unele altora, provine doar din faptul că nu am făcut o distincție perfectă între funcțiile lui și cele ale corpului, singurul căruia trebuie să-i atribuim tot ceea ce poate fi observat în noi ca fiind opus rațiunii noastre.” (Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 82)

Conștiința dificultății e pusă în evidență încă dintr-o scrisoare adresată prințesei Elisabeta de Boemia în 21 mai 1643. Acolo, Descartes distinge două lucruri în sufletul omenesc: *unul care gândește, celălalt, atașat corpului, care poate acționa și suferi împreună cu el*. În *Meditații metafizice* nu a vorbit aproape deloc despre acesta din urmă, fiindcă principalul scop era să demonstreze distincția între suflet și corp. (*Correspondance avec Elisabeth*, Kindle Edition, pp.7-8)

Potrivit doctrinei carteziene, admirația (*admiratio* în versiunea latină, *admiratio* în cea franceză) stă la loc de cinstire între pasiunile sufletului:

„Când prima întâlnire cu un obiect oarecare ne provoacă surprindere și constatăm că el este nou sau foarte deosebit de ceea ce cunoșteam mai înainte sau chiar de ceea ce presupuneam că ar trebui să fie acest obiect, aceasta ne face să ne mirăm și să fim uluiți de el. Și cum aceasta se poate întâmpla înainte ca noi să știm cât de cât dacă acest obiect ne este favorabil sau nu, mi se pare că mirarea este cea dintâi dintre toate pasiunile.” (*Pasiunile sufletului*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 88)

Ce-i drept, după cum se observă în traducerea românească, termenul *admirație* e înlocuit cu acela de *mirare*. Însă nota explicativă a traducătorului ne atrage atenția asupra unui fenomen istorico-lingvistic ce rememorează ocurența semantică mai demult evocată de vechea limbă greacă:

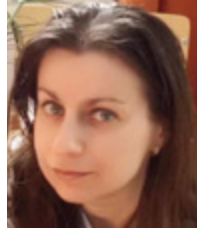
„S-ar spune că Descartes îl folosește aici pe *admiration* în sensul latinescului *admiratio*: „admirație”, dar și „mirare”, ambele înțelesuri având curs în franceza de acum trei-patru secole.” (Ibid., Nota 109, p.195)

O traducere mai recentă preferă varianta *uimire*, înregistrând sinonimia latină și faptul că definiția se aplică mai degrabă sentimentului desemnat azi prin *mirare* ori *uimire*, ceea ce lasă *admirația* neenumerată și nedefinită. (*Tratat despre sentimente*, IRI, București, 1999, nota 39, p.130)

Prin urmare, *admirația otrăvită* ar putea semnală ratarea fundamentală înregistrată prin despărțirea semantică a *admirației* de *mirare*, insuficient disociate în inventarul pasiunilor.

De unde insatisfacția lui Culianu că, în exercițiul admirației, Cioran nu-și manifestă natura paradoxală, nu amestecă laudă cu venin. Fiindcă, îi răspundem, admirația se amestecă cu mirarea, „fisiunea semantică” produsă în nucleul conceptual al vechiului înțeles subînțins de *tauma* și *admiratio* fiind insuficient asumată de conștiința filosofică a zilelor noastre.

Dana TABREA

Sly Fox început de stagiune la TNI

Grila mea de lectură scenică în ceea ce privește noua premieră de la Naționalul ieșean, în regia lui Cristian Hadji-Culea, a urmărit teatralitatea actorilor, stilul regizoral și actualitatea montării.

În contextul pandemic în care ne aflăm și de care nu putem face abstracție, propunerea de spectacol (plecând de la intențiile de comedie, respectiv satiră ale lui Jonson, respectiv Gelbart) nu mai poate fi considerată comedie, ci mai curând o șarjă, o parodiare a mocirlei naturii umane, o ironie usturătoare a putrezimii morale, un teatru de caractere postmodern, cu personaje îngroșate, tușate prin gest, mimică și costume, într-un decor de epocă, rafinat.

Actualizarea numelor, chiar dacă o adaptare a versiunii de Broadway, trimite înapoi spre un teatru de caractere mai curând caragialesc, de aceea nu e extrem de eficientă. Controversată rămâne și actualizarea în termeni de conflicte de status/rol și conflicte de interese, deoarece uneori se bazează pe text, iar alteori ar putea părea ușor forțată și în neconcordanță cu viziunea de ansamblu, deși realistă. Dacă personajele sunt conturate, în schimb acțiunile scenice sunt uneori lăsate în suspans (Simon, în interpretarea de mare concentrare a lui Horia Veriveș, se alege cu testamentul, ulterior mărturie amantei/damei de companie, în interpretarea tumultuoasă a Petronelei Grigorescu, care se alesese cu o cununie). În schimb, un act îl anulează complet pe celălalt în termeni de pragmatică scenică. Scenele se succed destul de alert, dar totuși cu *timeout*.

Ceva mai mult decât în alte producții, dar ca o caracteristică a teatrului secolului ante-pandemic, scenografia contribuie în foarte mare măsură la stilul regizoral. În cazul de față, scenograful Dragoș Buhagiar și stilul acestuia amprentează decisiv întregul complex spectacologic. Atmosfera e una profund detașată în general, dar mai ales în scenele parodice pasionale (în special Andrei Sava în scena de la tribunal, dar și Ada Lupu și Călin Chirilă sau chiar Petronela Grigorescu și Doru Aftanasu în scenele cu pricina, când intervin duete exagerate parodice). Teatralitatea actorilor este șarjată, dar rece, soluțiile regizorale devenind în mare măsură soluții de interpretare actricească sau făcând apel la elemente de decor (uneori soluțiile butaforic regizorale nu sunt justificate, ca atunci când avocatul scoate din servietă, printre altele, un ananas). Perspectiva asupra teatralității apropiată în mare măsură propunerea de spectacol de una a unui colaborator redutabil al lui Dragoș Buhagiar, Silviu Purcărete. Absența emoției însă desparte montarea de cele ale faimosului regizor, unde implicarea intervine uneori subtil, prin muzică, nuanțe de interpretare actricească etc.

Propunerea regizorală vine în întâmpinarea nevoii de teatralitate a publicului, dar și a actorilor, putând constitui într-un bun sens un teatru de actor. Accentuarea teatralității conferă iluzia reîntoarcerii la normalitatea teatrului

care părea până mai ieri să ia o turnură definitiv virtuală. La cumpăna dintre paradigme teatrale, actorii acceptă provocarea unei convenții de teatralitate exagerată. Astfel că se evidențiază prin roluri de compoziție excesivă Doru Aftanasu, Ionuț Cornilă, Cosmin Maxim și Dumitru Năstrușnicu.

Cu Ada Lupu se încearcă un fel de *contre-emploi*, dar e prea puțin spus despre contribuția sa; prin intervențiile sale de tot felul (gest, manifestare, apariție), alături de teatralitatea generală exacerbată, corespunzând credinței în teatralitate a publicului (adesea confundată cu simpla comedie), întrezărim acel altceva de dincolo de șarjă, care la Purcărete putea fi emoție sau melancolie și care nu

ajunge să prindă contur la Hadji-Culea.

În rolul titular, Călin Chirilă continuă o serie de interpretări vizionar metafizice din spectacole precum *Cafeneaua* (2016, regia Silviu Purcărete, TNI) sau *Plugarul și moartea* (2021, regia Silviu Purcărete, TNI). De altfel, interpretarea sa ține loc de meditație în spectacolul de față, da capo al fine: „Singura condiție ca să le ai pe toate la plecare e să le expediezi din timp”.

(*Domnul Vulpe/Sly Fox* de Larry Gelbart, după *Volpone* de Ben Jonson, traducerea: Sorana Lupu, regia: Cristian Hadji-Culea, scenografia: Dragoș Buhagiar și Iuliana Gherghescu, distribuția: Călin Chirilă/Domnul Vulpe, Horia Veriveș/Simon Dibacu, Petronela Grigorescu/Miss Felicia Farfuz, Ada Lupu/Doamna Periuță, Doru Aftanasu/Căpitanul Grămadă, Cosmin Maxim/Domnul Periuță, Adi Carauleanu/Judecătorul Blestemățeanu, Ionuț Cornilă/Avocatul Târșă, Dumitru Năstrușnicu/Căpitanul Grămadă, Andrei Sava/Agentul șef, Robert Agape, Sebastian Pricop, Toma Rîșcă, Mihai Biholar, Iulian Lungu, Ștefan Pîslariu, Sebastian Ilașcu/polițiști, servitori, apod, grefier, ilustrația muzicală: Odry Bărcă, premiera: 18 ianuarie 2022, Sala Mare, Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași).

Teatrul „Victor Ion Popa” – Bârlad „Fazanul” de Georges Feydeau

După câteva reprezentații cu piese ale unor nume sonore ale dramaturgiei universale (Carlo Goldoni, Tennessee Williams, Leonard Gershe, A.N. Ostrovski), cu un „respiro” probabil necesar („Pușlama de la etajul 13” de Mircea M. Ionescu), scena bârlădeană propune spectatorilor săi comedia în trei acte „Fazanul” de Georges Feydeau (1862-1921), a cărei premieră absolută a avut loc la 8 februarie 1896, pe scena Teatrului Palatului Regal, conform unei note ce precede traducerea propriu-zisă, realizată de Doru Mareș. Oricât ar părea de bizar, Feydeau - autor francez notoriu, aparținând gînteii noastre latine - nu este de găsit în bibliotecile publice provinciale. Ca să nu generalizez riscant, fac precizarea că, bunăoară, Biblioteca județeană „Nicolae Milescu Spătarul” din Vaslui deține un singur exemplar, în versiunea franceză, doar la sala de lectură.

La exact 125 de ani de la premiera absolută, „Fazanul” ajunge la Bârlad, ceea ce demonstrează o anumită rezistență a textului la necruțătorul dinte al timpului. Comedia este ușoară, ca să nu spun facilă, spirituală, plină de vervă, spumoasă, contând în principal pe sursele comicului de situație și de limbaj. Poate că ar fi instructiv de comparat varianta franceză cu traducerea lui Doru Mareș din cel puțin două considerente importante: „contemporaneizările” tălmăcitorului, la nivel lexical, precum și frecvența semnificativă a termenilor și expresiilor argotice, la care apelează, cu indici-bilă voluptate, generațiile adolescente de astăzi, ca la un fel de pecete identitară a vârstei. Exemple: **100 de euro** (moneda nu exista în vremea lui Feydeau), **bingo**, **holocaust**, **greșeală de tastatură**, **cool** ș.a. Cuvinte și expresii argotice, unele cu o apăsătoare notă de vulgaritate: **face mișto de mine**, **fișosul**, **„bucățică”**, **bunăciune**, **gagiul**, **haios**, **zăltatul ăsta** (moldovenism arhaic reactualizat), **să nu mă tot freci la cap**, **ciocu’ mic**, **chiar nu aveți de gând s-o tăiați de aici**, **cărel!** (echivalent semantic al lui „plecați de aici”), **e nașpa rău**, **pe bune**, **să-mi bag**, **da’ bună ești**, **a dracu’ insulară**, **băga-mi-aș**, **mi se rupe**, **să-mi trag și să-mi bag**. Mi-e greu să cred că există echivalente franceze ale acestor forme lingvistice argotice cu puternic parfum neaoș. Dacă ne gândim bine, unele structuri sunt practic intraductibile din românește într-o limbă modernă. Așadar, avem aici opțiunea stilistică fermă a traducătorului, care poate invoca oricând libertatea sa de decizie, altfel spus, sfânta voință auctorială.

Exigențele cititorului contemporan, aflat la o distanță de fix 100 de ani de la dispariția scriitorului, trebuie să se tempereze întrucât avem în față o **comédie boulevardieră** - sintagmă suficient de sugestivă pentru a înțelege limitele estetice ale piesei. Personajele lui Feydeau - numeroase - sunt prinse într-un amețitor carusel de amantlăcuri (proiectate ori înfăptuite deja), jocuri de budoar, intrigi de alcov, gelozie, minciună, ipocrizie, farsă (voluntară ori involuntară), confuzii, încurcături, mici lovituri de teatru, alinturi lascive, declarații belicoase, promisiuni erotice și jurăminte calpe. Verva dramaturgului este pe alocuri scânteietoare, dar **miza morală** rămâne minoră, ca să nu spunem insignifiantă. Cel mult putem desprinde o idee morală prin ricoșeu (**Așa ceva nu s-ar cuveni să facem**), dar acest adevăr incomod și incontestabil n-a împiedicat cititorul francez, respectiv, publicul francez să-l redescopere pe Feydeau după aproximativ două decenii de „eclipsă” a receptării. Nu este singurul scriitor intrat după moarte într-un con de umbră. Sociologia succesului a înregistrat numeroase cazuri de uitare colectivă, urmate de redescoperiri spectaculoase și reveniri în prim-plan. Posteritatea lui Feydeau reconfirmă acest statut paradoxal al autorului „aflat sub vremei”.

Premiera bârlădeană (văzută sâmbătă, 11 decembrie 2021) este înregistrată în contul stagiunii curente, 2021-2022, și s-a bucurat de prezența unui număr mai mare de spectatori decât altădată, explicația fiind dată de cifrele încurajatoare (cod verde) în privința funestului Covid 19. Dintr-un punct strategic, pe un fotoliu al elegantului foaier al teatrului, am privit atent defilarea spectatorilor către sala mare. E un exercițiu sociologic interesant. Publicul bârlădean actual este relativ tânăr, vârsta spectatorilor variind între 20-45 de ani, excepțiile confirmând regula. Puține persoane aveau părul argintat, revendicate de zonele senectuții. Cu 30-40 de ani în urmă, spectatorii bârlădeni statornici alcătuiau un nucleu stabil, fidel, și ilustrau mai degrabă maturitatea deplină (40-50 de ani și peste aceste praguri). Dinamica receptării este alta, generațiile se schimbă, viața

curge inexorabil către noi orizonturi existențiale. Este logica ineluctabilă a creșterii și descreșterii.

Artizanii spectacolului sunt regizorul **Ștefan Alexiu**, scenograful **Sandu Maftei** și autoarea costumelor, **Iuliana Maftei**. În virtutea uzanțelor moderne, directorul artistic a efectuat ajustări ale textului dramatic (traducerea are 123 de pagini), a renunțat la două personaje, fără pondere artistică, de altfel (Jean și Victor), a introdus în ecuația scenică un singur comisar (textul conține doi comisari) și a adăugat o eroină, Augustine, în interpretarea actriței Lily Popa-Alexiu. Stabilind cadrul scenografic, dramaturgul face o recomandare mai puțin întâlnită în textele dramatice: „Mobilier la alegerea regizorului”. Feydeau avea simț teatral și intuiție, lăsându-i directorului de scenă o libertate nesperată. În consecință, percepem un cadru scenografic funcțional, într-o cromatică vie, cu o canapea încăpătoare, folosită cu voluptate de personaje și o măsuță cu o sticlă din care gustă mai ales când sunt în încurcătură. Plăcerea pare să fie preocuparea de căpetenie a eroilor lui Feydeau, care n-au în structură nimic tenebros, neliniștitor ori abisal. Toată agitația lor frenetică, declarațiile de amor, angajamentele afective, promisiunile și micile lor malversațiuni nu tulbură, rămân exterioare, la suprafață, amuză și deconectează. Acesta este registrul în care este scrisă piesa și în această cheie a fost verticalizată.

Jocul actorilor bârlădeni a exprimat o relativă omogenitate, fiecare croindu-și partitura după forța expresivă personală, cu efortul vădit de a se armoniza cu întregul. A rezultat un spectacol viu, animat, amuzant, alert, cu bune secvențe comice, spre delectarea spectatorilor, care, după câte înțelegem, asumă teatrul cu generozitate, aplaudă frenetic și nu par dispuși să cenzureze ceea ce poate fi mai puțin împlinit. Echipa - încă tânără - are în față un obiectiv ambițios: cristalizarea unui stil de joc. Arta marilor actori constă tocmai în definirea unui stil, recognoscibil ca atare.

Echipa bârlădeană într-o poză „de familie”

Ramona Ananie (Lucienne Vatelín) a găsit calea adecvată pentru construcția eroinei sale având toate datele necesare: farmec, mișcare scenică expresivă, capacitatea de a schimba tonul și registrul interpretativ în funcție de circumstanțe. Galantă cu admiratorii ei (Pontagnac, Rédillon), alunecoasă și ambiguă atunci când refuză să flirteze, unduitoare și lascivă în momentele când vrea să răzbune infidelitățile soțului, reușind să fie incitantă, chiar ațățătoare, interpreta a convins și a binemeritat aplauzele finale. **Sorin Ghiorghe** (Vatelín, soțul celei de mai sus), actor matur și experimentat, a sugerat bine duplicitatea personajului, care face o echilibristică riscantă pe două planuri: pretinsa fidelitate conjugală, respectiv, trecutele și prezentele derapaje extraconjugale. Statura-i care impune, vocea sonoră, cu rare accente stridente, poate necesare, un dinamism scenic și o bună conexiune cu ceilalți sunt argumentele sale artistice. A jucat bine o scenă de final, când, spășit și poate excedat de toată vânzoleala amoroasă, recunoaște că o iubește sincer pe Lucienne, ceea ce echivalează, poate, cu o spălare a păcatelor trecutului. Pitorească și explozivă s-a dovedit a fi **Irina Cocca** (Mag-

gy Soldignac) în rolul englezoaicei disponibile și nesățioase, care - cinică - înțelege să profite de orice ocazie pentru a-și satisface impulsurile trupesti. Semantica trupului voluptuos înlătură orice echivoc. Actrița s-a descurcat bine și în „ghiveciul” englezo-român, pe care îl rostește cu dezinvoltură, chiar cu aplomb. Interpreta are temperament și poate fi vulcanică atunci când datorită o cere. **Cristian Todică** (Soldignac, soțul celei dinainte) a fost în rol, fără a ieși în evidență. Adecvarea artistică, să nu uităm, este întotdeauna un merit, așa încât actorul se poate declara mulțumit. **George Sobolevski** (Pontagnac), într-un rol consistent și succulent, a izbutit să rețină atenția prin replicile adesea spirituale, chiar dacă o fatalitate zgloble l-a predestinat să fie „fazanul”. Ultima replică a piesei și a spectacolului de altfel îi aparține: „Așa mi-a fost mie scris, să pic tocmai eu de fazan!” **Petronela Ene** (Clotilde Pontagnac, soția celui dinainte) a fost mai mult decât blonda decorativă, reușind să demonstreze că este nu doar o consoartă conformistă, ci o femeie cu principii, gata să le abandoneze însă când află că iubitul ei consort joacă la două capete și e predispus la infidelități. Că răzburarea nu se înfăptuiește este o altă poveste; contează intenția.

S-a întâmplat ca de mai mult timp să nu-l văd în scenă pe **Marcel Anghel** (Pinchard), aici în rolul unui medic militar de cavalerie, însoțit de o consoartă cam surdă, pe care o ocrotește paternalist, ceea ce nu-l împiedică să arunce ocheade pofticioase altor dame, sensibil mai apetisante decât blazata doamnă Pinchard, interpretată cu exactitate de **Oana Florea**. Când spunem **exactitate** ne referim nu doar la hipoacuzie, ci și la reflexele unei ființe neajutorate, marcate de vârstă și de o inaderență structurală la realitate. Prin ținuta pompoasă, cu însemne militare atemporale, interpretul părea mai degrabă un general în retragere, venit la Paris pentru a degusta plăcerile artei, instalat însă temeinic în automatisme existențiale. **Simon Salcă-Jr.** (Rédillon) joa-

că dezinvolt rolul amantului virtual pentru cel puțin două dame (Lucienne și Clotilde) și este un confesor destul de docil, asaltat de femei și uneori excedat de insistențele acestora. O bună prestație artistică a avut indiscutabil **Alexandru Savu** (Administratorul), într-un rol în care personajul nu-și pierde capul în sarabanda întâmplărilor și agitației dintr-un hotel parizian, cu clienți aiuriți, mofturoși, tranzacționali și versatili. Au evoluat în partituri episodice **Lily Popa-Alexiu** (Augustine), **Cătălina Rusu** (doamna Gerome), **Cella Croitoru** (Amandine), **Lucian Arhire** (Comisarul), **Diana Hatmanu** (Clara).

Logica unui spectacol de teatru trebuie căutată concomitent în mai multe elemente importante: opțiunea repertorială (în cazul de față, piesa unui dramaturg francez notoriu), valoarea construcției regizoral-scenografice, consistența și expresivitatea jocului actorilor, finalitatea artistică a coloanei sonore, a eclerajului, a celorlalte efecte tehnice. Spectacolul bârlădean își justifică existența dacă avem în vedere vectorii de mai sus, cu adăugarea că și divertismentul artistic are logica lui. Ceea ce era de demonstrat.

Victor DURNEA

medalion de cotidian

„Ultima oră”

Cu toate că s-au făcut multe eforturi într-o mai bună cunoaștere a presei dintre cele două războaie mondiale, eforturi concretizate într-o serie de lucrări („istorii”, monografii, lexicoane etc.), a căror simplă enumerare ar cere o parte consistentă din spațiul ce-l am la dispoziție, totuși (ca să spun așa) harta ei prezintă încă multe zone albe („necartografiate”: *hic sunt leones!*) și la fel de multe zone gri, abia cartografiate, de cele mai multe ori doar prin sondaje nesemnificative. Un exemplu pentru ilustrarea acestora din urmă ar putea fi cotidianul bucureștean „Ultima oră”, a cărui existență relativ scurtă se suprapune celui dintâi an al marii crize economice din secolul trecut. A rămas neîndoielnic și astăzi vag, superficial cunoscut, ceea ce are vădite repercusiuni asupra cunoașterii și evaluării activității unei personalități ca Petru Comarnescu și a unei grupări precum Criterion.

Medalionul pe care-l schițez în cele ce urmează își propune să contribuie fie și într-o mică măsură la înlăturarea menționatei repercusiuni.

Cotidianul „Ultima oră” a apărut la București la 28 decembrie 1928, având ca director (probabil și proprietar) pe Micaela Catargi, nume aproape necunoscut astăzi¹. Nepoată a lui Ion Ghica și a Dorei d’Istria și vară a Elenei Văcărescu, directoarea fusese soția diplomatului și compozitorului Alexis Catargi, primul atașat de presă al României la Societatea Națiunilor².

După o informație dată de S. Podoleanu³, preluată și în *Enciclopedia „Cugetarea”*, ziaristul și poetul George Silviu⁴ – și el, o vreme, atașat de presă la Geneva – ar fi fost codirector, poate de prin februarie 1929, când numele său se ivește în paginile cotidianului.

Ultimul număr al cotidianului păstrat la Biblioteca Academiei Române are data de 18 octombrie 1929, dar E. Lovinescu menționează în „agendele” sale, la 2 și 13 noiembrie 1929, recenzii ale volumului *Mutația valorilor estetice* apărute în „Ultima oră”, iar un redactor (Octav Șuluțiu) înregistrează în jurnalul său dispariția ziarului la 14 decembrie 1929.

Micaela Catargi semnează în primul număr articolul *Ce vom face?*, în care își formulează credința că, în presă, critica e inutilă, fiind de ajuns analiza, „concluziile putând fi trase de oricine”. Totodată, însă, ea remarcă „fluxul și refluxul între opinia publică și presă”, implicit, dubla funcție a acesteia din urmă – „mecanică” (de înregistrare automată a faptelor) și de „creare a unui curent”. Mai multe spune cartușul publicitar vecin, din care se reține că „Ultima oră” „nu face politica vreunui partid, dar informează despre politica tuturor”, este „ziarul marilor reportagii”, va fi „expresiunea independentă a tuturor curentelor politice și populare, a orientărilor de gândire și de opinie publică” și, „scrisă de cei mai cu autoritate ziariști și publiciști, informează și nu deformează”.

Dar dacă subtitlul pus pe frontispiciu – „ziar popular de informație” – sună modest, ținta reală e mult mai înaltă. Este ceea ce transpare mai clar în *Programul paginii culturale*, din același prim număr, iscălit de Petru Comarnescu, în calitate de responsabil. Aici se precizează că pagina „va avea un fir conducător, care-i va da coeziune și unitate”, și că se va încerca realizarea unei „reviste vii”, „adâncind realitatea, dinamizând problemele și încercuind părerile fugarnice”, ținând totodată „să întrunească frumosul cu eticul și valorosul cu interesantul”. Se adaugă, de asemenea, că poziția „va fi cea criticistă”: „În numele spiritului și al valorilor, vom lua atitudine față de toate manifestările culturale. Mai mult încă: misticismul și credința ne vor interesa în chipul cel mai larg.” În acest sens, de distanțare și chiar de opoziție față de „Kalende” (tribună a adeversarilor „noii spiritualități” – Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Vladimirt Streinu) și de revistele de stânga, se sublinia convingerea proprie, după care „om întreg și adevărat

[este] doar cel susceptibil de credință, omul ce poate primi în sufletul său binefacerile culturii și mântuirea credinței”. În consecință, se arată, „vom ști să denunțăm inconformitățile spirituale, falsele poziții, pseudo-apostolatul, nevaloarea strecurată drept valoare” și, mai departe, „nu voim să apărăm tradiționalismul împotriva modernismului sau viceversa, [întrucât] valori se află și într-o parte, și-n alta”.

Petru Comarnescu își lămurește și „ideologia [...] în ce privește problema sufletului românesc”: „tradiție, ortodoxism și potențarea lor prin împlinirea zilei de azi”. El subliniază că prin tradiție înțelege „o disciplină generatoare” și prin ortodoxie „un sprijin sufletească” și că „nu cere rămânerea pe loc sau întoarcerea la trecut”, „problema” fiind, „ca și pentru Schiller [...]”: «SĂ SCHIMBĂM ROATA-N MERS», adică să trăim AZI, dar să fim noi înșine, cu ceea ce avem specific”.

În continuare erau anunțate „colaborările valoroase” ale celor „care [i]-au mai dat de atâtea ori concursul lor”⁵, adăugându-se însă că vor fi primite și ale altora, dacă „se va întrezări ceva valoros”. În final, Comarnescu precizează că în pagina de care răspunde „se vor întâlni problemele filosofiei culturii, dar și producție originală (eseuri, schițe, poezie), vom sublinia prin serioase cronici și studii critice evenimentele teatrale, plastice, muzicale, sportive și mondene” și că, de asemenea, „cărțile și revistele românești și străine vor fi cercetate cu cea mai mare atenție”. Astfel, asigură el, „citorii vor putea trăi simultan în Europa și în România”. În același timp, vor avea „răsunet în mijlocul lor” și provinciile românești, îndeosebi Iașul, care „va fi prezentat prin pictorul Șt. Dimitrescu, sub actualele aspecte”.

În acord cu indicațiile date, pe prima pagină a ziarului, alături de rubrica de informații laconice „Situția – externă, internă, financiară” și, mai târziu, chiar de una de „Curiozități”, figurează alte două: „O întrebare pe zi” și „Pentru – contra”, în care se face loc unor luări de poziție ale redactorilor, dar și unor anchete-fulger axate pe chestiuni ale zilei (demisia parlamentarilor, pactul Kellogg, sărbătorirea Paștelui, literatura și politica, înmormântare sau incinerare, arta modernă, premiile naționale etc.). Se adaugă frecvent interviuri luate unor politicieni români și străini (Petre Andrei, C. Garoflid, Carol A. Davila, Petre Sergescu, ministrul francez Gabriel Puaux, ambasadorul german Gerhard von Mutius, președintele Republicii Cehoslovace).

Tot pe prima pagină își găsesc loc numeroase articole ale Micaelei Catargi (*Paris–Londra, Animatorul* [N. Iorga],

Interpretarea asupra Pascaliei, Regionalism politic? Regionalism administrativ?, Optanții, Geneva și San Remo, Reformă administrativă – destindere sufletească etc.), precum și ale unui politician apreciat de ea, Mihail Manoilescu (inclusiv un răspuns dat lui Nae Ionescu, *Între extremism și conservare*).

Mai sunt de notat o conferință a Micaelei Catargi (*Generația actuală*, nr. 31), discursul rostit de N. Titulescu în Reichstag (*La Dynamique de la paix*, nr. 123) și o amplă scrisoare adresată de Eliza Brătianu ziaristului William Martin, în care explică atitudinea soțului ei, Ion I.C. Brătianu, la Conferința de Pace de la Paris (nr. 226).

Neîndoielnic, promisiunea referitoare la „marile reportagii” suscita mai curând neîncredere, părând a fi de la început fără acoperire. Totuși, unele din cele publicate – *Crăciunul la Cotroceni, Sărbătorile în Dealul Văcărești, Capitala necunoscută, Pe Calea Griviței*, iscălite X 112 sau Z 111 – amintesc pe alocuri factura lui F. Brunea-Fox și a lui Geo Bogza, iar altele (*În ținutul diamantului negru* [Valea Jiului], *Basarabia, „provincia ermetică”, Oameni și lucruri* [din Ardeal], tustrele de I.T. Vladimir, *O anchetă în lumea temnițelor*, iscălit T.A. Ver., dar și A. Ver.), sau *O zi printre maici*, de Aida Vermont) sunt cu adevărat interesante.

Mai târziu își fac loc și însemnări de călătorie ale Otiliei Ghibu (atunci soția lui George Silviu) în Iugoslavia, Polonia, Spania ori în „vechiul București”, ale Aidei Vermont, în Turcia, ale lui Ion Orleanu, în Croația (*Loubiana, întâlnire neprevăzută*) și în Franța meridională (*Privești mediteraneene, Nisa între 5 și 7, Cannes, Monaco, Monte Carlo*).

Însă remarcabila strălucire i-o va aduce ziarului, în ciuda spațiului redus, pagina culturală. Prefigurată încă din program, cuprinsul ei se face tot mai variat și incitant. Pilduitoare în acest sens este evoluția rubricii „Semnele Minervei” de la o înșiruire de simple știri la comentarii subtile și profunde și la poziționări radicale.

Fără doar și poate, contribuția lui Petru Comarnescu, polivalentă, de la notița de câteva rânduri la replica declanșatoare de polemici ori la studiul întins pe mai multe numere, este esențială. Până când pleacă în Statele Unite (ultimul său text din țară se intitulează *Al ecourilor neascultate priveghi*, nr. 196/21 august 1929, urmat de „un răspuns de peste Ocean”, nr. 218/15 septembrie 1929), el lichidează mai întâi demersul său anterior, enumerând motivele pentru care a părăsit „Tiparnița literară” (*Rânduri pentru Vasile Băncilă*, nr. 9), dând la iveală (nr. 6) un răspuns restant, al lui Stelian Mateescu, la ancheta *Noua spiritualitate*, lansată în revista respectivă, trimițând o „somație unui năraș” (fostul său tovarăș) și găzduind o scrisoare deschisă cu privire la conflict (*Un răspuns al d-lui Ion Barbu*, nr. 39) apoi se ocupă de „detractorul d-lui Ralea” (Mihail Sebastian), anunță „un poet pur: Barbu Brezianu” (nr. 11), vituperează contra „revoltei celor fără atitudini” (nr. 18), vestește scoaterea de reviste de către Tudor Aghezi și Liviu Rebreanu (mari scriitori, dar „incapabili de comentarii”), reviste ce devin adăpost pentru zeci de mediocrități (nr. 11), examinează „cazul Minulescu” (nr. 32), precum și „conferințele «Gândirii»” (nr. 27), cartografiază detaliat „peisagiul generațiilor tinere” (nr. 45–47), reliefează erorile din „judecățile d-lui Lovinescu” îndeosebi în aprecierea prozatorilor (nr. 125–126), analizează opiniile lui Hermann Keyserling despre români (nr. 65–66), dă un studiu amplu, intitulat *Problema comicului. Istoric de la Aristotel la Freud* (nr. 126–133), semnează recenzii (*Amiciția Proust Bibescu. Citind „La bal cu Marcel Proust”, Proust și România*, numerele 6 și 13), cronici plastice și muzicale (iscălite poate și cu pseudonime precum Caron și Psylles) etc.

Tot Petru Comarnescu inițiază anchete, ca aceea „a pregătitorilor” (la care obține răspunsuri de la Sabin Drăgoi, Olga Greceanu, Alexandru Feodorov, Lucian Grigorescu), provoacă dispute (de pildă, în jurul încredințării de monumente publice unor sculptori străini (cu o intervenție importantă a lui Ion Jalea – *Monumentele naționale*, nr. 48), dă ocazia lui Alexandru Tzigara-Samurcaș, lui P. Antonescu și lui C. Antonescu să-și expună părerile în legătură cu „plagiutul Arcului de Triumf”, obține eseuri substanțiale de la Fr. Șirato (*Simbolul bizantin*, nr. 79) și de la A. Broșteanu (*Alb și negru*, nr. 7). Tot lui i se dato- »

¹ I s-a reeditat totuși o conferință (*Diplomația românească*, Iași, Institutul European, 2011) și o carte (*Paris, astăzi și mâine*, ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Georgeta Filitti, București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.) În ambele, Georgeta Penelea-Filitti aduce prețioase informații cu privire la biografia autoarei.

² Născut în 1876, a decedat la 20 august 1923.

³ *60 de scriitori români de origine evreiască*, București, s.a.

⁴ La naștere se numea Silviu Golligher.

⁵ Desigur, se gândea la ziarul „Politica”, unde i se încredințase pagina culturală, și la „Tiparnița literară”, condusă (la primul număr) în colaborare cu Camil Baltazar, părăsită apoi din cauza disensiunilor cu poetul coleg.

» rează și „paginile închinat unei idei sau unui om”, anunțate în program. (De altfel, începutul fusese făcut mai înainte în „Tiparnița literară”.) Sunt omagiați astfel Lucian Blaga (nr. 49), Al. Davila (nr. 54), Charles Diehl (nr. 90), Mateiu I. Caragiale (nr. 103), Gala Galaction (nr. 122). De pagini speciale au parte și arta modernă (nr. 88), eroismul (109) și Compania Bulandra (nr. 115). Neîndoielnic în aceste grupaje intră și texte ocazionale, convenționale. Ele sunt însă compensate de altele, ce rămân fundamentale în bibliografia scriitorilor în cauză: *Legenda și somnul în poezia lui Blaga* și *Răsăritul Craiilor* de Ion Barbu, *Blaga, dramaturg* de Petru Comarnescu, „*Prometeu înlănțuit*” de Barbu Brezianu, *Viața de durere și creație a lui Alexandru Davila* de Arșavir Emin (Arșavir Acterian), *Închinare pentru Gala Galaction* (Octav Șuluțiu), *Un fiu al umanității* de Alexandru Sahia, *Între chin și iluminare* de A.[cterian] Arșavir etc.

În afară de Petru Comarnescu, strălucire conferă paginii culturale a ziarului „Ultima oră” și colegii lui de generație. Între ei, deosebit de harnic, Constantin Noica dă articole incitante (*Dar eu cu cine votez?*, *Circulați, domnilor*, *Agonia Helladei*, *Terapeutica literară*, *Sinteza religioasă*, *Julien Benda și Inculpatul Julien Benda*, *Al doilea Cristofor Columb*, *Asasinarea mitului*), recenzii („*Agonia*” de Mihail), cronică revistelor, interviuri (cu elenistul francez Mario Meunier, cu romancierul Eugen Goga, probabil și cu Al. Davila [e iscălit cu inițiala N.]), notițe critice inserate la rubrica „Semnele Minervei”.

La fel de mult, dar oarecum mai puțin original, scriu Ion/Ionel Jianu, ce semnează și Vivian Bell (*Ideea forță*, nr. 2, *Redacții pariziene*. *Boema de la „Folles Mondétour*”, nr. 7, *Actualitatea lui Bergson*, nr. 9, *Figuri actuale*. *Parvenitism intelectual*, nr. 13, *Ionel Teodoreanu: „Turnul Milenei”*, nr. 23, *Proust și filosofia*, nr. 25, *Cabotinul intelectual*, nr. 29, *Roger Martin du Gard*, nr. 35, *Necesitatea atitudinii*, nr. 42, *Acțiune și reacțiune*. *Precizări*, nr. 197, *Specificul românesc*, nr. 210, interviuri cu André Maurois, Fernand Greggh și Gabriel Boissy, numerele 86, 223, 224, proza *Adolescenta*, nr. 159 ș.a.), Ion Orleanu („*Interviu cu Jean Desbordes*”, interviu cu Henry de Montherlant, apoi *Picturi*, *Pierre Batcheff* ș.a.), Mihail Polihroniade (*Factorul militar în politica modernă*, nr. 8, *Mentalitatea militară și influența asupra politicii moderne*, nr. 12, *Banalizarea violenței*, nr. 35, *Naționalism și mașinism*, nr. 102 etc.). Mircea Vulcănescu este prezent cu rezumatul conferinței *Realitatea spirituală în cercetarea monografică a societăților*, ținută la Institutul Social Român (nr. 116).

Din afara grupului viitorilor „criterioniști”, foarte activi sunt Emanoil Bucuța (*Calendar al amintirii*, nr. 15, *Cum călătoresc literaturile*, nr. 19, *A doua moarte a românilor moravi*, nr. 25, *Cântăreța din perete*, nr. 38, *Biblia și leii de la Trafalgar*, nr. 53, *Sf. Elena de la Mare*, nr. 124), Const. Brăiloiu (*Colinda*, nr. 1, *Stravinski explicat de el însuși*, nr. 10, *Debussy*, nr. 19, *D. Emil Riegler despre colinde*, nr. 36, *Hors de la musique*, nr.43 ș.a), Emil Riegler-Dinu (*Fluctuațiile muzicii românești*, nr. 13, *Lessing, deslușitorul*, nr.21, „*Romantica*” lui Bruckner, nr.26, *Cooperația intelectuală*, nr. 30, *Colindele și armonizarea lor*, nr. 33, *Precizări pentru dl Brăiloiu*, nr. 44, *Să terminăm cu dl Brăiloiu*, nr. 53-54), Olga Greceanu (*Despre câteva femei pictor*, nr. 17, *Hortus Deliciarum*, nr. 23, *Elisabeta Sirani și Guido Reni*,

nr. 41, *Rue de La Boétie*, nr. 45) ș.a. De cronică teatrală se mai ocupă T. Bobeș, iar de cinematograf, sporadic, Ion Golea.

Utile, mai ales, prin informațiile aduse, sunt contribuțiile lui Paul B. Marian (*Pirandello și cinematograful*, nr. 9, *Trei momente*, nr. 10, *Triptic rural*, nr. 63, *Un maestru al prozei germane*, nr. 111, *Un iconoclast: Bernard Shaw*, nr. 114, ancheta „Ce credeți despre filmul românesc?”, nr. 118-119, însemnări de călătorie în Italia, nr. 134, 138, *Premiile naționale*, nr. 139, un interviu cu Ion Barbu, nr. 227 ș.a.)

După ce i se publică o replică la un text dat la lumină în revista lui G. Călinescu (*Răspunsul altui adolescent*, nr. 27), Octav Șuluțiu devine colaborator (poate chiar redactor): lansează și el o anchetă, asupra neoclasicismului, obținând răspunsuri de la N. Iorga, C. Rădulescu-Motru, Mihail Dragomirescu, E. Lovinescu, Milița Pătrășcu (altul, de la Ion Barbu, va rămâne în arhiva sa, fiind publicat peste decenii), apoi dă articole consistente (*Topîrceanu*, nr. 75, *Semnificația Meșterului Manole*, nr. 97, *Maurice Dekobra*, nr. 113), cronici literare (*Anton Holban: Romanul lui Mirel*”, *Cezar Petrescu: „Simfonia fantastică”*), revista revistelor, eseuri (*Despre nouitate*, nr. 135), seriilele *Hebdomadar spiritual* și *Un muzeu municipal* (un proiect bine pus la punct) etc., precum și un fragment din viitorul său roman (*Lulu*, nr. 179).

Așa cum se anunța în „program”, „Ultima oră” găzduiește puțină proză și doar câteva poezii. Sunt prezenți astfel Alexe Robu, un tânăr pe al cărui viitor Petru Comarnescu pariază (o poezie în nr. 77, prozele *Temniță*, nr. 108, *Predoslovie la o închisoare*, nr. 126, *Boier Milea scrie un hrisov*, nr. 136, *Invitație de duminică*, nr. 142, apoi articole, precum V. Alecsandri *prin veac*, și o anchetă „În ce constă modernitatea artei actuale?”). Petru Comarnescu mizează și pe Barbu Brezianu, prezent și el cu o poezie, apoi cu câteva proze (*Episod*, nr. 165) și mai multe articole.

Apariții episodice au G. Acsinteanu (*Dans mânăjit de lună*, nr. 192), B. Iordan (*În propagandă, Portretul de la geam*, numerele 211–216, *Sinucigașul*, nr. 227-231, *Scrisoarea cea din urmă*, nr. 239, *Rătăcirii*, nr. 241), Liviu Deleanu (*Un dar de Crăciun*, nr. 220, fragmente din romanul *Roș*), Ion Călugăru (*Copilărie*, nr. 77), Horia Roman (*Foileton pentru Maia*, nr. 167), Alexandru Sahia (*Scheletul*, nr. 188–190) și mai multe articole pe teme diverse (de reținut un „omagiul” – *Desăvârșitului Pârvan – închinare*, nr. 197), Marius Nestor (*Jurnal sanatorial*, nr. 16, *Prăbușiri*, nr. 52), Gr. Cugler (un fragment din *Apunake*, nr. 39), Radu Florescu (*Nostalgie CFR*, nr. 110), Mircea Damian (*Jurnalul unui condamnat*, nr. 57, *Devălmășie*, nr. 73), inițiator și al unei anchete relative la cei mai reprezentativi poet și prozator. Cu apariții foarte rare (chiar singulare uneori) sunt Ioan Gh. Diamandy, Marcel Romanescu (câteva texte despre școlile de pictură flamande), Al. Negură (o recenzie la un volum de poezii al lui Aron Cotruș, nr. 8), Dragoș Protopopescu, Victor Stoe, Eugen Jebeleanu (un apel la „încetare guerillelor” nr. 193), participări întârziate la „omagiul” lui Galaction (C.N. Negoită, *Caligraful Terțiu*, și Carol Drimer, *Noul Testament în traducerea lui Gala Galaction*), M. G. Cantacuzino, Mircea Pavelescu (o poziționare în chestiunea „generațiilor”), Alfons Adania (despre Cehov), Eugen Ionescu (*Umbre: Traian Demetrescu*, nr. 166), Duiliu Vinograschi ș.a.

George BĂDĂRĂȘ

Nicolae Busuioc din memoriile unei frunze

N. Busuioc, unul dintre cei mai apreciați esești, a scris sub forma unei alegorii, secvențe din viața unei frunze, oscilând între dramatism și extaz, divin și miraculos, în așa fel încât să evidențieze tinerețea vegetală, gingășia, frumosul natural și caracterul divin. Deși frunzele duc o viață curată, profundă, unele cuvinte și expresii trimit la ideea de superficialitate: frunzăreală, taie frunză la câini, încât frunza va întruchipa un personaj vegetal, care pornește într-o călătorie aeriană, cu multe întâmplări, prilej pentru meditații adânci.

Acest personaj vegetal, înzestrat cu aripi, contemplă lumea de la mare înălțime, are o memorie ciudată, filtrează totul prin melancolie, reverie, tristețe, simte conviețuirea armonioasă la nivel de frunză, creangă și copac și spre deosebire de oameni, care își complică existența în conflicte, frunzele se bucură de armonie, de lumina soarelui.

Metamorfozele de la verde la galben sugerează în plan metaforic, sacrificiile, dragostea frunzelor față de oameni, evidențiată de frunza- naratoare, care se află mereu în zbor, vorbește, vrea să ia legătura cu veverița, care nu-i răspunde, dar gândește la condiția ei superioară, într-o lume în care coexistă frumosul și urâtul.

Mai multe pagini se referă la condiția intelectuală a frunzei, la lecturile din tinerețe din operele lui Heraclit, Humboldt, Buffon, când era atrasă de muzică (pianul și toba), scria poezii care puteau fi încadrate în lirica frunzei masculine și lirica frunzei feminine, mai sensibilă, și totodată era atentă la detaliile paradisului verde, la sentimentele contradictorii, la tot felul de orgolii.

Frunza ia mai multe înfățișări în funcție de împrejurări: frunza ironică, ludică, zâmbitoare, privilegiată, dacă stă în vârful copacului și absoarbe energia cosmică asemeni unei antene, frunza obișnuită, exotica, frunza eminesciană (de tei), frunza nobilă (de laur). Și în acest context, frunza a avut un vis straniu despre o vale cu flori, deasupra căreia zbura, un vis codificat, despre lumea naturii care înobilează omul, despre explozia de gingășie vegetală, despre tainele vieții. Goethe susținea că acel care privește în tainele vieții unei plante, înțelege ceea ce vede, mai ales că fantezia poate adăuga noi semnificații lucrurilor de lângă noi.

Doar inițiații văd și înțeleg semnele din viața obișnuită: informații, mesaje coduri, jurnal memorialistic, imagine caleidoscopică a evenimentelor. Cum să intri în relații simțitoare cu plantele? E o problemă de atmosferă care se poate întâmpla într-o toamnă blândă cu efecte de grandoare, nemărginire, cu o ploaie năvalnică și purificatoare.

Inițial, frunza voia să scrie un text mic și esențial, conștientă că scrisul său depinde de scrisul altora. Anaximandru raporta lucrurile la ordinea timpului, Copernic și Einstein au înțeles că timpul nu se scurge uniform, în condițiile în care Omul se poate înălța dincolo de el însuși. Cineva a găsit un manuscris pe care l-a publicat sub semnătura Necunoscutul înghițit de sevele pădurii. Dar frunzele se răzvrătesc împotriva ignoranței amintindu-și că natura este un amestec de ordine și dezordine și că anticii au avut un cuvânt greu de spus: Aristotel, Heraclit, Teofrast, Pliniu.

Uneori, metaforele din textele despre frunze au evidențiat meditații semnate de Buffon, Omar Khayyam, Shakespeare, Rabindranath Tagore, Lucian Blaga, Rainer Maria Rilke, Constantin Brâncuși, Vasile Voiculescu. Nu numai frumusețea frunzelor a atras atenția, dar și zborul fluturilor. Frumosul e un tip de plăcere care nu rămâne exterior ființei. Pictorul și botanistul erau încântați. În Adormirea Maicii Domnului Tizian simte atracția spre cerul deschis, Michelangelo preferă infinitatea lumii, armonia naturii, viitorul artei. Lumea ar fi urâtă fără poezie și arte, fără culoare și sunet, știind că armonia pleacă de la înțelepciune.

Frunza se visa în fel și chip. Într-un vis parcă intrase în pielea personajului liric, în alt vis aspira la cultură și spirit. O frunză transfigurată pare bănuțită de impresii. Putem admira o farmacie de ierburi bune pentru descântece, vrăjitorie, leacuri sau apreciem un copac singuratic, care îngână un cântec duios și ascunde tainele naturii. Anecdoticul impresionează plăcut și exemplele sunt numeroase: Alcibiade a cumpărat un câine căruia i-a tăiat coada. Bradul i-a dăruit fagului în loc de lauri câteva frunze. Bacon spunea că banul este un admirabil servitor și un mizerabil stăpân. Confucius considera că o casă plină de cărți și o grădină plină de flori ne-ar face fericiți. Poezia lui Renard se regăsește în poezia naturii. Poezia sublimului și sentimentele adevărate sunt la cei care iubesc natura, care manifestă extaz în fața armoniei naturii. Un poet aprecia frumosul în forma copacului, un altul căuta dragostea și natura, floarea și pădurea. Spencer descoperă analogia între plăcerea produsă de frumos și plăcerea produsă de joc. Poți asculta concertul din iarbă, cu muzica lui plină de iarbă vegetală sau poți asculta simfonia greierilor, în timp ce frunza de mălin privește nestingherită în jur.

Un concert al frunzelor presupune o atmosferă adecvată: o ramură de eucalipt e ca un evantai; lumina lunii inundă noaptea stranie, fabuloasă; simfonia naturii la care martori și confesori sunt personajele necuvântătoare. Acum, la sfârșitul toamnei, frunza constată că tragicul este o componentă a destinului, ne oferă o poezie scrisă de ea însăși, într-o vreme când exista cultul pentru copaci, când până și zeii ar fi provenit din copaci.

Frunza—poet are un sentiment de dezamăgire, se visează o frunză care își scrie memoriile, are preferințe pentru seva spirituală încât temele mari ale biologiei depășesc temele acesteia și trec în teritoriul filosofiei. Important este panteismul, armonia existentă între divin și natură. Viața copacului intră în metaforă și în simbol, dar și poetul se vrea un copac fabulos pornind de la cel real. Astfel, în toată pădurea băntuie zvonuri politice, se crede că omul postmodern posedă doar iluzia comunicării, singurătatea, tendința spre alienare: *Omul își actualizează rădăcinile transcendente prin rădăcinile inverse* (N. Busuioc).

Occidentalizarea

Dacă nu toate, așa cum susțin adepții teoriei radicale a constructelor sociale (Ernst von Glasersfeld), ori-cum cele mai multe dintre convingerile colectivităților umane sînt construcții și nu realități. Credințe, proiecte, imagini șamd create de colectivitate pentru a înțelege, a evalua, a se orienta în viața socială. În urma unor astfel de convingeri oamenii acceptă că o bucată de hîrtie sau plastic are valoarea mai multor zile de muncă, se conving că regulile stabilite în colectivitate sînt cele care trebuie respectate, că anumite restricții trebuie impuse, că tinerii trebuie să treacă prin anumite forme de învățămînt prestabilite pentru a fi considerați educați și a li se încredința anumite reponsabilități șamd. Instituții și organisme care funcționează în acea societate în virtutea constructelor – deși prețul muncii poate fi stabilit și cu totul altfel, acele reguli pot fi ignorate și înlocuite, restricțiile ar putea fi considerate inutile, educația s-ar putea realiza în altă manieră...; dar acela convenții, convingeri, criterii șamd asigură funcționarea comunităților umane, așa cum sînt ele.

Construcțiile sociale, instrumente mentale necesare înțelegerii, evaluării, orientării în lumea exterioară se fixează în conștiința colectivă, iar societatea le acceptă ca pe realități indiscutabile. Convingerile considerate realitate nu mai sînt supuse vreunei examinări. Ele reprezintă pur și simplu realitatea socială. Construcțiile s-au constituit în anumite condiții, iar colectivitatea nu ajunge ușor la o nouă convingere. Totuși dacă un nou construct este acceptat el devine la rîndul său pentru colectivitatea respectivă „realitate”. O nouă „realitate”. Evident, sînt determinanți factorii care favorizează apariția constructelor sociale, modificarea acestora etc. Încercările de a decripta mecanismele după care construcțiile funcționează sînt privite de cei mulți cu suspiciune. În pofida eventualului oprobriu, examinarea modului în care se formează și funcționează aceste „realități” sociale este singura cale pentru a înțelege ceea ce se întîmplă cu adevărat în jurul nostru.

Teoria formelor fără fond a lui Titu Maiorescu poate fi considerată, în definitiv, o primă formulare, la nivelul la care ajunseseră cercetările sociale în acea epocă, a teoriei constructelor. Oamenii epocii credeau/își imaginau că anumite narațiuni furnizate de împrejurările istorice sînt realitate. Societatea funcționa și în vremea tînărului gînditor conform unor construcții – iar acesta arăta că acele convingeri nu erau decît construcții fără legătură cu ceea ce se întîmplă în societate. Maiorescu susține cît se poate de exact că tocmai ceea ce toată lumea credea că este adevărat și se întîmplă nu erau decît convingeri ale unei colectivități care trăia în minciună.

În acest punct mi se impune o primă disociere. Realitatea socială a civilizației imitate este la rîndul ei rezultatul constructelor sociale ale acelei colectivități. Atunci cînd este imitat un model de societate se încearcă de fapt preluarea constructelor sociale ale societății imitate. Și, evident, a nivelului de cultură atins prin etapele străbătute de acel grup de oameni, care au cunoscut clasicismul, renașterea/umanismul, iluminismul, revoluția industrială, capitalismul, liberalismul – etape pe care noi nu le-am parcurs. Viața colectivităților din lumea occidentală pe care tinerii români aflați la studii o luau ca model pentru a fi implementată în propria lor țară funcționa așadar la rîndul ei conform unor construcții. Formulate în condiții caracteristice. Instituțiile oficiale, universitățile, sistemul juridic șamd existau și funcționau ca rezultat al convingerilor, al nivelului de cultură

al societăților respective (din Franța, Germania, Anglia...). Instituționalizări necesare funcționării societăților în cauză, concluzii la care ajunseseră colectivitățile respective în urma evoluțiilor parcurse. Dacă indivizii care alcătuiau majoritatea în acele societăți nu ar mai fi văzut utilitatea acestor instituții ele n-ar fi funcționat... de la sine. Nu erau niște absoluturi abstracte, ci rezultatul vieții comunitare. Erau creații convingerilor la care se ajunseseră ca urmare a unor procese istorice. Indivizii care alcătuiau majoritatea în societățile acestor țări își construiseră viața comunitară într-un anumit fel, după anumite principii – și creaseră mijloacele necesare traiului lor comunitar. Nu le primiseră de nicăieri, nu le cuceriseră, nu le imitaseră... În cele mai multe cazuri aceste procese istorice nu erau cunoscute de entuziaștii adepți ai Occidentului – și chiar dacă erau cunoscute aceste procese ele nu aveau cum să fie imitate și implantate la noi. Istoria noastră, la fel cu aceea a altor organizații statale care își propuneau să ajungă la modul de viață occidental era cu totul alta. Realitatea vieții în comun era modelată în cu totul altă manieră.

Amintire din Viena

La un moment dat modul de viață occidental a devenit un model pe care au căutat să-l aplice țări din întreaga lume – dar efectele obținute sînt în cvasi totalitatea cazurilor îndoielnice. Maiorescu nu vorbea, evident, despre construcții sociale, dar observase exact că nu pot fi copiate rezultatele unor procese istorice specifice. Civilizațiile luate ca model erau realizate prin evoluții istorice inimitabile...

Diferența dintre formele fără fond percepute de mentorul Junimii și construcții devine însă radicală atunci cînd se vorbește despre consecințele ratării implementării modelului civilizațiilor occidentale. Maiorescu credea că persistența în spațiul public a formelor fără fond discreditează fondul și este compromisă astfel preluarea lui corectă în viitor. Așa cum am arătat, conform acestei perspective cele două societăți rămîn identice cu ele însele, fiecare în alcătuirea lor inițială; și nu s-a întîmplat decît eșuarea preluării unor aspecte

evolute din una în cealaltă. În realitate procesul este mult mai nociv pentru colectivitatea care încearcă să imite, iar consecințele sînt cu totul altele.

În fond încercarea de copiere a unor construcții elaborate în altă societate este practic imposibilă. (Ar putea fi preluat altceva și într-o manieră despre care voi vorbi mai departe.) Dacă ar fi vorba de copiat realități poate că lucrurile ar fi mai simple. Dar să copiezi convingeri, care să producă într-o altă societate, cu alte etape de evoluție, realități sociale identice este greu de imaginat. Nu poți copia instituții care să funcționeze într-o societate care nu a ajuns la convingerea că acele instituții îi sînt necesare. Nu poți copia principii, valori morale șamd dacă în societatea care împrumută acestea nu au nici un suport în conștiința morală a celor care o compun.

Și alți gînditori români au constatat, după Maiorescu, dificultatea ajungerii la o societate asemănătoare societăților occidentale. Rădulescu-Motru, după ce subliniasă cu atîta precizie în tinerețe diferențele dintre societatea românească și societățile occidentale (în *Sufletul neamului nostru. Calități bune și defecte*), după ce a revenit în mai multe rînduri asupra mijloacelor necesare alinierii societății noastre la nivelul societăților europene evaluate conchide la un moment dat că învățămîntul de tip occidental, imitat în școlile noastre nu poate fi eficient la o populație majoritar agrară. Pentru români (sau măcar pentru o bună parte din ei) ar fi trebuit să se elaboreze un învățămînt de nivel mediu aplicat vieții la țară a viitorilor țărani... Cum ar fi trebuit să se realizeze occidentalizarea în aceste condiții?

Construcțiile sociale nu sînt eterne și ele nu traversează istoria legate la nesfîrșit de o societate. Dar în spatele lor se află un număr de convingeri, de principii, de legi morale primordiale pe care o societate se clădește. Modul în care se constituie statele, momentul istoric în care această constituire se produce, structura socială de-a lungul timpului, sistemele de organizare ale țărilor, structurile politice, modul de organizare a învățămîntului, marile mișcări spirituale (Renaștere, umanism, iluminism) cunoscute de acele comunități, datele la care apar instituțiile de învățămînt superior și nivelul acestora, sistemul juridic și funcționarea acestuia etc. – toate acestea constituie elemente care vor determina viitoarele convingeri și deprinderi sociale. N-are rost să reamintesc devenirea istorică prin care s-a ajuns la civilizația de tip occidental. Dar ar fi cît se poate de utilă cunoașterea modului în care au fost modelate societățile care la un moment dat au încercat să preia modelul occidental. Societățile capitaliste, organizate democratic au devenit modelul ideal pentru majoritatea societăților din toată lumea, iar aplicarea „modelului” urmărit a creat anomalii. Țările din America de Sud arată cu totul altfel decît Canada sau Franța – deși în intenție ar trebui să aibă o structură asemănătoare. La fel cele din răsăritul Europei sau din Balcani. Sau cele din Orientul mai apropiat sau mai îndepărtat. Procesul de imitare nu putea să reușească. Imaginea democrațiilor sud americane e una, democrațiile din Balcani sînt alta, cele din Orient la fel – și cu totul altceva originalul. Și toate acestea pentru că în procesul de adaptare structurile sociale au căpătat altă configurație decît cea urmărită.